

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DİN GÖREVLİSİNDEN BEKLENTİLER VE DİN
GÖREVLİLERİNİN MESLEKİ YETERLİLİKLERİ
(ELAZIĞ-ERZURUM-MALATYA-URFA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdülkadir ÇEKİN

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN

HAZİRAN 2005

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DİN GÖREVLİSİNDEN BEKLENTİLER VE DİN
GÖREVLİLERİNİN MESLEKİ YETERLİLİKLERİ
(ELAZIĞ-ERZURUM-MALATYA-URFA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdülkadir ÇEKİN

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi**

Bu tez 01/07/2005 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

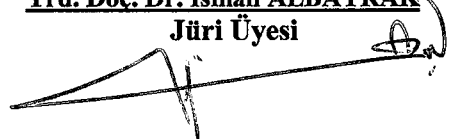

Prof. Dr. Suat CEBECİ
Jüri Başkanı

Doc. Dr. Recep KAYMAKCAN
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. İsmail ALBAYRAK
Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İmza

Adı- Soyadı

Abdülkadir ÇEKİN

Tarih

16.05.2005

ÖNSÖZ

Türkiye'deki din görevlilerinin yeterliliklerinin ve halkın din görevlilerinden beklentilerinin belirlenmesi amacını taşıyan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. *Birinci bölümde*; yetişkin kavramı, yetişkinliğin bölümleri ve yetişkin eğitiminin mahiyeti, ortaya çıkış sebepleri ve kısa tarihi gelişimi hakkında bilgiler verildikten sonra yetişkin din eğitiminin tanımı, alanı, ve mahiyeti ile ilgili hususlar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca birinci bölümün son kısmında Türkiye'de Yetişkin Din Eğitimi'nin durumu ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yetişkin Din Eğitimi faaliyetleri anlatılmaktadır. *İkinci bölümde*; din görevlisi kavramının neyi ifade ettiği, İslam'ın ilk devirlerinden günümüze tarihi seyri ve yetişkin din eğitimi açısından din görevlilerinde bulunması gereken özellikler ele alınmaktadır. *Üçüncü bölümde*, uygulamalı araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda, din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin ve muhitindeki insanların dini tutumları ve tavırları, din görevlilerinin yeterlilik konuları ve halkın din görevlilerinin yeterlilikleri hakkındaki düşünceleri, halkımıza göre din görevlilerinde bulunması gereken özellikler hakkında ulaşılan verilere ve bu verilerin yorumlarına yer verilmektedir. *Sonuç ve öneriler bölümünde ise*, araştırmamız sonunda elde edilen sonuçlar ve öneriler sıralanmıştır.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde her türlü yardımı esirgemeyen, değerli tenkit ve tavsiyeleriyle çalışmayı yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Recep Kaymakcan'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, bu araştırmanın şekillenmesine kıymetli fikirleriyle katkıda bulunan hocam Prof. Dr. Suat Cebeci'ye ve son olarak, bu çalışma konusunda ve diğer bir çok konuda desteğini daima eksik etmeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail Albayrak'a şükranlarımı sunarım.

16 Mayıs 2005

Abdülkadir ÇEKİN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ VE TÜRKİYE’DEKİ DURUMU.....	13
1.1. Yetişkin Kavramı ve Yetişkin Eğitimi.....	13
1.2. Yetişkin Din Eğitimi.....	20
1.3. Türkiye’de Yetişkin Din Eğitiminin Durumu ve Diyanet İşleri Başkanlığının Yetişkin Din Eğitimi Faaliyetleri.....	27
1.3.1. Hutbe ve Vaazlarla Camilerde Yürütülen Faaliyetler.....	29
1.3.1.1. Hutbe.....	30
1.3.1.2. Vaaz.....	31
1.3.2. Kuran Kurslarında Yürütülen Faaliyetler.....	32
1.3.3. Sesli, Görüntülü ve Basılı Yayınlarla Yürütülen Faaliyetler.....	33
1.3.4. Konferans ve Panel vb. Faaliyetler.....	34
BÖLÜM 2: YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DİN GÖREVLİLERİ....	35
2.1. Din Görevlisi Kavramı ve Tarihi Gelişimi.....	35
2.2. Yetişkin Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler.....	40
2.2.1. Okuma ve Araştırma.....	40
2.2.2. Mesleki Bilgi.....	41
2.2.3. Genel Kültür.....	42
2.2.4. Hitabet Sanatı.....	42
2.2.5. Muhatabı Dinleme.....	43
2.2.6. Muhatabı Tanıma ve Muhataba Göre Hareket Etme.....	44
2.2.7. İnsanlara İyi Muamele.....	45

2.2.8. İnsanlarla Diyalog ve Empati.....	45
2.2.9. İhlas ve Samimiyet.....	46
2.2.10. Güzel Ahlak ve Şahsiyet.....	46
2.2.11. Mesleki Yaşayış.....	47
2.2.12. Dış Görünüş.....	48
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA BULGULARI.....	49
3.1. Din Görevlileri ile İlgili Bulgular.....	49
3.1.1. Örneklem Grubunun Olgusal Durumu.....	49
3.1.2. Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin ve Muhitindeki İnsanların Dini Tutumları ve Tavırları.....	71
3.1.3. Din Görevlilerinin Yeterlilik Konuları.....	81
3.2. Halkın Beklentileri ile İlgili Bulgular.....	94
3.2.1. Örneklem Grubunun Olgusal Durumu.....	94
3.2.2. Halkımızın Din Görevlilerinin Yeterlilikleri Hakkındaki Düşünceleri.	107
3.2.3. Halkımıza Göre Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Özellikler....	117
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	127
KAYNAKLAR.....	134
EKLER.....	140
ÖZGEÇMİŞ.....	146

KISALTMALAR

- Ans.** : Ansiklopedisi
DİB. : Diyanet İşleri Başkanlığı
TRT. : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı
Hz. : Hazreti
APK. : Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Dairesi
a.g.e. : adı geçen eser
v.b. : ve benzeri
vs. : vesaire
ss. : sayfadan sayfaya

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1 : Örnekleme Grubunun Görev Yaptığı Şehir.....	50
Tablo 2 : Örnekleme Grubunun Görev Çeşidi.....	50
Tablo 3 : Örnekleme Grubunun Yaşı.....	51
Tablo 4 : Örnekleme Grubunun Eğitim Durumu.....	51
Tablo 5 : Örnekleme Grubunun Meslekteki Kıdemi.....	53
Tablo 6 : Örnekleme Grubunun Görev Yerinin Bulunduğu Yerleşim Birimi.....	54
Tablo 7 : Din Görevlilerinin Görev Dışındaki Zamanlarda Meşguliyeti.....	55
Tablo 8 : Din Görevlilerinin Hizmet-içi Eğitim Kursuna Katılma Durumları.....	57
Tablo 9 : Din Görevlilerinin Hizmet-içi Eğitim Kursu Alma İhtiyacı Duyma Durumları.....	58
Tablo 10 : Din Görevlilerinin Mesleğini Yerine Getirirken En Çok Hangi Konuda Güçlük Çektiği.....	59
Tablo 11 : Din Görevlilerinin Din Görevlisi Mesleğini Seçme Sebebi.....	60
Tablo 12 : Din Görevlilerinin Din Görevlisi Mesleğini Tekrar Seçip Seçmeyeceği.....	61
Tablo 13 : Din Görevlilerine Göre Halk Bir Din Görevlisinde En Çok Hangi Vasfı Arıyor.....	62
Tablo 14 : Din Görevlilerine Göre Din Görevlisi ile Cemaat İlişkini Olumsuz Etkileyen En Önemli Sebep.....	65
Tablo 15 : Din Görevlilerinin Görevli Bulunduğu Camide Vaaz Edilme Durumu.....	66
Tablo 16 : Din Görevlilerine Göre En Çok Hangi Nedenden Dolayı Hutbeler Tenkit Edilmekte.....	67
Tablo 17 : Din Görevlilerine Göre En Çok Hangi Nedenden Dolayı Vaazlar Tenkit Edilmekte.....	69
Tablo 18 : Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Camide Okunan Hutbelere Karşı İlgisi.....	72
Tablo 19 : Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Camide Verilen Vaazlara Karşı İlgisi.....	73
Tablo 20 : Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Dini Konulardaki Sohbetlere Karşı İlgisi.....	74

Tablo 21 : Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Din Görevlilerine Karşı İlgisi, Saygı ve İtibarı.....	74
Tablo 22 : Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Din Görevlilerinin Verdiği Bilgilere Güveni.....	75
Tablo 23 : Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Mevlit, Hatim gibi Dini Etkinliklere İlgisi.....	76
Tablo 24 : Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Dine ve Camiye İlgisi.....	76
Tablo 25 : Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Dini Değerlere Uygun Davranışları.....	77
Tablo 26 : Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Dini Konulara Karşı Duyarlılıkları.....	78
Tablo 27 : Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Batıl İnanç ve Hurafelere İlgileri.....	79
Tablo 28 : Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Gayri Resmi Halk Hocalarına İlgisi ve Güveni.....	79
Tablo 29 : Din Görevlilerinin Aldığı Öğrenimin Mesleğini İcra Etmedeki Yeterlilik Düzeyi.....	82
Tablo 30 : Din Görevlilerinin Kuran-ı Kerim’i Usulüne Uygun ve Güzel Okuma Becerisi.....	84
Tablo 31 : Din Görevlilerinin İyi Vaaz Hazırlama ve Verimli Sunmadaki Beceri Düzeyi.....	84
Tablo 32 : Din Görevlilerinin Sahip Olduğu Dini Bilgilerin Mesleği Açısından Yeterlilik Düzeyi.....	86
Tablo 33 : Din Görevlilerinin Namaz Kıldırma Becerisi Açısından Yeterlilik Durumu.....	87
Tablo 34 : Din Görevlilerinin Halkın Dini Konularda Sorduğu Sorulara Cevap Verebilme Durumu.....	88
Tablo 35 : Din Görevlilerinin Cemaatle Olan İlişkisinin Olumluluk Düzeyi.....	89
Tablo 36 : Din Görevlilerinin Genel Olarak Mesleğini İcra Etmedeki Yeterlilik Düzeyi.....	90
Tablo 37 : Örneklem Grubunun İkamet Ettiği Şehir.....	94

Tablo 38 : Örnekleme Grubunun Yaşı.....	95
Tablo 39 : Örnekleme Grubunun Öğrenim Durumu.....	95
Tablo 40 : Örnekleme Grubunun Mesleği.....	96
Tablo 41 : Örnekleme Grubunun İkamet Ettiği Yerleşim Birimi.....	96
Tablo 42 : Halkımızın Dini Bir Konuda İlk Olarak Kime Müracaat Ettiği.....	97
Tablo 43 : Halkımızın Camiye Devam Durumu.....	98
Tablo 44 : Halkımızın Din Görevlilerine Sorduğu Dini Sorulara Tatmin Edici Cevaplar Alabilme Durumları.....	99
Tablo 45 : Halkımızın Din Görevlilerinde Gördüğü En Önemli Eksiklik.....	100
Tablo 46 : Halkımız Din Görevlilerine Cemaatin Saygısını Nasıl Değerlendiriyor.....	102
Tablo 47 : Halkımıza Göre Cuma ve Bayram Hutbelerinde Verilen Bilgilerin Yararlı Olup Olmadığı.....	104
Tablo 48 : Halkımızın Camilerde Okunan Hutbeler Hakkındaki Düşünceleri.....	104
Tablo 49 : Halkımızın Dinlediği Hutbeleri Tatmin Edici Bulup Bulmadığı.....	105
Tablo 50 : Halkımızın Dinlediği Vaazları Tatmin Edici Bulup Bulmadığı.....	106
Tablo 51 : Halkımızın Din Görevlilerinin Vaaz Etme Becerileri Hakkındaki Düşünceleri.....	108
Tablo 52 : Halkımızın Din Görevlilerinin Kuran Okuma Becerileri Hakkındaki Düşünceleri.....	108
Tablo 53 : Halkımızın Din Görevlilerinin Genel Kültür Bilgileri Hakkındaki Düşünceleri.....	109
Tablo 54 : Halkımızın Din Görevlilerinin Dini Görevlerdeki Becerileri Hakkındaki Düşünceleri.....	110
Tablo 55 : Halkımızın Din Görevlilerinin Cemaati Aydınlatmak İçin Ekstra Çaba Göstermeleri Hakkındaki Düşünceleri.....	111
Tablo 56 : Halkımızın Din Görevlilerinin Cemaatin Problemleriyle İlgilenme Durumları Hakkındaki Düşünceleri.....	112
Tablo 57 : Halkımızın Din Görevlilerinin Görevlerine Bağlılıkları Hakkındaki Düşünceleri.....	113
Tablo 58 : Halkımızın Din Görevlilerinin Konuşma Kabiliyetleri Hakkındaki Düşünceleri.....	114

Tablo 59 : Halkımızın Din Görevlilerinin Dini Bilgi Düzeyleri Hakkındaki Düşünceleri.....	114
Tablo 60 : Halkımızın Din Görevlilerinin İnsanlarla İletişimleri Hakkındaki Düşünceleri.....	115
Tablo 61 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Hafız Olması.....	117
Tablo 62 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Söz ve Davranışlarının Uyumlu ve Tutarlı Olması.....	118
Tablo 63 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olması.....	118
Tablo 64 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Yeterli Genel Kültüre Sahip Olması..	119
Tablo 65 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Yeterli Dini Bilgiye Sahip Olması.....	120
Tablo 66 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Arapça Bilgisine Sahip Olması.....	120
Tablo 67 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Bir Yabancı Dil Bilmesi.....	121
Tablo 68 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Sesinin ve Okuyuşunun Güzel Olması.....	121
Tablo 69 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Giyim Kuşamının Modern ve Bakımlı Olması.....	122
Tablo 70 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Sakallı Olması.....	122
Tablo 71 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Görevinden Başka İşlerle Uğraşmaması.....	123
Tablo 72 : Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Mütevazı ve Uyumlu Olması.....	123

ÖZET

SAÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri (Elazığ, Erzurum, Malatya, Urfa Örneği)

Tezin Yazarı: Abdülkadir Çekin **Danışman:** Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN

Kabul Tarihi: 1 Temmuz 2005 **Sayfa Sayısı:** IX (ön kısım) + 126 (tez) + 19 (ekler)

Anabilimdalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Bilimdalı: Din Eğitimi

Bu çalışma, yetişkin din eğitimi faaliyetleri hakkında, din görevlilerinin mesleki yeterliliklerini ve halkın din görevlilerinden beklentilerini değişik boyutlarıyla tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için önce konunun teorik zemini hazırlanmış, daha sonra anket uygulaması yapılmış ve yapılan bu anket uygulaması istatistikî metotlarla incelenerek çalışma tamamlanmıştır. Anket uygulaması Erzurum, Elazığ, Malatya ve Şanlıurfa'da bulunan 740 vatandaş ve bu illerde görev yapan 529 din görevlileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmada, din görevlilerinin eğitimsel altyapı, mesleki bilgi, sosyal faaliyetler ve insani ilişkiler konularında yeterlilik düzeylerinin düşük olduğu; buna karşılık din eğitimi pratikleri konusunda da yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu; yetişkinlerin vaaz ve hutbelerin yetersizliğinden şikayet ettiği; ayrıca, yetişkinlerin gayri resmi halk hocalarına ve hurafelere karşı ilgilerini olmadığı ve yetişkin din eğitimi faaliyetlerine ilgilerinin normal seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Yetişkin Eğitimi, Yetişkin Din Eğitimi, Din Görevlileri

SUMMARY

Sakarya University Insitute of Social Sciences

Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Expectations of Adults from Religious Staff and Proficiencies of Religious Staff

Author: Abdülkadir Çekin   **Supervisor:** Associate Professor Recep KAYMAKCAN

Date: 1 July 2005   **Nu. of pages:** IX (pre text) + 126 (main body) + 19 (appendices)

Department: Philosophy and Religious Sciences   **Subfield:** Religious Education

The aim of this study is determinate the proficiencies of the religious staff and the expectations of adults on religious educational activities with different dimensions. To realize this aim, at first all the theoretical background of the subject was prepared. Then, inquiry application was made and this inquiry application was examined with statistical methods. The inquiry application was made on 740 people and 529 religious staff in Erzurum, Elazığ, Malatya, Şanlıurfa. The result of the study showed that religious staffs are insufficient in terms of their educational background, occupational knowledge, social activities, and human relations; but religious staffs are sufficient in terms of their practice of religious education. In addition, adults suffer from the insufficiency of religiously sermons. Although, there is any people's interest to unofficial religious people and superstitions, the level of people's interest to adult religious education activities is normal.

Keywords: Religious Education, Adult Education, Adult Religious Education, Religious Staff

GİRİŞ

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için fizyolojik ve ruhsal vazgeçilmez gereksinimleri vardır. Bu ihtiyaçların karşılanması yeryüzünde yaşamın varlığı için zorunludur. Yeme, içme ve nefes alma gibi en temel fizyolojik ihtiyaçların yanında, insanın bir diğer yönü olan manevi yönünün de kendisinden üstün bir varlığa inanma ve ona ibadet etme gibi ihtiyaçları vardır. Tarihin her devrinde insanın bu ihtiyacı kendini hissettirmiş ve insanlar bu ihtiyaçlarını karşılamak için tapınaklar yapmışlar, kendilerine yerde ve gökte ilahlar, tanrılar aramışlardır. Ayrıca, din sosyologları ve dinler tarihçileri, dinin tarihinin insanlık kadar eski olduğunu söylemekte ve insan topluluklarının şehirleşmeye başlamasıyla insanların dinsel ihtiyaçları için mutlaka kendilerine mabetler inşa ettiklerini dile getirmekteler. Sonuç olarak din insan için vazgeçilmez bir ihtiyaç ise bu ihtiyaç en iyi şekilde karşılanması gereklidir. Günümüz Türkiye'sinde halkın dini ihtiyaçlarını karşılamak, toplumu din konusunda aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle görevli olan kuruluş Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın halka din hizmeti sunma görevi müftü, vaiz, imam-hatip, Kuran kursu öğreticisi ve diğer görevliler tarafından yürütülmektedir. Din hizmetlerinin ve yetişkin din eğitiminin en önemli mekanı ise camiler ve halka en yakın din hizmeti veren görevliler ise imam-hatiplerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ocak 2005 istatistiklerine göre Türkiye'de 76.445 cami bulunmakta ve 50000 kadrolu imam-hatip görev yapmaktadır. Topluma bu kadar yakın olan imam-hatiplere yani din görevlilerine din hizmetleri ve yetişkin din eğitimi açısından önemli görevler düşmektedir. Din görevliliğin tarihi İslam'ın ilk yıllarına dayanır. İlk olarak Hz. Peygamberin icra ettiği din görevliliği mesleği, tarihin değişik dönemlerinde hem dini hem de sosyal olarak önemli görevleri yerine getirmiştir. Günümüzde hızlı değişen yaşam şartlarında ve hayat karmaşasında, modern çağın insanı dini konulara geçmiştekilerden daha da çok muhtaçtır. Bugün toplumsal yaşamımızda, çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin manevi eğitim alanında etkin rol alanlar; okullarımızda öğretmen, okul dışında ise, dinin telkin ve irşadıyla görevli olanlar din görevlileridir (Köylü, 1990: 135). İnsanımızı iyiye, doğruya, güzele yönlendirecek; nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunu öğretecek; eşya ve olaylar hakkındaki sorulara hurafelerden uzak, doğru olan bilgileri verecek; yerine

göre ümit olup toplumun birliğini, yardımlaşmasını, milli bağların güçlenmesini sağlayacak; kalbi günah ve hatalarla kararmış olanlara tövbe yollarını öğretecek olan din görevlileridir (Uygun, 1992: 7). Ancak din görevlileri arzulan hizmetleri yaparken eksik olan yada olumsuz olan durumlar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? Ayrıca hizmet verilen toplum, hizmetleri hangi şartlarda ve nasıl yapılmasını arzulamaktadır? Bütün bunların tespiti din görevlilerinin etkinliği açısından önemlidir. Bizim de araştırma konusu olarak belirlediğimiz bu konunun, din görevlilerini yeterlilikleri ve halkın din görevlilerinden beklentileri şeklinde iki yönü vardır. Birinci yönüne baktığımızda; Din görevlilerinin yeterlilikleri konusu öncelikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görev ve sorumluluk alanına girmektedir. Din görevlilerinin eğitimsel, mesleki ve kişisel yeterlilik konularının belirlenmesi ve yaşanan eksikliklerinin giderilmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın önde gelen görevlerinden olmalıdır. İlk olarak konunun önemli bir yanı din görevlilerinin eğitimsel yeterliliğidir. Diyanet İşleri Başkanlığının 2005 tarihli istatistiklerine bakıldığında din görevlilerinin eğitim durumları oldukça düşük olduğu görülmektedir. Din görevlilerinin din hizmetleri ve yetişkin din eğitimi açısından öğrenim durumlarının yükseltilmesi önem arz etmektedir. Ele aldığımız konunun bir diğer eğitimsel yönü de Diyanet İşleri Başkanlığı içerisinde din görevlilerine uygulanan hizmet içi eğitim kurslarıdır. Bu kursların, eğitime alınan din görevlilerinde mesleki yeterliliklerini artırıcı bir etki mi bıraktığı yada sadece formalite olduğu için mi yerine getirildiği sorusu, konunun farklı bir eğitim yönünü ortaya koymaktadır. Bu konuda değişik sempozyumlarda Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet içi eğitim kurslarının farklı problemleri anlatılmakta ve Diyanet personelinin eğitim yönünün geliştirilme zarureti ortaya konmaktadır. (Öztürk, 2002: 39). Konunun bir eğitimsel yönünün olmasının yanında bir de din görevlilerinin içinde bulunduğu durum da yetişkin din eğitiminin ayrı bir problem alanını teşkil etmektedir. Din görevlilerinin özlük ve sosyal haklarının durumu, maaş yetersizlikleri görevlerini verimli bir şekilde yerine getirmelerini olumsuz etkilemektedir. Konuya bir de din görevlilerinin kişisel yeterlilikleri açısından bakılmalıdır. Bugün görev yapmakta olan diyanet camiasının özellikle din görevlilerinin büyük çoğunluğunu orta yaşlı ve yaşlı ilerlemiş insanlar oluşturmaktadır. Bu insanlar, mesleklerinde büyük tecrübe kazanmalarına karşılık yaşlarının ilerlemesinden dolayı toplumdaki sosyal değişimlere ayak uyduramadığı ve dolayısıyla görevlerini hakkıyla yerine getiremedikleri gözlenmektedir. Ayrıca merkezi

atamalardan önce müftülüklerce yapılan din görevlisi alımlarında birçok yetersiz sayılabilecek insanların din görevlisi olduğu bilinmektedir. Haksız şekilde din görevlisi olan insanların eksik dini bilgileri ve yetersiz mesleki pratikleri ile halkın dini ihtiyaçlarını ne kadar karşılayabilecekleri bir inceleme sahasıdır. Bu noktaların yanında mesleğe yeni girmiş insanların mesleklerini önemsemez tavırları veya meslekte ilerlemiş fakat sadece işini belli görevlerden ibaret zanneden insanların umursamaz tavırları halkın büyük saygı gösterdiği din görevliliği makamını zedelemektedir. Şuana kadar konuya din görevlilerinin yeterliliği açısından bir problem alanı gibi bakmaya çalıştık. Konunun ikinci yönü de halkın din görevlilerinden beklentileridir. Halkımız din görevlilerinden genel olarak; dini vecibelerini yerine getirme, din konusunda bilgi edinme ve hayatta karşılaştıkları problemleri İslami bir şekilde çözme gibi beklentiler içindedir. Halkın bu beklentilerine cevap verilmesi, başta Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve sonra din görevlilerinin önemli görevlerindedir. Bu ihtiyaç ve beklentiler karşılanırken meydana gelen eksik noktaların belirlenmesi ve giderilmesi yetişkin din eğitiminin verimliliği açısından önemlidir. Halkın dini duygu ve bilgisini artırmaya yönelik hutbe, vaaz ve irşat programlarında halka anlatılan konular da halka ne kadar faydalı olduğu da yetişkin din eğitiminin incelenme alanı olmalıdır. Camilerden geniş kitlelere ulaşan hutbelerin içerikleri genellikle dar çerçevede olduğu ve güncel ihtiyaçları karşılar nitelikten uzak kaldığı eleştirileri konumuz açısından incelenmesi gereken noktalardandır. Bütün bu problemlerin belirlenip çözüme kavuşturulması yetişkin din eğitiminin daha güzel bir şekilde halka ulaştırılması açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın genel amacı, Türkiye'deki din görevlilerinin yeterliliklerinin ve halkın din görevlilerinden beklentilerinin belirlenmesidir. Alt amaçlar ise; din görevlilerinin eğitimsel, mesleki ve kişisel yeterliliklerinin tespit edilmesi ve halkın din görevlilerine bakış açısının, din görevlilerinden beklentilerinin ve din görevlilerinde aradıkları özelliklerin saptanmasıdır. Araştırma sonunda elde edilecek bilgiler her şeyden önce halkın gözündeki din görevlisi imajını ortaya çıkaracaktır. Bu imajın iyi ve kötü yönleri

belirlenecek, iyi yönlerin daha iyileştirilmesi için ve kötü yönlerinin giderilmesi için bu çalışma ip uçları verecektir. Daha sonra halkın din görevlilerinden ne gibi beklentileri olduğu ortaya çıkacaktır. Bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığı, hangi konularda daha fazla ve hangi noktalarda daha az beklentilerin bulunduğu belirlenmesiyle beklenti yönünde din görevlileri ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çalışma yapması ve bu beklentilere cevap verebilmesi daha kolay hale gelecektir. Her geçen gün değişen dünya şartlarında kendini yenilemesi gereken her insan gibi din görevlileri ve bu görevi organize eden kurumlar da dini ulaştırma görevlerinde bu gibi çalışmalara başvurarak kendi kendilerini zamanın şartlarına uydurmakta zorlanmayacaklardır. Ayrıca din görevlilerinin hangi noktalarda eksik oldukları ve bu eksikliklerin nereden kaynaklandığı belirlenecek ve bu sayede belirlenen eksik noktaların giderilmesi noktasında en iyi eğitim standardına ulaşılmış olacaktır. Bu standart ile yapılan eğitimler sonucunda yetişen kalifiye din görevlileri, dini ulaştırma görevlerini en iyi şekilde yerine getirmiş olacaklardır. Hem din görevlilerinin yetersiz yönlerinin giderilmesiyle hem de halkın beklentilerinin karşılanmasıyla bazı kesimlerde var olan din görevlisi ile halk bütünleşmesi daha da artacak ve bazı kesimlerde var olan uçurumlar da yok olacaktır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye genelindeki tüm vatandaşlar ile Türkiye genelinde görev yapan tüm din görevlileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Erzurum, Elazığ, Malatya, ve Şanlıurfa il, Pazaryolu, Sivrice, Darende ve Birecik ilçe ve buralara bağlı köy merkezlerinde oturan ve görev yapan tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiş toplam 740 vatandaş ve 529 imam-hatip ve müezzin-kayyım oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Din görevlisi kavramı içine imam-hatipler başta olmak üzere müezzin-kayyımlar müftüler, vaizler ve Kuran kursu öğreticileri girmektedir. Fakat din görevlilerinin hepsini kapsayacak çapta bir araştırma yapmanın zorluğu ortadadır. Bu zorluktan dolayı din hizmetleri ulaştırma noktasında topluma en yakın olan imam-hatipler ve müezzin-kayyımlar üzerinde araştırma yoğunlaşmıştır. Türkiye çapında görev yapan tüm din görevlileri üzerinde araştırma yapmanın güçlüğünden dolayı araştırmada örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Araştırma Erzurum, Elazığ, Malatya, ve Şanlıurfa il, Pazaryolu, Sivrice, Darende ve Birecik ilçe merkezlerinde görev yapan tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiş toplam 529 imam-hatip ve müezzin-kayyım ile sınırlandırılmıştır. Aynı şekilde Türkiye genelindeki tüm vatandaşlara ulaşmak imkansız olduğundan araştırma, Erzurum, Elazığ, Malatya, ve Şanlıurfa il, Pazaryolu, Sivrice, Darende ve Birecik ilçe ve buralara bağlı köy merkezlerinde oturan tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmiş toplam 740 erkek vatandaş ile sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

İlk olarak araştırmanın teorik kısmının oluşumu esnasında, Yetişkin Din Eğitimi ile ilgili kitaplar, İlahiyat Fakültelerinin dergileri ve Din Eğitimi ile ilgili süreli yayınlardaki makaleler, konuyla ilgili seminer ve sempozyum bildirileri, ayrıca Yetişkin din eğitimi ve din görevlileri ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri taranarak, gerekli alıntılar yapıldı. Bu alıntılar yapılırken, bu kaynakların konuya yaklaşımları ve konu ile ilgili hangi noktaları inceledikleri tespit edilmek suretiyle araştırmamızın teorik kısmı oluşturulmaya çalışıldı. İkinci olarak araştırmamızın pratik kısmının oluşumunda, yöntem olarak anket tekniği kullanıldı. Anket sorularının oluşum safhasında bazı ön çalışmalar yapıldı. Konuyla ilgili önceden yapılan çalışmalar tarandı, bu çalışmalarda kullanılan anket soruları incelendi, bu soruların hangi konularda yoğunlaştığı ve hangi konularda eksikliklerinin olduğu konusunda fikir edinilmeye çalışıldı, kullanılan anket tekniklerinden istifade edildi, gerekli notlar alındı. Elde edilen bu veriler, konuyla ilgili

kaynak kitaplardan ve metot kitaplarından edinilen bilgiler ışığında ve ayrıca bu konuda çalışma yapan hocalar ile görüşülmek suretiyle soru kökleri oluşturuldu. Anket sorularının kapalı uçlu olması tercih edilmiş, bir kısım soruların tamamen yönlendirici olmaması için cevaplarda açık uçlara da yer verilmiştir. Din görevlileri ve vatandaş için 35'şer soruluk olarak hazırlanan anket soruları, din görevlileri için toplam 600 adet ve vatandaş için 800 adet bastırıldı ve Erzurum, Elazığ, Malatya, ve Şanlıurfa illerinde tesadüfi örneklem metoduyla seçilen vatandaş ve din görevlilerine uygulandı. Bu formdaki bilgiler tek tek gözden geçirildi, değerlendirilebilir olanlar ayıklanarak, 529 adet din görevlisi ve 740 adet vatandaş anket formu değerlendirilmek üzere bilgisayara girildi. Anket formundaki soruların bazılarında bulunan açık uçlu cevaplar ayrıca incelenerek çetele yöntemiyle frekansları alındı. İstatistiksel işlem olarak her soruya verilen cevapların frekans ve yüzdeleri alındı ve her bir soru için tablolar oluşturuldu. Bu tablolarda çıkan tepe değerler ile konuyla ilgili yapılan diğer araştırma bulguları karşılaştırılmak suretiyle, aradaki benzer ve farklı veriler belirlenmeye çalışıldı, konunun daha geniş çerçevede düşünülmesi sağlandı. Benzer bulgular arasındaki frekans ve yüzdelik ilişkileri incelendi ve ne gibi artış ve eksilmeleri olduğu belirlenmeye çalışıldı. Farklı bulguların üzerinde yorumlar yapılmak suretiyle farklılığın nedenleri tespit edilmeye çalışıldı. Bulgulara ilişkin sayısal değerler, tablolar, diğer araştırma verileri ve yapılan yorumlar aynı bölüm içinde bir arada verildi. Benzer konuları araştıran anket soruları, aynı başlık altında toplanarak konu bütünlüğü sağlanmaya çalışıldı, bir başlık altında konunun değişik boyutları ile ilgili çıkan sonuçlar, o bölümün sonunda maddeler halinde özetlendi. Elde edilen bulgular daima diğer çalışmaların sonuçları ile karşılıklı olarak düşünülme suretiyle genellemelere ulaşılmaya çalışıldı. Elde edilen veriler ışığında varılan sonuçlara göre öneriler geliştirilmeye çalışıldı.

Anketlerin Dağıtılması ve Toplanması

Din görevlileri için hazırlanan anket soruları, Erzurum, Elazığ, Malatya ve Şanlıurfa müftülüklerinden gerekli izinler alındıktan sonra din görevlilerinin aylık toplantılarında uygulanmıştır. Erzurum ve Elazığ il merkezlerinde ve Erzurum'un Pazaryolu ve

Elazığ'ın Sivrice ilçe merkezlerinde görev yapan din görevlilerine anketler, birer ay arayla bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Buralarda uygulanan anket formları aynı gün tekrar toplanmış ve değerlendirilebilir olanlar ayıklanmıştır. Malatya ve şanlıurfa il merkezlerinde ve Malatya'nın Darende ve şanlıurfa'nın Birecik ilçe merkezlerinde görev yapan din görevlilerine anketler, buralarda çalışan müftülerle ve mft yardımcıları ile önceden görüşülüp anlaşıldıktan sonra posta yoluyla yollanmış ve din görevlilerine buralarda çalışan personel tarafından aylık mutat toplantılarında uygulanmıştır. Bu yerlerde uygulanan anketler buralarda çalışan kişiler tarafından araştırmacıya tekrar postalanmak suretiyle geri gönderilmiştir. Aynı şekilde araştırmacı değerlendirilebilir anketleri ayıklayarak toplam 529 din görevlisinin anketini bilgisayara girmiştir. Vatandaş için hazırlanan anket formları ise, Erzurum ve Elazığ il merkezlerinde ve Erzurum'un Pazaryolu ve Elazığ'ın Sivrice ilçe merkezlerinde vatandaşlara bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Bu il ve ilçe merkezlerine gidilmek suretiyle buralarda çalışan, tesadüfi olarak belirlenen esnafların dükkanlarına tek tek gidilmiş ve anket formları dağıtılmış ve bir gün sonrası tekrar toplanmıştır. Ayrıca bu bölgelerde, vatandaş anket formlarının bir kısmı, cuma namazları öncesinde ve sonrasında vatandaşlara bire bir sorulmak suretiyle doldurulmuştur. Malatya ve şanlıurfa il merkezlerinde ve Malatya'nın Darende ve şanlıurfa'nın Birecik ilçe merkezlerinde vatandaş anket formları, buralarda ikamet eden tanıdaık ve akrabalara postalanmak suretiyle ulaştırılmış ve bu kimseler tarafından çevrelerindeki tanıdaık ve yakınlarına, buralarda çalışan tesadüfi olarak belirledikleri esnaf ve memurlara uygulanmış ve araştırmacıya posta yardımıyla geri gönderilmiştir. Vatandaş için hazırlanan bütün anketlerin değerlendirilebilir olanları ayıklandıktan sonra toplam 740 vatandaş anketi bilgisayara girilmiştir.

Konuyla İlgili Yapılan Araştırma ve alışmalar

Türkiye'de 1982 yılında İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitimi Ana Bilim Dalı'nın açılmasından sonra Din Eğitimi alanında çalışmalara başlanmış, Yetişkin Din Eğitimi alanında ise son 15 yıl içerisinde araştırma ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu süre zarfında Yetişkin din eğitimi, din görevlilerinin yeterlilikleri, problemleri,

fonksiyonları ve halkın bu konudaki beklenti ve istekleri ile ilgili çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

1. KÖYLÜ, Mustafa, “Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: 1989).

Köylü'nün, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Samsun il, ilçe ve köylerinde görev yapan 254 imam ve müezzin üzerinden yaptığı araştırmada; din görevlilerinin çoğunluğunun mesleklerinde kendilerini yeterli gördüklerini, çoğunun mesleklerinden memnun olduklarını, herhangi bir kişisel problemlerinin olmadığını, cemaat ve çevre ile genelde uyum içinde olduklarını, meslektaşları ve idareyle olan ilişkilerinden memnun olduklarını, meslekleriyle ilgili herhangi bir ceza almadıklarını; buna karşılık din görevlilerinin bir kısmının da, özellikle vaaz etme, İslami bilgiler ve genel kültür açısından yetersiz olduklarını, Diyanet'in hazırladığı hutbeleri cemaat açısından faydalı bulmadıkları ve aldıkları maaşları yeterli bulmadıklarını ve bunun sonucunda ek işle uğraşmak ve dini hizmetler için para almak zorunda kaldıklarını, bununda mesleki açıdan prestij kaybına neden olduğunu ortaya koymuştur.

2. BUYRUKÇU, Ramazan, “Din Görevlisinin Mesleği Temsil Gücü”, TDV. Yayınları, Ankara, 1995.

Buyrukçu'nun, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Ankara, Antalya ve Erzurum illerinde görev yapan 443 imam ile aynı illerdeki cemaatten 216 kişi üzerinde, imam-cemaat ilişkisi konusunda yaptığı araştırmada, imamların büyük çoğunluğunun kendilerini mesleki formasyonları itibariyle yeterli görmediklerini, bunların başında da mesleğin özelliğinden dolayı Kuran'ı Kerim bilgisi geldiğini, ankete katılan cemaatten çoğunun da imamları mesleki formasyon ve dini mesleki uygulama açısından yetersiz gördüklerini, imamların toplumun dine ve din görevlilerine ilgisizliği gibi çeşitli nedenlerden dolayı görevlerini istemeyerek yaptıklarını, cami dışında imamların hal ve hareketlerinin meslekleriyle pek uygunluk arz etmediğini, maddi açıdan yetersiz

olduklarını, cemaatin ise imamların mesleki yaşayışlarını yetersiz gördüklerini ve imam-cemaat ilişkisinin istenen seviyede olmadığını ortaya koymuştur.

3. DEMİR, Veysel, “Din Görevlilerinin Fonksiyonları ve Sosyo-Kültürel Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: 1996).

Demir’in, Bursa’nın Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleriyle ve buralara bağlı köylerde görev yapan 191 imam üzerinde yaptığı araştırmada, din görevlilerinin ekseriyetle bu mesleği kendileri isteyerek değil de, ailelerinin isteği üzerine yada başka bir işe giremediklerinden dolayı seçtiklerini, ilmi açıdan yetersiz olduklarını, din görevlilerinin bazılarının Kuran meali dahi okumadıklarını, özellikle genç din görevlilerinin cemaatle iletişim zorluğu çektiğini, din görevlilerinin çoğunun maddi açıdan sıkıntı çektiğini, bunun sonucu olarak da başka işlerle uğraşmak zorunda kaldıklarını, genelde Diyanet’in hazırladığı hutbeleri okuduklarını ve bir çok eleştirinin geldiğini, din görevlilerinin eski prestijlerinin kalmadığını ve halkın eskisi kadar değer vermediğini ortaya koymuştur.

4. UYGUN, Hamdi, “Halktaki Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentileri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: 1992).

Uygun’nun, Ankara ilinin merkez semtleri ile Ordu ilinin Ünye ilçesinden 372 kişi üzerinde yaptığı araştırmada, halkın din görevlilerinin kendi mesleklerinde yeterli olmalarını ve bunun içinde onların iyi derecede Arapça bilmelerini ve hafız olmalarını istediklerini, din adamlarının müspet ilimlerde de söz sahibi olmalarını beklediklerini, din adamlarının ümit verici vaazlara ağırlık vermeleri gerektiğini, vaaz ve hutbelerin günün ihtiyaç ve şartlarına uygun konulardan seçilmesi gerektiğini, dini vazifelerden para almamaları gerektiğini, din görevlilerinin sadece cami cemaatiyle değil camiye gelmeyen insanlarla da ilişki kurmaları gerektiğini, din görevlilerinin cami ihtiyaçları için halktan sık sık para toplamaması gerektiğini ve ayrıca din adamlarının söz ve

davranış bütünlüğü içerisinde doğru, dürüst ve samimi olmaları gerektiğini ortaya koymuştur.

5. YILGIN, Mehmet, “Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerini Mesleki Yeterlilikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: 1997).

Yılgin'nın, İstanbul ili merkez vaizleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezi müftülük-vaizlik ihtisas ve kıraat bölümü kursiyerleri ile İstanbul Eminönü ilçe müftülüğüne bağlı olarak görev yapan 233 din görevlisi ile bu bölgedeki cemaatten 405 kişi üzerinde yaptığı araştırmada, din görevlilerinin genelde kendilerini mesleklerinde yeterli bulduklarını, ancak anket uygulanan cemaatin yarısından fazlasının din görevlilerini mesleklerinde yeterli bulmadıklarını, cemaate göre din görevlilerinde meslekli yeterlilik için başta yeterli dini bilgiye, hafızlığa, Arapça bilgisine, güzel Kuran okuma bilgisine ve iyi bir hitabete sahip olmaları gerektiğini, imamlar vaaz ve hutbeleri cemaatleri için yeterli ve faydalı bulurken cemaatin aynı fikirde olmadıklarını ve cemaatin çoğunluğunun hutbe vaazlardan pek tatmin olmadıklarını, bazı din görevlileri ile cemaatin çoğunluğunun camilerde siyaset yapıldığını düşündüğünü, kişilerin direk hedef alınarak sert ve kırıncı ifadelerin kullanıldığını, camilerde sık sık para toplanmasının her iki tarafı da rahatsız ettiğini ve bunların din görevlisi cemaat ilişkisini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur.

6. KEYİFLİ, Şükrü, “Urfa ve Yöresinde Yaygın Din Eğitimi (İmamların Mesleki İmkanları ve Problemleri ile İlgili Alan Araştırması)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997).

Keyifli'nin, Urfa ve yöresinde görev yapan 290 imam üzerinde, onların mesleki imkan ve problemleri ile ilgili olarak yapmış olduğu alan araştırmasında, bölgenin dine ve din eğitimine oldukça düşkün olmasına rağmen, o bölgede görev yapan din görevlilerinin halkın din eğitimini karşılayabilecek nitelikte olmadığını, bunun en önemli nedeninin de imamların yeterli eğitim seviyesine sahip olmadıklarını, görev mahallinin sosyo-kültürel

ve ekonomik sorunlarının dini görevleri yerine getirmede bir takım olumsuzluklara neden olduğunu, imamların müftülerle olan ilişkilerinin onların mesleki yeterliliğini artırıcı düzeyde olmadığını, cemaatle olan ilişkilerinde iletişim teknikleri konusunda bir takım bilgi eksikliklerinin olduğunu, din görevlilerinin hutbe ve vaaz hazırlama ve sunuş tekniklerinin yeterli olmadığını, bunun nedeninin de hutbe ve vaazların Diyanet tarafından mahallin isteklerini dikkate almadan hazırlandığını ortaya koyarak bu problemlerin çözümüne yönelik bir takım öneriler sunmuştur.

7. KAYADİBİ, Fahri, “Yaygın Din Eğitiminde Cami ve Görevlileri”, DİB. Yayınları, Ankara, 2000.

Kayadibi'nin, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kocaeli merkez ve beş ilçesinde görev yapan 136 din görevlisi üzerinde yaptığı araştırmasında, din görevlilerinin mesleki yeterlilik açısından istenilen seviyede olmadığını, öğrenim durumlarının çok düşük olduğunu, din görevlilerinin dil bilme yönünden istenilen ölçüde olmadıklarını, bir çok din görevlisinin hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduğunu, hizmet içi kursların din görevlilerine faydalı olduğunu, din görevlilerinin cemaatle iyi ilişkiler kurduğunu, görevleri dışında yetişkinler ve çocuklar için Kuran ve dini bilgi kursları düzenlediklerini ve din görevlilerinin gelişen-değişen dünya paralelinde mesleki, kültürel ve halkla ilişkiler yönünden kendilerini yenileme ihtiyacı duyduğunu ortaya koymuştur.

8. DAM, Hasan, “Yetişkinlerin Din Eğitimi”, Basılmamış Doktora Tezi, (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: 2002).

Dam'ın, Samsun ilinde ikamet eden 435 kişi üzerinde yaptığı çalışmada, yetişkinlerin dini inanç ve davranışlarının yüksek düzeyde olduğunu, yetişkinlerin büyük bir bölümünün dini bilgi açısından kendilerini yeterli görmediklerini ve çeşitli bakımlardan öğrenme gereksinimi içerisinde olduklarını, yetişkinler tarafından yetişkin din eğitimi hizmetini sunmakla görevli olan din görevlilerinin mesleki açıdan yetersiz görüldüğünü, yetişkinlerin büyük çoğunluğu tarafından vaaz ve hutbelerin bilgi açısından yeterli

bulunmadığını, yetişkinlerin önemli bir kısmının dini konularla ilgili bazı problemlerini utandığı yada gizli kalmasını istediği için din görevlilerine sormadığını, kitle iletişim araçlarıyla yetişkin din eğitimi faaliyetlerine daha çok önem verilmesi ve bu bağlamda dini içerikli yayınların sayıları ve kalitelerinin artırılması gerektiğini, dini içerikli konferans, seminer, sohbet, kurs vb. etkinliklerin sayısının artırılması gerektiğini ve etkin ve verimli bir yetişkin din eğitimi verebilmek için mevcut uygulamaların eksik yönlerinin giderilmesinin yanında yeni yöntem arayışlarına gidilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

9. YILDIZ, Cengiz, “Din Görevlilerinin Sorunları ve Beklentileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Uygulaması”, Basılmamış Doktora Tezi, (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: 1999).

Yıldız'ın Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Elazığ merkezinde görev yapan 150 din görevlisi üzerinde yaptığı araştırmada, din görevlilerinin çoğunluğunun mesleklerinden memnun olduklarını, din görevlilerinin cemaat tarafından kendilerine sorulan dini sorulara cevap verebilme konusunda kendilerini eksik hissettiğini, din görevlilerine göre hutbelerin cemaati etkilemekten ve yeni bilgiler vermekten uzak olduğunu, Diyanet'in hutbeleri hazırlarken cemaatin seviyesiyle problem ve ihtiyaçlarını göz önüne alması gerektiğini, din görevlilerinin merkezi sistem vaazı olumlu görmediğini ve din görevlilerinin çoğunluğunun halkın dinsel ihtiyaçlarını kısmen karşılayabildiğini ortaya koymuştur.

1. YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMU

1.1. YETİŞKİN KAVRAMI ve YETİŞKİN EĞİTİMİ

Yetişkin eğitiminin geçmişi insanlık kadar eskidir. Tarih boyunca yetişkinler, kadın olsun erkek olsun, deneyimlerinden elde ettikleri bilgileri, gözlemlerini, duyduklarını birbirilerine aktararak, kuşaklar arası bilginin geçmesini sağlamışlar ve informal bir şekilde yetişkin eğitimi faaliyetini sürdürmüşlerdir (Güneş, 1996: 7). Bu süreçte topluma önderlik yapan peygamberler, felsefeciler ve bilge insanlar daima yetişkinlerin eğitilmesi üzerinde çaba göstermişler ve sahip oldukları bilgileri yetişkin insanlara aktarmışlardır. Bu uzun tarihi dönemden sonra eğitimin kurumsallaşmaya başlamasıyla artık eğitimin asıl nesnesinin yetişmekte olan çocuklar olduğu kabul edilmiş ve her türlü eğitim faaliyeti çocuklara yönelik yapılmaya başlanmıştır. Yetişkinlere yönelik eğitim uygulamalarının bu kadar uzun bir tarihi geçmişi olmasına rağmen, dünyada yetişkin eğitimi yakın zamana kadar, yetişkinlere örgün eğitimin eksikliklerini gidermek amacıyla sunulan bir sosyal hizmet olarak anlaşılmıştır (Dam, 2003: 32). Çünkü, okul dönemini tamamlayanlar veya okul dışında kalanların eğitime olan ihtiyaçları hayat boyu devam etmektedir. Bireyler her hangi bir okula devam etmeseler de, öğrenme yeterlilikleri ve eğitime olan ihtiyaçları devam etmektedir. Hızla değişen sosyal ve ekonomik şartlar ve bunların getirdiği problemlerin çözümünde alınan eğitimin önemli katkısı olacaktır. İnsanlar bu bilgileri çoğu zaman evde, işyerinde, dışarıda, kitle iletişim araçlarının yayınlarında, bazı gönüllü kuruluşların eğitsel faaliyetlerinde, konferans, panel, seminer gibi toplantılar vasıtasıyla da alabilmektedir. Örgün eğitimin dışındaki bu tür eğitim faaliyetleri yetişkin eğitimi kapsamına girmektedir (Keyifli, 1997: 5).

Yetişkinler eğitimini günümüzde önemli kılan, bir başka ifade ile böyle bir eğitim alanının doğmasına sebep olan gelişmeler şöyle sıralanabilir: Demografik alandaki gelişmeler; geçen yüzyıldan beri hem dünya nüfusu inanılmaz oranda artmış hem de yetişkinlerin genel nüfus içindeki oranı o derece yükselmiştir. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler; iletişim, teknoloji ve bilgi çağında bilgiler o kadar hızlı

çoğalmakta, değişmekte ve yaygınlaşmaktadır ki, bir neslin bilgisinin arkadan gelen neslin ihtiyaçlarına yetmesi söz konusu bile yapılamamaktadır. Aile yapısındaki değişiklikler; geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, aile bireyleri arasında mevcut olan paylaşma zenginliğini yok etmiş görünmektedir. Bunların yanında daha bir çok faktör yetişkinler eğitimi ve yetişkinler din eğitiminin doğmasının sebepleri arasında sayılmaktadır (Tosun, 2002: 153-154).

Çocukluk üzerine yapılan çalışmalar 17. yüzyılda, ergenlik ve gençlikle ilgili çalışmalar 20. yüzyılın ilk yıllarında başlarken, yetişkinlik dönemi ise ancak 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren odak noktası olmaya başlamış ve bugünkü manada yetişkin eğitimi bir disiplin olarak 20. yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuştur (Köylü, 2000: 21-22). Nitekim Unesco, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana aşağı yukarı her on yılda bir, yetişkin eğitimiyle ilgili bir dünya konferansı düzenlemiştir. İlk uluslararası yetişkin eğitimi konferansı 1949 yılında Danimarka'da toplanmıştır. Bundan önce 1919 yılında "Dünya Yetişkin Eğitimi Derneği" adı altında bir kuruluş oluşturulmuştu. Danimarka'daki toplantıdan on bir yıl sonra Kanada'da ikinci bir konferans yapıldı. Üçüncü uluslararası yetişkin eğitimi konferansı ise 1972 yılında Japonya'nın Tokyo şehrinde yapılmıştır (Coşkun, 1991: 23). Yetişkinlik ve yaşlılık süreci ile ilgili ilk sistematik araştırmalar, 1920'li yıllarda başlamış, 1940'lı yıllardan sonra gelişme dönemine girmiştir (Kılavuz, 2002: 60). Andragoji (Yetişkin Eğitimi) ile ilgili bilimsel çalışmalar ilk kez başarılı yetişkin öğrenciler arasında, sadece kendi gözlem ve deneylerine dayalı olarak hazırlanan makaleleri içeren Yetişkin Eğitimi Dergisi'nde (The Journal of Adult Education) çıkmaya başlamıştır. Bunu 1950'li yıllarda bu öğretmenlerin raporlarını inceleyen kitaplar takip etmiştir. Bu alanda ilk eser sadece yetişkin eğitimi ile ilgili prensipleri inceleyen Malcolm S. Knowles'ın İnfomal Yetişkin Eğitimi (Informal Adult Education) adlı kitabıdır. 1960'larda yetişkin eğitimiyle ilgili ilk bilimsel çalışmayı Cyril O. Houle, Araştıran Zihin (The Inquiring Mind) adlı eserinde ortaya koymuştur. Derinlemesine yaptığı araştırmasında O, yetişkinlerin farklı şekillerde öğretimlerini devam ettirebileceklerini belirtmiştir. Houle'nin öğrencilerinden biri olan Allen Tough bu alandaki araştırmalarını sürdürmeye devam etmiştir. Onun temel araştırma alanını, "Yetişkinlere özel bir öğretim verilmediğinde, onlar tabii olarak nasıl öğrenirler?"

sorusu oluşturuyordu. O, bu alanda Öğretmensiz Öğrenim (Learning Without a Teacher, 1967) ve Yetişkin Öğrenim Projeleri (The Adult's Learning Projects, 1971) adlı iki eser yazmıştır. Bu araştırmalarında O, yetişkinler arasında genellikle aynı seviyede devam eden “evrensel” bir öğrenme sürecinin olduğu ve öğrenme projelerindeki öğrenmelerin çoğunluğunun, herhangi bir öğretmene ihtiyaç duymadan bireysel olarak gerçekteştirdikleri sonucuna varmıştır (Köylü, 1998: 173-174).

Yetişkin eğitiminin ortaya çıkış sebepleri ve kısa tarihi gelişiminden sonra yetişkin eğitiminin tanımına geçmeden önce, yetişkin kavramı üzerinde durulması gerekmektedir.

Yetişkin kimse denince daha çok fiziksel ve psikolojik gelişimini tamamlayan, olgunluğa ulaşmış olduğu varsayılan kişiler akla gelmesine rağmen, yetişkin kavramı değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bir tanıma göre (Mehmedoğlu, 2001: 55); “Yetişkinlik, gençlik yıllarını takiben, kişinin hayatla ilgili bir çok sorumluluğu tek başına üstlendiği, hayatın sonuna kadar devam eden dönemin adıdır.” Başka bir tanıma göre (Hökelekli, 2001: 281); “Yetişkinlik, ergenlik ve gençlik yıllarını izleyen ve hayatın sonuna kadar devam eden dönemin genel adıdır.” Bir çok ülkedeki resmi belgeler yetişkini, yaşı 17 ile 21 üzerinde olup, zorunlu öğrenimin ötesinde bir eğitim kurumuna tam-zamanlı öğrenci olarak devam edemeyen kimse, olarak tanımlanmaktadır. Ancak günümüzde, gittikçe yaygınlaşan bir görüşe göre, yetişkin sayılmanın belli bir yaş sınırı aşmış olmaktan çok, başka yönlerinin olduğu ileri sürülmektedir. Zira, kişinin psikolojik olarak olgunlaştığı yaş faklı farklı olmaktadır. 18 hatta 17'nin altındaki bazı gençler, çalışma hayatına geçmiş olmakla kalmayıp evlenmiş bile olmaktadır. Dolayısıyla yetişkini belirlemede sadece yaş yeterli bir ölçü değildir. Rogers, “yetişkin” kavramını üç temel ölçü ile açıklamaktadır:

1. Olgunluk ölçüsü: Bireyin bütün yeteneklerini kullanabilmesi, kişiliğinin oluşması, büyümesi ve gelişmesi.
2. Uygun davranma ölçüsü: Diğer kişiler ve bizzat kendisi ile ilgili daha sağlıklı karar alabilmesi, uygun davranabilmesi.

3. Bağımsız olma ölçüsü: Gönüllü olarak iş yapma, çalışma ve sorumluluk üstlenebilme durumudur.

O halde yetişkini; zorunlu öğrenimin dışına çıkmış, olgunlaşmış, uygun davranabilen ve bağımsız olabilen kişi olarak tanımlamak mümkündür (Güneş, 1996: 39-40). Ayrıca, yetişmiş veya yetişkin olma sadece biyolojik veya fizyolojik gelişme ve olgunlaşmaya değil, aynı zamanda tecrübi gelişmişliğe veya öğrenmeye bağlı yetişmişliğe de delalet etmektedir. Öğrenmeye bağlı yetişmişlik ise, biyolojik yetişmişlik gibi yaşlarla sınırlanamayan, aksine öğrenilecek şeylere göre her an değişebilen bir anlam içermektedir (Tosun, 2002: 153).

Yetişkinlik kendi içinde üç bölüme ayrılmaktadır. İlk yetişkinlik (22-40 yaş), gençliğin hemen sonrasındaki bölüm olarak tanımlanırken, “orta yaş” yetişkinin (40-60 yaş), insanın hem kendinden büyüklere ve hem de kendinden küçüklere karşı olan sorumlulukları en fazla üstlendiği dönemdir. Kadınlar ve erkekler için farklı ele alındığında, değişik sonuçlar açığa çıkabilecek olan bu dönemde, bireyin en önemli kendilik tanımlaması içerisinde anne ve baba olmak yer alır. Yetişkinlik içerisinde son aşama yaşlılıktır (60 yaş üzeri) (Geniş bilgi için bakınız: Mehmedoğlu, 2001; Köylü, 2000; Güneş, 1996).

Psikolojik özellik bakımından yetişkinler, içinde buldukları yaşlara göre farklı özellikler göstermektedirler. Gençlik dönemleri duygusal açıdan daha yoğun olurken, orta ve ileri yaşlarda daha rasyoneldirler. Buna bağlı olarak da din eğitiminden beklentileri birbirinden farklıdır. Gençler kendilerini heyecanlandırıcı, lirik konulardan hoşlanırken, orta yaşlılar daha çok didaktik konulara ilgi duymaktadırlar (Keyifli, 1997: 14). Yetişkinlerin meslek yada işlerini ilerletecek bilgiler, dostluk kurmaya yarayacak bilgiler, yaşayarak öğrenmeye elverişli bilgiler, toplumdaki rollerini ve görevlerini yerine getirmeye yardımcı olan bilgiler genel olarak yetişkinlerin ilgi duydukları konulardır.

Çocuk ve genç gelişimi ile ilgili çok sayıda ve detaylı çalışma bulunmasına rağmen, yetişkin gelişimi ve öğrenmesi ile ilgili çalışmaların oldukça yeni olması nedeniyle yetişkinlerin eğitiminde birtakım yanlış kanaatler etkin olmuştur. Örneğin uzun süre, yetişkinlikte fiziksel gerilemeyle birlikte zekânın da gerilediği, onların yeni şeyleri öğrenemeyecekleri, öğrenmenin gençlerin işi olduğu varsayılmıştır (Dam, 2003: 32). Ancak yetişkin psikolojisiyle ilgili araştırmalar göstermiştir ki, zeka düzeyleri yaşla birlikte belirgin bir şekilde düşmemekte, yeterli zaman ve uygun ortam hazırlandığında yetişkinler de gençler kadar etkili öğrenebilmektedir (Kılavuz, 2003; Güneş, 1996).

Ayrıca, yetişkinler öğrenmesinde iki husus çok önemlidir: Birincisi, yetişkinler hayatın içinde hayatla boğuşan insanlardır. Dolayısıyla, kendi hayatlarındaki sorunlarla ilgili öğrenmelerine önem verirler. Önemine binaen, ileride lazım olduğunda kullanılmak üzere verilen bilgi, yetişkinler için çok da öğrenilmeye yakın değildir. Bununla bağlantılı olarak ikincisi, yetişkinin hayatını anlamlandırmada kullanabileceği, hayatın üstesinden gelmede kendisine yardımcı olacak muhtevalara eğilimi daha yüksektir. Dinin ayrılmaz parçası olan bilgiler bile, eğer yetişkinin hayatını anlamasına ve hayat ile başa çıkmasına yardım etmiyorsa, o insan için bu bilgiler ikincil duruma düşebilmektedir (Tosun, 2003: 39).

Yetişkin eğitiminin tanımına geçmeden önce, ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi yetişkin eğitimi alanında çeşitli kavramların ortaya atıldığı ve birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Özellikle “yaygın eğitim”, “halk eğitimi”, “yığın eğitimi”, “yetişkin eğitimi” kavramları birbiri yerine kullanılmaktadır. Buna karşın yetişkin eğitimi kavramı, dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de yaygınlaşmaya ve diğer kavramlar yerine kullanılmaya başlanmıştır (Güneş, 1996: 15).

Yetişkin kavramında olduğu gibi yetişkin eğitimi de değişik şekillerde tanımlanmıştır. Eğitim terimleri sözlüğünde yetişkin eğitimi şu şekilde tanımlanmaktadır: “Resmi yada özel kuruluşlarca yetişkinlere türlü alanlarda bilgi kazandırmak ve anlayışlarını geliştirmek amacıyla düzenlenip yürütülen planlı eğitim etkinlikleridir. Yetişkin

yurttaşların çalışma güçlerini artırmak, yaşayış düzeylerini yükseltmek, ulusal ve insancıl değerlerini geliştirmek amacıyla okul eğitimi dışında yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarına verilen ad.” Bir tanıma göre (Köylü, 1998: 175); “Yetişkin eğitimi: Yetişkinliğin fiziksel ve psiko-sosyal gelişim özelliklerini araştıran, onun eğitimiyle uğraşan ve onunla ilgili metot ve teknikler geliştiren ve prensipler ortaya koyan bir disiplin dalı olarak tarif edilebilir.” Diğer bir tanıma göre “Yetişkinler eğitimi; yetişkinlere, okul dışındakilere, herhangi bir sebeple okula gitmeyenlere, eğitim imkan ve fırsatlarından yararlanamayanlara; resmi yada özel kurum veya kuruluşlarca, yetişkin yurttaşların çalışma güçlerini artırmak, yaşayış düzeylerini yükseltmek, milli ve insancıl değerlerini geliştirmek amacıyla verilen planlı ve amaçlı eğitimidir.” (Tosun, 2000: 176). Başka bir tanıma göre, “Yetişkin eğitimi, zorunlu öğrenim çağı dışına çıkmış ve asıl uğraşısı artık okula gitmek olamayan kimselerin, hayatlarını herhangi bir aşamasında duyacakları öğrenme ihtiyacı veya isteğini karşılamak üzere, düzenlenen faaliyetleri veya programları kapsar.”

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, yetişkin eğitimi örgün eğitime göre bir takım farklılıklar gösterir. Yetişkinler eğitiminin bu farklılığı, yetişkin eğitiminin özelliklerini tanımayı gerektirmektedir. Ayrıca yetişkine yönelik eğitim alanlarının çok çeşitlilik arz etmesi de, yetişkin eğitimin özelliklerini tanımayı zorunlu kılmaktadır. Hatta yetişkinlerde bireysel öğrenme ihtiyaçlarının esnekliği ve toplumsal ihtiyaçların, nüfusun kalabalıklığı dahil olmak üzere, yerel şartlara göre mutlaka değişiklikler göstermesi, bu eğitim özelliklerinin yerel düzeyde belirlenerek karşılanması zorunluluğunu doğurmaktadır. Yetişkin eğitiminde ülkelerin yapısından gelen farklı özellikler olabileceği gibi elbette ortak özellikler de vardır. Örnek olarak, yetişkinlerden gelen özelliklerden bazıları şunlardır: Yetişkin eğitimi istekli ferde verilir. Yetişkin, verilen eğitimi alacak zihni seviyeye gelmiştir. Yetişkin, eğitimin değerini bilmek ve alınanı yorumlamak için gerekli hayat tecrübesine sahiptir (Kurt, 1991: 31). Yetişkin eğitimi, toplum kalkınması için halkın sorunlarını kendi başına ele almasını ve iş birliği içinde bilinçli bir çevre yaşantısını sağlamayı, toplumlarda ulusal birliği ve sosyal kaynaşmayı yerleştirmeyi hedeflemektedir. Yetişkin eğitiminin farklı uygulama alanları vardır, bu alanlar: Okuma-yazma öğrenme, meslekte ilerleme, yeni bir mesleğe

yönelme, sosyo-ekonomik ve psiko-fizik problemlere uyabilmek, akademik seviyeyi yükseltmek, güven ihtiyacı, iş ve etkin rol, değişiklik ve üreticilik isteği, serbest zamanı değerlendirme ve dinlenme, ilgiler kazandırma (Okçabol, 1996: 23).

Yetişkin eğitiminin amacı, insanları sosyalleştirme ve onlara hayatlarında bir dinamizm kazandırmadır. Sosyalleştirme, toplumun düzenini, sosyal ve kültürel değer ölçülerini kişilere benimseterek, onlarda ortak davranışların oluşmasını sağlamak ve bu sayede toplumun birlik ve bütünlüğünü korumak, devamını sağlamaktır. Dinamizm ise kişiyi, benimsediği bu değerlere saplanıp kalmasını değil, yenilerini keşfetmeye çalışması için teşvik etmektir (Keyifli, 1997: 4). Yetişkin eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bu hususlara göre, yetişkin eğitimi yetişkinlerin ilgi, ihtiyaç ve isteklerine göre olmalıdır. Yetişkin eğitimi faaliyetleri uygun zamanlarda düzenlenmeli, eğitime konu olarak en önemli olandan başlanmalı ve yetişkin eğitimi tam bir dostluk havası içinde yapılmalıdır (Coşkun, 1991: 25).

Günümüzde dünyada sürekli ve hızla değişen bir yaşam tarzının ortaya çıkması, özellikle gelişmiş ülkelerde yetişkin eğitime artan bir şekilde ilgi duyulmasında etkili olmuştur. Yetişkinlere böyle bir dünyada uyumlu ve verimli bir şekilde yaşayabilmelerinin yollarının öğretilmesi gerekmektedir. Bilgi toplumunda ise hızlı ve köklü değişimle karşı karşıya kalan insanlar, bu dünyada anlamlı bir şekilde yaşamak için sürekli öğrenme ve yeteneklerini geliştirme gereği duymaktadırlar. Olgun bir insan olma; bilgi, tutum, beceri ve davranış kazanmada hayat boyu çaba göstermeyi gerektirmektedir. Hayatın kompleks oluşu, insandan hayatı boyunca öğrenmeyi devam ettirmesini gerektirmektedir. Bu açıdan bir bakıma insan olmak, öğrenmeyi devam ettirmek anlamına gelmektedir. Yetişkinler; eş, anne, baba, işçi, vatandaş ve arkadaş gibi çeşitli rolleri üstlendikleri için bu yeni rollerde nasıl işlev görecekleri hususunda öğrenme ile yüz yüze kalma durumundadırlar. Tüm kültür ve cemiyetlerde yetişkinler, hayat boyu öğrenmeyi devam ettirmelerine rağmen sanayi toplumunda öğrenmenin önemi daha da artmıştır. Yetişkinin daha iyi bir yetişkin olabilmesi için yetişkin eğitimcileri tarafından hazırlanan eğitime acilen ihtiyacı vardır (Kılavuz, 2002: 61-62). Ayrıca, Yetişkinler Eğitimi, hızlı sosyal değişme ve gelişmelerin olduğu çağımızda,

eğitimde önemli yer tutmaktadır. Yetişkinlerin bu toplumsal değişme ve gelişmelere ayak uydurabilmeleri ve en azından ona yabancı kalmamaları için, yeni oluşumlar hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu bilgilendirme onların yeni gelişmeleri yorumlayarak hayata geçirmelerine katkı sağlayacaktır. “Hayat boyu eğitim” insan için her zamankinden daha lüzumlu görünmektedir. Yetişkinler eğitimi, yetişkinler için olduğu kadar, onların içinde yaşadıkları toplum ve yeni yetişen nesiller açısından da gereklidir. Yeniliklerden habersiz ve onları yorumlayamamış yetişkinler, topluma uyum sağlamakta zorlanacaklardır. Bunun sonucu nesiller arasında çatışmadır; yetişkinlerin gençleri, gençlerin yetişkinleri anlayamamasıdır. Diğer yandan yetişkinler, yeni neslin eğitimcisi olarak, birikimlerini gençlere aktarmak durumundadırlar. Hayatı anlamakta zorlanan bir yetişkinin yeni nesillere eğitimcilik yapabilmesi, aralarındaki iletişim eksikliği yüzünden zorlaşabilmektedir (Tosun, 1993: 57).

Yetişkin kavramı ve Yetişkin Eğitimi ile ilgili olarak verilen bu bilgilerden sonra, tezimizin ana ilgi alanı olan Yetişkin Din Eğitimi üzerinde duralım.

1.2. YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ

Tarihin genel seyrine baktığımızda dinler, her zaman yetişkin bireyleri kendilerine muhatap olarak kabul etmiş, peygamberlerin de din eğitimi açısından öncelikli hedef kitleleri yetişkinler olmuştur. Dinlerde eğitim, Hz. Musa, Hz. İsa gibi peygamberlerin veya Budda ve Konfüçyus gibi din kurucularının, öğretilerini halka, mümkün olan her yerde anlatmaları şeklinde başlamış, daha sonraları ibadethanelerinde ve bazı yerlerde kurumlaşmış ve yetişkin din eğitimi faaliyetleri olarak devam etmiştir. Hıristiyanların kiliseleri, Yahudilerin havraları aynı zamanda bir eğitim yeri olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu durum İslam dini ve onun Peygamberi için de aynıdır. İslam'ın ilk yıllarında Mekke döneminde Daru'l Erkam'da, Medine döneminde ise Mescidi Nebevi'de Hz. Peygamber öncelikli olarak yetişkinlerin din eğitimine önem vermiştir. Bu dönemde yetişkin din eğitimi faaliyetleri genellikle cami merkezli olarak sürdürülmüştür. Camilerde oluşturulan ilim halkalarında Hz. Peygamber, yetişkinlerin

eğitimiyle bizzat kendisi ilgilenmiş, “Suffe” ve “Zulle” adı verilen bölümü de eğitim ve ğretim faaliyetlerine tahsis etmiştir. Suffe gündüzleri herkese açık bir okul, geceleri de kimsesiz ve fakir sahabelerin kaldığı yurt-yatakhane olarak hizmet vermiştir (Kayadibi, 2000: 56). Yetişkinlerin eğitim ve öğretimlerinin camilerde yürütülmesi işi dört halife devrinde de devam etmiştir. Özellikle Hz. Ömer zamanında camiler yetişkinler için birer okul gibi hizmet görmeye başlamıştır. Kufe, Basra ve şam’daki camilerde halka Kuran ve Hadis okumakla görevli “Kass” (Kıssacı) adı verilen kişiiler görevlendirilmiştir (Kayadibi, a.g.e.: 60). Emeviler döneminde ise yetişkinlerin eğitimiyle sahabeler ilgilenmiş, ülke sınırlarının genişlemesiyle İslam dünyasının dört bir yanına dağılan sahabeler, çevrelerindeki kişiileri dini yönden eğitmeye çalışmışlardır (Adıgüzel, 2001: 47). Osmanlılar zamanına geldiğimizde, medreselerde okutulan bazı genel dersler ve hat meşki, Kuran talimi ve hıfzı gibi uygulamalı dersler camilerde verildiği gibi her yaş ve bilgi seviyesinden insana da açık olmuştur. Ayrıca bu dönemde hutbe ve vaazların dışında cami ve mescitlerde sürdürülen cami derslerinde, dersiamlar kontrolünde belli bir kitap takip edilmekte ve bu dersler Ramazan ayı dışında tüm yıl sürmektedir. Camilerin yanında Osmanlılar zamanında tekke ve zaviyeler, tasavvufi hizmetleriyle halkın hem genel hem de din eğitimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. İslami değerleri işleyen ve gzelleştirilen tasavvuf, fertleri benliklerinden sıyrarak topluma faydalı insanlar olmalarını sağlamış ve bu dönemde bu faaliyetler birer yetişkin din eğitimi faaliyeti olmuştur (Bulut, 1999: 109-110). Sonuç olarak; medreselerin teşekkülünden önce genellikle camilerde sürdürülen din eğitimi faaliyetleri, uzun bir tarihi dönem içinde ağırlıklı olarak yetişkin din eğitimi faaliyeti olarak yrtlmştir.

Günümüze geldiğimizde, Yetişkin din eğitimi toplumsal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Yetişkin din eğitimi’nin gerekçeleri zet olarak şöyle sıralanabilir:

1. İnsanın yeniden sosyalleşmeye olan ihtiyaı.
2. Çekirdek aileye geçilmesi sebebiyle, yetişkinlerin yalnız kalmaları ve aile içindeki meşguliyetlerinin azalması veya hiç olmaması.
3. Bilgilerde meydana gelen değerme.
4. Teknik alanda meydana gelen değerme ve bunların “yaşam tarzı”nı değerirmesi.

5. Ölüm psikolojisini ve korkusunu yenme çabaları (Köylü, 2000: 13-21).

Peki “Yetişkin Din Eğitimi” kavramı neyi ifade etmektedir? Bir tanıma göre, Yetişkin din eğitimi; “Yetişkinlere ve okul dışındakilere, örgün eğitim dışında yada yanında din eğitimi ihtiyacında ve isteğinde olanlara, resmi yada özel kurum ve kuruluşlarca, yetişkinlerin dini bilgilerini artırmak, dini anlayışlarını geliştirerek hayatın dini boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla verilen planlı, amaçlı din eğitimidir” (Tosun, 2000: 177). Başka bir tanıma göre, Yetişkin din eğitimi; “Örgün din eğitimi sistemine hiç girmemiş veya herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden birinden ayrılmış olan bireylere, dini öğretmek ve dinin gerektirdiği hayat tarzını benimsetmek üzere ömür boyu yapılan eğitim, öğretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümüdür” (Koç, 2001: 149). Değişik tanımlar yapılmasına karşın yetişkin din eğitimi, “beşikten mezara kadar” devam eden bir din eğitim-öğretim süreci olarak anlaşılabilir.

Yetişkin din eğitimi terimi ile, örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretimi dışında, halkı dini konularda aydınlatmak üzere değişik mekanlarda yapılan etkinlikler kastedilmektedir. Bu kavramla; her yaş ve eğitim düzeyindeki insana, yani toplumun her kesimine bilgi veren, dinin inanç temellerini sağlıklı bir şekilde benimseten, dini pratiklerin usulüne uygun yerine getirilmesini öğreten, ortak dini değerleri aşılaman; dinin kardeşlik, özveri, hoşgörü gibi meziyetlerini kazandıran, bu alanda bir görev alma hakkına sahip kılmayan bir eğitim anlatılmak istenmektedir. Söz konusu eğitim türü, ömür boyu süren bir eğitim sürecidir ve bu özelliğiyle İslam’ın vaz’ ettiği eğitim hedefleri ile örtüşmektedir (Bulut, 1999a: 114).

Yetişkin din eğitimi, örgün eğitimin ulaşamadığı kitlelere, her türlü iletişim vasıtalarını kullanarak ulaşıp, onları din, ahlak konularında bilgi sahibi yapmayı ve aydınlatmayı hedefler. Bu durumda Yetişkin din eğitiminin amacı, “hayat boyu eğitim” felsefesi çerçevesinde, yetişkinlere ve özellikle de ihtiyaç bildirenlere dini bilgiler, duygular ve beceriler kazandırarak hayatın dini boyutuyla başa çıkabilmelerinde yardımcı olmak ve

bu boyutlarda bilimsel araştırmalar yapmaktır (Tosun, 2002: 158). Yetişkinlere dini bilgiler kazandırmak, yetişkinlerin dini anlayışlarını geliştirmek, yetişkinlerin hayatın dini boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak yetişkinler din eğitiminin özet olarak amaçlarındandır. Yetişkin din eğitimi böylece, kuşaklar arasındaki din anlayış farklılıklarını azaltacak ve hayatın dini boyutunun fark edilerek insanlar tarafından yorumlanmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, yetişkin eğitimin amaçları arasında yetişkinlerle yeni yetişmekte olan nesillerin birbirlerini anlamalarını kolaylaştırmak vardır. Bu amaç yetişkin din eğitimi için de geçerlidir. Çünkü, yeni yetişen nesiller dini konularda da örgün eğitim içinde sürekli öğrenme ve yeniliklerden haberdar olma imkanına sahiptir. Eğer bu hususlar yetişkinlere yabancı kalırsa, dini konularda da bir kuşaklar arası çatışma kaçınılmazdır. Öyleyse Yetişkin din eğitimi, mümkün olan her türlü imkanı kullanarak yeni bilgi ve yorumları yetişkinlere ulaştırmak durumundadır. şurası da bilinmektedir ki, yeni yetişen nesiller sadece örgün eğitim içerisinde eğitilmemektedir. Onların eğitiminin önemli bir kısmı yetişkinlerin arasında ve yetişkinler vasıtasıyla gerçekteşmektedir. Yetişkin din eğitimi imkanları ile iyi yetişmiş yetişkinler, yeni yetişenlerin daha iyi eğitilmeleri için iyi bir imkan olacaktır (Tosun, 1997: 182).

Yetişkin din eğitimi konusunu, bu eğitime katılanların günlük hayatlarında bulur. Yönelildiği kitle, yaş, akıl seviyesi, eğitim düzeyi, öğrenme isteği ve diğer özellikleri bakımından birbirinden farklı kişi ve gruplardan oluşmaktadır. Toplumsal hayatta ortaya çıkan dini, ahlaki nitelikli ferdi ve toplumsal ihtiyaç ve problemler Yetişkin din eğitiminin ilgi sahasına girmektedir. Genel olarak yetişkin din eğitiminin konusu, insanların dini yönlerinin eğitilmesi, geliştirilmesi ve yeni davranışların kazandırılması da içine alan tüm konulardır (Tosun, 1993: 59). Bu konular günlük hayatla ilgili olabildiği gibi, geçmişle ve gelecekle ilgili de olabilir. İnsanların yaşamlarının her safhasında, dinle ilgili bir boyut daima vardır. Bunlar doğum, sünnet, askerlik, evlilik, ölüm ve ölüm sonrası gibi temel çağlardır. Yetişkin din eğitimi, insanların bu ve benzeri dönemleri ve ilgi alanları ile alakalı her konuyu kendisine bir eğitim konusu olarak ele almaktadır. Hayatın önemli dönüm noktaları sayılan bu devrelerde, insanlara dini davranışların öğretilmesi, uygulamalarının yapılması yetişkinler din eğitiminin öğretim

konuları arasındadır (Keyifli, 1997: 17). Görüldüğü gibi, yetişkinler din eğitiminin konusu din ve dinle bağlantılı olarak bireysel ve toplumsal hayattır.

Yetişkin din eğitiminin alanı çok geniştir. Yetişkin din eğitimi toplumda her kesime ve günlük hayatın her aşamasına hitap etmektedir (Dodurgalı, 2002: 26). Hayat boyu eğitim felsefesi çerçevesinde düşündüğümüzde Yetişkin din eğitiminin, hayatın din ile ilişkili olan ve yetişkinleri ilgilendiren her konuyu ilgi, araştırma ve uygulama alanı olarak gördüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz (Tosun, 2000: 177). Günümüzde yetişkin din eğitiminin faaliyet alanı, camilerdeki hutbe ve vaazlardan; Kuran kurslarındaki faaliyetlerden; sesli, görüntülü ve basılı yayınlardan; konferans, panel vb. faaliyetlere kadar oldukça geniştir. Yetişkin din eğitiminin alanın içerdiği özellikler olarak şu maddeleri görmek mümkündür:

1. Yetişkin din eğitimi, dini ve mesleki gelişime imkan tanır. Bu anlamıyla, daha çok din eğitimi alanında hizmet veren kimselerin mesleki formasyonlarının geliştirilmesine planlı ve programlı bir şekilde yardım eder.
2. Kişinin edindiği hayat rollerinde edindiği bu kimliklerden dolayı karşılaştığı problemlere çözüm üretir.
3. Bireye yeni roller üstlenmesi konusunda yardım eder (Annelik, emeklilik gibi).
4. Bu eğitim, dinin sosyal alana uzanan kısımlarında bireye dini meselelerle baş edebilme gücü kazandırır (Mehmedoğlu, 2001: 74).

Yetişkin din eğitiminin görevleri ise şunlardır;

1. Yetişkin olsun çocuk olsun isteyen herkese Kuran okumasını öğretmek, onlara namaz, abdest gibi basit ilmihal bilgileri vermek.
2. Camilerde, hutbe ve vaaz yoluyla halka doğrudan din eğitimi vermek.
3. İnsanlar arası ilişkilerin düzenlenmesi, bireylere birlikte yaşama, dayanışma ve yardımlaşma anlayış ve alışkanlığını kazandırılması, insanlara güzel ahlakın öğretilmesi, toplumsal barışın sağlanmasında bireylere dini sorumlulukların

hatırlatılarak, insanların hoşgörü içinde yaşamalarını temin edici telkin ve tavsiyelerde bulunmak.

4. Din ile birlikte, kültür unsurları olan yaşayış şekilleri, gelenek ve görenekler, örf ve adetlerin yeni nesillere aktarılması.
5. İnsanın sağlığını tehdit eden uyuşturucu bağımlılığı, salgın hastalıklar, trafik kazaları vb. konularda halkı bilinçlendirmek suretiyle uyumlu, dengeli ve sağlıklı bireylerin oluşumuna katkıda bulunmak.
6. Camilerde kişilerin ibadetlerini gerektiği gibi yerine getirmesine yardımcı olmak.
7. Yetişkin din eğitimi alanında hizmet veren din görevlilerine hizmet içi eğitim vermek (Keyifli, 1997: 18-20).

Yetişkin din eğitiminin hedef kitlesi de çok değişiktir. Bu kitleler arasında aile, okul, fabrika, ceza ve tutuk evleri, hastaneler vs. vardır. Yetişkin din eğitiminin hedef kitlesi büyük ölçüde yetişkin eğitiminin hedef kitlesi ile aynıdır. Ancak, yine de bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar şöyle özetlenebilir: Yetişkin din eğitimi, daha çok örgün eğitim dışındakilere yönelik bir eğitim faaliyeti iken, yetişkin din eğitimi, zaman zaman örgün din eğitimi içindekilere de hizmet vermektedir. Buna göre, dini bilgilerini artırmak, din kültürü ve ahlaki değerleri kazandırmak ve hayatın her safhasında din hizmetlerinden yararlanmak isteyen her yaşta insanın yetişkin din eğitiminin hedef kitlesi içinde yer almaktadır. Yetişkin eğitime tabi olanlar, daha çok mesleki alanlarda faaliyet gösterirken ve eğitim süreçlerinin sonunda bir belge alırken, yetişkin din eğitiminin meslek kazandırma ve belge (Kuran kurslarının dışında) verme durumu söz konusu değildir. Dolayısıyla, yetişkin din eğitime tabi olan kişilerin beklentileri bakımından da farklılıklar vardır (Keyifli, 1997: 13).

Yetişkin din eğitiminde yöntem, diğer bütün eğitim dallarında olduğu kadar önemlidir. Yetişkin din eğitiminde yöntem, iletilen muhtevanın anlaşılmasına ve üzerinde düşünülmesine yardımcı olabilecek şekilde seçilmelidir. Yetişkin din eğitiminin

yöntemleri, yetişkin eğitiminin, genel eğitimin ve din eğitiminin yöntemlerinden farklı değildir. Farklılık muhataba ve muhtevaya göre ortaya çıkabilmektedir. Bu demektir ki, gençlere, orta yaşlılara ve bunların anlayış seviyelerine göre öğretime konu olan muhteva da göz önüne alınarak yeni yöntemler tespit etmek gerekecektir (Selçuk, 1999: 179).

Yetişkin din eğitimi, büyük ölçüde “yetişkin eğitimi” ve “örgün din eğitimi” metotlarından yararlanmaktadır. Yetişkin din eğitimi alanında kullanılan metotlar, eğitim faaliyetinin yürütüldüğü öğretim ortamının özelliklerine göre seçilmektedir. Buna göre yetişkin din eğitiminin en önemli merkezlerinden biri olan camilerdeki hutbe ve vaazlarda “düz anlatım yöntemi” kullanılmaktadır. Yine bir cami içi faaliyetlerden olan çocuklara yönelik “yaz kursları” ve yetişkinlere yönelik “akşam kursları”nda ise, anlatım yöntemiyle birlikte, soru-cevap, tartışma, problem çözme yöntemleri de kullanılmaktadır (Keyifli, 1997: 15).

Ayrıca yetişkin din eğitimi, din eğitiminin de tamamlayıcılarından biri olarak şu gerekçelerle de ele alınmak durumundadır:

1. Bir aile içinde iki yada bazen üç nesil yan yana gelebilmektedir. Ahlaki, kültürel, ve estetik değerlerin intikali kadar dini değerlerin intikali eğitimsel bir gerçeklik ve zorunluluktur. Din konusunda aktaracak doğru bilgileri olmadığına inanan ve fakat bunu öğrenme arzusunda olan bireyler için yetişkin din eğitimi bulunmaz bir fırsat olacaktır.
2. Hayatının daha önceki yıllarını iç dünyasına yönelmeden, çoğu zaman hayatı devam ettirmeye yönelik maddi zorunluluklar yüzünden, istediği halde din ve dini hayat ile ilgilenme fırsatı bulamayan veya ilgi alanlarına daha önceden bu konuları dahil etmeyen, bundan sonrası için dinin sunduğu zengin içsel kaynaklardan yararlanmak isteyen bireyler için, yetişkin din eğitimi bir gerekliliktir (Mehmedoğlu, 2001: 76).

Yetişkinler din eğitiminin gerçekleştireceği en önemli hususlardan birisi, hayatın “anlam” dolu olduğu duygusudur. Din eğitimi, inanç toplumunda bireye “anlam” çerçevesi kazandırır. “Anlam”, üstün bir ideale bağlılığa dayanan ve hayat olaylarına karşı tavır ve davranışlarımızı şekillendirmede yardımcı olan bir modeldir (Kılavuz, 2002: 68). Yetişkin din eğitiminin önemli boyutlarından biri de program çalışmalarıdır. Yetişkinlerin, din eğitimi programlarına devam etmelerini sağlayabilmek için öğrenme ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü yetişkinler, öğrenecekleri bilgilerin, ihtiyaçlarına cevap vermesini isterler. Bu açıdan yetişkin din eğitim programının planlanmasında akademik konulara ağırlık verilmesinden çok, bireyin ilgi, istek ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması esastır. (Kılavuz, 2003: 120-143). Nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan yetişkinler tanımak ve onların ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda din eğitimi ve öğretimi sunmak, din eğitimcilerinin en başta gelen görevlerinden biridir. Bu da ancak yetişkinlerin psikolojik ve sosyal özelliklerini dikkate alarak onlara, dinin temel inanç ve ibadet esaslarını öğretmek ve ahlaki bir yaşayış tarzı kazandırmakla mümkün olacaktır (Köylü, 1998: 193).

Yetişkin Din Eğitimi hakkında bilgi sahibi olduktan sonra, Türkiye’de Yetişkin Din Eğitimi’nin durumu ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yetişkin Din Eğitimi faaliyetleri üzerinde duralım.

1.3. TÜRKİYE’DE YETİŞKİN DİN EĞİTİMİNİN DURUMU VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ

Türkiye’de yetişkin din eğitimi faaliyetleri bir anayasal kuruluş olan Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Anayasa’nın bu kuruluşla ilgili 136. maddesi şöyledir: “Genel idare içerisinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışmayı ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir.” Başkanlık, 3 Mart 1924’de 429 sayılı kanunla kurulmuştur. 1950’li, hatta 1960’lı yıllara kadar kendisine tanınan sınırlı bir alanda, belli yetki ve imkanlar

çerçevesinde mütevazı bir din hizmeti sunan başkanlığın, 1950’de çıkartılan 5634 sayılı değişiklik kanunu ve nihayet 1965’te çıkartılan 633 sayılı kanunla hizmet alanın önemli ölçüde genişletilmiş ve ona işlerlik kazandırılmıştır (Bulut, 1999a: 113). Bu kanunun birinci maddesi şöyledir: “İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.” Bu kanun çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı’na verilmiş iki önemli görev vardır: Biri toplumu din konusunda aydınlatmak, ikincisi ibadet yerlerini yönetmek. Buna göre başta cami ve mescitler olmak üzere, çeşitli ortamlarda ve belli kurallar çerçevesinde yaygın bir şekilde halkı din konusunda aydınlatma/egitime görevi yasal olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’na verilmiştir (Bayraktar, 1999: 348).

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yetişkin din eğitimi faaliyetleri müftü, vaiz, imam-hatip, Kuran kursu öğreticisi ve diğer görevliler tarafından yürütülmektedir. Camilerde vaaz ve hutbeler, dini sohbetler, okul çocukları için yaz kursları, halka yönelik konferanslar; basılı, sesli ve görüntülü yayın faaliyetleri; halk tarafından sorulan dini soruları cevaplandırılması, ceza ve tutuk evleri gibi yerlerde irşat faaliyetleri ve benzeri çalışmalar Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yetişkin din eğitimi faaliyetleridir (Kayadibi, 2000: 33).

Görüldüğü gibi yetişkin din eğitimi faaliyetleri günümüzde sadece cami ve mescitlerdeki irşat faaliyetleri ile sınırlı değildir. Hem mekan, hem de vasıtaları yönünden oldukça genişlemiştir. Vaaz ve hutbelere dini yayınlara; konferans, sempozyum, seminer ve şuralardan kitle iletişim araçlarındaki programlara kadar geniş bir yelpazede gerçekleştirilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı yetişkin din eğitimi ve öğretimi hizmetleri şu başlıklar altında incelenebilir:

1.3.1. Hutbe ve Vaazlarla Camilerde Yürütülen Faaliyetler

Arapça “Cem” kökünden türeyen “toplayan, bir araya getiren” anlamındaki cami kelimesi, müslümanların topluca ibadet ettikleri yere denilmektedir. İslam’ın ilk devirlerinde ibadethaneler mescit adıyla anılırken daha sonra küçük ibadethaneler mescit, cuma ve bayram namazlarının kılındığı büyük ibadethaneler ise cami adıyla anılmaya başlanmıştır (TDV. İslam Ans., Cami Maddesi). Kurulduğu günden itibaren müslümanların yaşamında önemli bir yere sahip olan camiler, bugün de aynı konumlarını muhafaza etmektedirler. Günümüzde camiler, öncelikle ibadet yeri olma özelliğine sahiptirler. Milyonlarca insan beş vakit namaz, cuma namazı, bayram ve teravih namazlarında ibadet maksadıyla camilere gelmektedirler. Ayrıca mevlit programlarında ve ramazanlarda okunan mukabelelerde camiler dolup taşmaktadır. Camiler, ibadet yeri olma özelliğinin yanında, din eğitiminin temel konuları olan; imanın, ibadetin ve ahlakın anlatıldığı, insanın ruhen ve bedenlen işlendiği, bir bakıma halk eğitiminin en geniş şekilde yapıldığı makamlar olup, toplu eğitim merkezlerinin başında gelmektedir (Öztürk, 2002: 32). Camilerde her yaş ve seviyedeki insanımız dini konularda bilgilendirilmekte, aydınlatılmakta ve okullarda öğrendikleri dini bilgiler pekiştirilmektedir. Akşam kursları ve yaz aylarında açılan yaz Kuran kursları yetişkin din eğitimi adı altında camilerde yürütülen din eğitimi etkinlikleridir.

İslam eğitim tarihinde ilk olarak Suffe’de başlayan ve daha sonra Mescid-i Nebevi’de devam eden eğitim-öğretim faaliyeti, daha sonraki asırlarda bütün İslam beldelerine yayılmış ve camiler özellikle yetişkinlerin eğitimi için önemli birer merkez olmuşlardır (Ceyhan, 1988). Tarih boyunca yaygın din eğitiminin en geniş biçimde yapıldığı eğitim ve kültür merkezi olan camiler, aynı düzeyde olmamakla beraber günümüzde de minber, mihrab ve kürsü hizmetleri ile Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumu din konusunda aydınlatma görevinin tamamına yakını camilerde yerine getirmeye çalışmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın cami hizmetleri; imamlık, hitabet, ezan ve ikamet ile, camilerin ibadete hazır bulundurulması, mukabeleler düzenlenmesi, dini gün ve gecelerde uygulanmak üzere özel programlar hazırlanması, cami içinde toplumun aydınlatılması, isteyen vatandaşlara Kuran öğretilmesi, camilerin iç ve dış temizliği,

eşya ve malzemelerin en iyi şekilde kullanılması, temizliği, bakımı ve korunması şeklinde sıralanmaktadır. Camiler bu hizmetlerini, sosyal ve kültürel yönden farklı olan, oldukça geniş kesimlere sunmaktadır (Keyifli, 1997: 22). Bugün camiler, hutbe ve vaazlarla halk eğitimine önemli katkılarda bulunurken, Kuran-ı Kerim ve dini bilgilerin öğretildiği yerler olarak da yetişkin din eğitiminde en önemli kurumdur. Camilerde sürdürülen yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin başında hutbe ve vaazlar gelmektedir.

1.3.1.1. Hutbe

Sözlükte, “bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşma” anlamına gelen hutbe, dini literatürde “başta cuma ve bayram namazları olmak üzere belirli ibadetlerin icrası esnasında irat edilen, genelde vaaz ve nasihat içeren konuşmayı” ifade eder (TDV. İslam Ans., Hutbe Maddesi). Haftada bir cuma günü kılınan cuma namazlarından önce ve yılda iki dini bayramda bayram namazından sonra irad edilen hutbe, camilerde yürütülen yetişkin din eğitimi hizmetlerinin en belli başlı ve vazgeçilmez önemli hizmetlerindedir. Ülkemizde, 26 milyon erkek nüfusunun yaklaşık 15-18 milyonunun cuma namazı kıldıkları ve hutbe dinledikleri tahmin edilmektedir. Geniş halk kitlelerine ulaşabilen hutbelerin konularının halkın ihtiyaçlarına ve ülke şartlarına göre seçilmesi esastır. Dolayısıyla hutbe konuları itikat, ibadet ve ahlak konularına ağırlık verilmek üzere seçilmekte; Ramazan, Kurban, kandil geceleri, eğitim, sağlık, orman... gibi dini-millî gün, gecelerle ve haftalara da gerektiği ölçüde yer verilmektedir (Demir, 1991: 442). Başkanlık merkezinde kurulan “Hutbe Hazırlama Komisyonu” düzenli olarak hutbeler hazırlamakta, hazırlanan bu hutbeler Diyanet Aylık Dergi’de yayınlanarak din görevlilerine ulaşmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, Taşra Teşkilat Görev ve Çalışma Yönergesi’nin 65. maddesinde; “cuma ve bayram hutbelerinde, hutbe konularının günün ve çevrenin ihtiyaç ve şartları dikkate alınarak seçilmesini ve samimi, duygulu, dini heyecan verici, ölçülü, uyarıcı, yapıcı, eğitici, sevdirci, müjdeleyici, dini yasaklardan sakındırıcı, yanlış inançları düzeltici ve düşündürücü mahiyette olmasına dikkat çekmektedir” (Cebeci, 1996: 190).

1.3.1.2. Vaaz

Vaaz kelimesi terim anlamı olarak; “iyiliklere teşvik, kötülüklerden sakındırma maksadıyla kalpleri yumuşatıcı ve dini vazifeleri yerine getirmeyi özendirici bir üslup ile öğüt ve nasihatte bulunmak” anlamına gelir (Cirit, 2000: 23). Vaaz ve vaizlikle uygulamalar, ilk olarak Hz. Peygamber tarafından başlatılmıştır. Sahabe ve daha sonra gelen müslüman bilginler tarafından devam ettirilen bu gelenek, geçmişte olduğu gibi günümüzde de yetişkin din eğitimi vasıtası olarak kullanılmaktadır. Günümüzde vaizlik Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı bir meslek olarak yapılmaktadır. Bu meslek grubunu oluşturan yaklaşık 1500 kadar kadrolu vaiz bulunmaktadır. Asıl görevi vaizlik olmamasına rağmen camilerde vaaz veren müftüler, imamlar ve dini yeterliliğe sahip bazı kişiler de bulunmaktadır. Bu manada camilerde vaaz edebilme şartlarını taşıyan herkes müftülüğten izin almak şartıyla vaaz edebilmektedir (Keyifli, 1997: 26). Ancak, vaizlik kadrosu son derece kısıtlıdır. Türkiye’de camiler ve küçük mescitler o kadar çok ve dağılmıştır ki, onların hepsine imamdan başka birer vaiz de göndermek mümkün değildir. Bu gibi camilerde imamet ve vaaz hizmetini, cemaatin görevlendirdiği özel imamlar yapmaktadır (Bilgin, 2001:119). Vaizler sayı olarak yeterli olmadığı gibi, her kültür seviyelerinden meydana gelen cami cemaatine, irticalen yeterli ve tatminkar şekilde vaaz konusunda ciddi dar boğazlar mevcuttur. Bir kere, bunca mezuna rağmen vaaz için yeterli eleman sayısı çok değildir. Yeterli olanlar da statü itibariyle cazip olmadığı için vaizliğe rağbet etmemektedir (Demir, 1991: 443). Vaazlar, biri cuma olmak üzere haftada en az dört defa yapılmakta, bundan fazlası için bir sınırlama getirilmemektedir. Vaazların bir kısmı itikat ve ibadet konularında muteber kaynak bir eser takip edilerek takrir şeklinde, bir kısmı da öğüt ağırlıklıdır. Bunların dışında özel gün ve gecelerde, Ramazan ayında özel programlar düzenlenmektedir. Ceza evlerinde ve çocuk ıslah evlerinde, istek halinde öğrenci yurtlarında ve toplu iş yerlerinde vaaz etmek, konferanslar düzenlemek, hastane, huzurevi ve benzeri yerlerdeki insanları ziyaret etmek de vaizlerden beklenen görevler arasındadır (Koç, 2001: 152).

1.3.2. Kuran Kurslarında Yürütülen Faaliyetler

Kuran Kursları, insanların Kuran'ı Kerim'i öğrenme ihtiyacından doğmuş, dini eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Kuran'ı Kerim'i okumayı öğrenmek, onu okumak, dinlemek, hem dini bir vecibe hem de ibadettir. Halkın dine göstermiş olduğu alaka ve dini öğrenmeye olan istekleri sebebiyle Kuran Kurslarının sayısı her geçen gün artmıştır. Kuran Kursları, arzu eden vatandaşlarımıza ve çocuklarına Kuran-ı Kerim ve dini bilgilerin yanı sıra, milli birlik ve beraberliği temin etme de, onları İslam Dini'nin birleştirici çatısı altında toplamada, insanları iyiye ve güzele davet etme de önemli görevler üstlenmektedir. Kuran kurslarının 1950 yılına kadar gayeleri arasında imam-hatip ve müezzin-kayyım yetiştirmek vardı. Ancak imam-hatip ve Kuran kursu öğreticisi yetiştirmek üzere 1951-1952 öğretim yılından itibaren İmam-Hatip Okulları'nın açılması ile Kuran Kurslarının açılış gayelerinde değişiklik olmuştur (Öztürk, 2002: 33). Bugün Kuran Kurslarının gayeleri; arzu eden vatandaşlara Kuran'ı yüzünden okumayı ve tecvit ve talim gibi güzel Kuran okumaya yardımcı bilgiler öğretmek, ibadetler için gerekli sure, ayet ve duaları doğru olarak ezberletmek, hafızlık yaptırmak ve İslam Dini'nin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile Peygamberimizin hayatı ve örnek ahlakı hakkında özlü bilgiler vermektir (Koç, 2001: 165). Kuran kursları; okulların tatil olduğu zamanlarda ilköğretimi bitirenler çocukların katıldığı Yaz Kursları, 32 hafta süreyle isteyen vatandaşların ve ilk öğretileri bitirmiş çocuklarının katıldığı Kuran-ı Kerim'in Yüzünden Okutulduğu Kurslar ve Hafızlık Yapılan Kurslar olarak faaliyet göstermektedir (Öztürk, 2000: 21). Kuran Kurslarında Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan müfredat uygulanmaktadır. Kurslarda "hafızlık çalışması" yapanlar ile "yüzünden okuma çalışması" yapanların ders saatleri farklıdır. Buna göre, yüzünden okuma çalışması yapan öğrenciler haftada 18 saat Kuran-ı Kerim, 1 saat itikat, 3 saat ibadet, 1 saat siyer, 1 saatte ahlak dersi olmak üzere toplam 24 saat ders görmektedir. Hafızlık çalışması yapılan kurslarda ders programları, öğrencilerin tamamının günlük derslerini okuyabilmelerine imkan verecek ve haftada birer saat itikat, ibadet, siyer ve ahlak derslerini içine alacak şekilde düzenleme mahalli müftülükçe yapılmaktadır (Keyifli, 1997: 30).

1.3.3. Sesli, Görüntülü ve Basılı Yayınlarla Yürütülen Faaliyetler

Yetişkin din eğitiminde yazılı, sesli ve görüntülü yayınların önemi ihmal edilemez. Yetişkin eğitiminde, eğitim ihtiyacı olup da eğitim talebinde bulunmayan büyük bir kesim söz konusudur. Eğitimcileri de en çok düşündüren bu kesime din eğitiminin nasıl ulaştırılacağıdır. Bu yüzden eğitim talebinde bulunmayan insanlara ulaşmanın en kestirme yolu kitle iletişim araçları ve basın-yayın faaliyetleridir (Cebeci, 1996: 206). Diyanet İşleri Başkanlığı 1925 yılından beri basılı dini yayın çıkarmaktadır. İlk etapta Kuran-ı Kerim tefsir ve meali hazırlanmış, Buhari tercüme ettirilmiş ve 1950 yılına kadar kaynak diyebileceğimiz dini eserler basılarak halkımıza ücretsiz dağıtılmıştır (Öztürk, 2002: 34).

Günümüze değin bir çok ilmi edebi ve sanatsal kitabı basarak yayın hayatına kazandıran Başkanlık; Diyanet İlmi Dergi, Diyanet Aylık Dergi, Diyanet Çocuk Dergisi, Diyanet Avrupa Dergisi ve Diyanet Avrasya Dergisi adı altında 5 farklı süreli yayın çıkarmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının yayınları; Kuran-ı Kerimler, kaynak eserler, ilmi eserler, mesleki kitaplar, edebi eserler, sanat eserleri, cep kitapları, süreli yayınlar (dergiler) ve takvimler olarak sıralanabilir. Çağımızın en önemli kitle iletişim aracı televizyon olduğundan, ilk olarak 1980'den yılında "İnanç Dünyası" adlı televizyon programının yayınına başlanmış ve göze ve kulağa hitap etmesi bakımından halk tarafından memnurlukla izlenmiştir (Mert, 1997: 38). Bugün ise, TRT 4'de haftada bir gün (bu program TRT 2 ve TRT İNT' de tekrarlanmaktadır) iki saat "Diyanet Saati" adlı program yapılmakta ve yayınlanmaktadır. Ayrıca, mübarek gün ve gecelerde televizyonda dini içerikli programlar yapılmaktadır (Öztürk, 2000: 22). Diğer kitle iletişim araçlarına göre yakın bir zamanda çıkan, fakat çok büyük bir hızla gelişen internet ise artık en önemli kitle iletişim araçlarından. Bu sebeple Diyanet İşleri Başkanlığı kendi internet sitesini kurarak yetişkin din eğitimi faaliyetlerini sanal ortamda da sürdürmektedir.

1.3.4. Konferans ve Panel vb. Faaliyetler

Diyanet İşleri Başkanlığının halkı din konusunda aydınlatma görevinin diğer bir boyutu da halka açık olarak yapılan toplantılardır. Bu toplantılar dini muhtevalı düzenlenen konferanslar, paneller ve sempozyumlardır. Düzenlenen bu toplantıların bir kısmı halkı bilgilendirmeye yönelik olurken, bir kısmı da daha çok akademik düzeyde olup güncel dini konuların tartışılarak bazı problemlere çözüm üretmek amacıyla düzenlenmektedir. Yakın zaman önce ihdas edilmiş olan “Camiler Haftası” ve “Kutlu Doğum Haftası” münasebetiyle Başkanlıkça, hafta boyunca yurt çapında konferans, panel ve sempozyumlar yapılmakta, özellikle Kutlu Doğum Haftası’nda üniversite öğretim üyeleri ve müftülerin katıldığı, geniş kapsamlı organizasyonlar düzenlenmekte, bir de uluslararası düzeyde olmak üzere bir sempozyum yapılmaktadır (Cebeci, 1996: 206).

2. YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DİN GÖREVLİLERİ

2.1. DİN GÖREVLİSİ KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ

Bugün toplumsal yaşamımızda, çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin manevi eğitim alanında etkin rol alanlar; okullarımızda öğretmen, okul dışında ise, dinin telkin ve irşadıyla görevli olanlar din görevlileridir. Yine, insanları doğruya, iyiliğe, güzele yönlendirip, nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunu öğreten, eşya ve olaylar hakkındaki sorulara hurafelerden uzak, doğru olan bilgileri veren, yerine göre ümit olup, toplumun birliğini, yardımlaşmasını, milli bağların güçlenmesini sağlayan, kalbi günah ve hatalarla kararmış olanlara tövbe yollarını öğretenler de büyük ölçüde din görevlileridir (Köylü, 1990: 135). Toplum yaşamında bu kadar geniş bir etkiye sahip olan din görevlisi kavramı neyi ifade etmektedir?

İslam dininde; diğer dinlerde olduğu gibi bir ruhban sınıfı yoktur. Ancak, dini kaynaklı her türlü hizmeti veren insanlar vardır ki, bunlar özel bir eğitimden geçtikten sonra, din eğitimini kendisine meslek edinen ve genel olarak din görevlileri olarak isimlendirilen insanlardır (Yılgin, 1997: 23). Din görevlisi, aynı zamanda geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu kavram, müezzinlik, imamlık, hatiplik, Kuran kursu öğreticiliği, vaizlik ve müftülük gibi belirli alanlarda dini hizmet gören kimselerin bütününe içine alır (Karlık, 1992: 7). Bütün bu değişik görevlerin yanında İslam'ın ilk dönemlerinden günümüze değin din görevlisi kavramı, "İmam" kavramı ile ifade edilmiştir. Kuran-ı Kerim'de yedi yerde tekil, beş yerde çoğul olarak geçen "İmam" kavramı; önder, reis, numune, işaret, misal ve rehber anlamına gelmektedir (Bayraklı, 1994: 151). İstilah bakımından pek çok manası bulunan imam kavramı, din istilahında "devlet reisi" anlamına gelmektedir. İmam kelimesi asli manasından hareketle bir ilimde ileri gitmiş otorite mevkiindeki zevata da hadiste imam, fıkhıta imam gibi imam denilmiştir (Kayadibi, 2000: 65). Fıkhıta ise, imamlık şartlarını kendisinde toplayan şahsın insanların önüne geçerek onlara topluca namaz kıldırmasına imamlık, bu görevi yapana da imam denmektedir (Yılgin, 1997: 25). Din insanlara bir takım ibadetlerin yerine

getirilmesini emretmiştir. İnanan insanlar bazı ibadetleri ferdi olarak, bazılarını da cami ve mescitlerde toplu olarak yapması gerekmektedir. Namaz gibi ferdi olarak da yapılabilen ibadetlerin, müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliğin sağlanması amacıyla toplu olarak yapılması Kuran-ı Kerim’de teşvik edilmiştir. İşte imamlık mesleğinin ana dayanağı İslam’ın bu prensibidir.

Namazın insanlara emredilmesi ile başlayan imam-hatiplik mesleğinin geçmişi, tarihin değişik dönemlerinde farklı uygulamalara sahne olmuştur. İslam’ın ilk yıllarında kimin imam-hatiplik yapacağı konusunda pek ihtilaf yaşanmamıştır. Müslümanların merkezi durumundaki Medine’de, namazlar Hz. Peygamber tarafından kıldırılmıştır. Hz. Peygamber Medine dışına gittiğinde ise yerine bir vekil bırakıyor veya arkadaşlarından bir grup Medine dışına gittiklerinde, onlardan birisini onlara başkan ve imam tayin ediyordu. Dört halife devrinde ise imam-hatiplik, merkezdeki büyük camilerde bizzat halifeler tarafından, diğer şehir merkezlerinde onların tayin ettikleri valiler tarafından, mahalle ve köylerde ise köy ve mahalle sakinlerinin seçtikleri ehliyetli kimseler tarafından yürütülmüştür (Çekin, 2003: 43).

Kaynaklar, imam-hatiplik yapan kimselerin, idari yönden devletin ve eyaletlerin en üst seviyede görevlilerden daha alt seviyelere indirildiği dönem olarak Emeviler dönemini belirtmektedir. Emeviler idareyi ele alınca halifeler yalnızca siyasi hükümdar durumuna gelmişler, dini görev ve sorumlukları tamamen dini otoritelere yani din bilginlerine bırakmışlardır (Buyrukçu, 1995: 29).

Abbasiler zamanında ise, Beytülmal’den maaş alan imamlar tayin edilmeye başlamış, böylece imamların siyasi hiçbir mevkileri kalmayınca, uygulama yaygınlaşmış ve her camiye devamlı birer imam tayin edilmiştir. Hatiplik için de durum aynı olmuştur. Halifeler hutbe okumaz olunca, hitabet için de ayrı görevlileri tayin edilmiştir. Ancak hatip daima halifenin temsilcisi olarak görev yaptığından siyasi özelliğini korumuştur. Küçük camilerde imam, hatip ve vaiz aynı kişi olmuştur (Bilgin, 2001: 119).

Osmanlı şehrinin karakteristik özelliği, cami ve mescitler etrafında kurulan mahallelerden teşekkül etmesidir. Bir mescit mahalleyi belirler. Yapılan araştırmalar pek çok şehirde bazı mahallelerin bir cami yada bir mescit adıyla anıldığını göstermiştir (Akin, 2004: 51). Osmanlı şehir örgütlenmesi içinde mahallenin bu özel konumu, mahalle imamlığını önemli bir görev olarak ortaya çıkarmıştır. Tanzimat dönemine kadar imam-hatipler mahallede devletin temsilcisi ve kadıların tabii yardımcıları idiler. Onlardan beklenenler arasında imamet görevinin dışında mahallenin düzenini, asayiş ve inzibatı, içki içilen ve fuhuş yapılan yerlerin tespit edilmesi vardı. Mahallenin İslami adab içerisinde yaşamını sürdürmesi imam-hatipler tarafından gözetlenirdi. İmam-hatipler mahallede oturanlar hakkında tam bilgi sahibi olmalıydılar. Ayrıca, ölüm ve defin, doğum kayıtları, nikah akdi ve boşanma işlemleri imam-hatipler tarafından yürütülürdü (TDV. İslam Ans., İmam Maddesi). İmam-hatiplerin yönetim ağırlıklı konumu, Tanzimat döneminde kurulmaya başlanan Muhtarlık Teşkilatı faaliyete geçene kadar değişmemiştir. II. Mahmut döneminde uygulamaya konulmaya başlanan Muhtarlık Teşkilatı, imam-hatiplerin yönetici kimliklerini hızla ikinci plana itmiştir. Bu tarihten sonra imam-hatipler daha ziyade dini görevlere önderlik, halkın dini sorularına cevap verme ve halka dini anlatma görevini ifa etmişler, kendilerini halk nezdinde daha saygıdeğer ve yetkili kılan diğer sosyal ve idari rollerini kaybetmişlerdir (Çekin, 2003: 44). Bununla birlikte Osmanlı döneminde ulema ve din görevlileri devletin en üst düzeyinde görev yapmışlar, en fazla itibarı görmüşler ve bağlı buldukları vakıflardan yeterli miktarda maaş verilmiş, ayrıca kendilerine verilen in'am ve ihsanlarla da iktisadi ve sosyal yönden güçlük çekmemişler, ilmi faaliyetlerine devam etmişlerdir. Genel olarak Osmanlılar zamanında imam-hatipler, camilerdeki asli görevlerinin yanı sıra sosyal hayatta da üstlendikleri görevlerini başarıyla sürdürmüşler ve dönemlerinin mali yönden refah seviyesinin üzerinde hayat sürmüşlerdir. Bunun sonucu olarak da arkalarında değerli eserler bırakmışlardır (Tetik, 2000: 127).

Osmanlı devletinde dini hizmetler, Şeyhülislamlık Müessesesi altında örgütlenen Müftülük Teşkilatı tarafında yürütülmüştür. Diyanet İşleri Başkanlığı, Osmanlı devletinin idari yapısı içinde altı yüz yıllık bir geleneği olan Şeyhülislamlık makamının

Türkiye Cumhuriyetindeki uzantısını temsil eden anayasal kurumdur. İlk defa 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanunla “İslam Dini’nin inanç, ibadet ve ahlak ile ilgili esasları yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek” amacıyla başbakanlığa bağlı bir teşkilat olarak kurulmuştur (Karaman, 2000: 26). Bu kanunla, bütün cami, mescit, tekke ve zaviyelerin yönetimiyle, buralarda görevli olanların tayin, nakil, terfi, azil ve denetim yetkisi Diyanet İşleri Başkanlığı’na verilmiştir. Bu tarihten itibaren ise, imam-hatiplerin maaşları bütçeden karşılanmakla birlikte memur sayılmamaları kararlaştırılmıştır. Bu durum 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu çıkıncaya kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bütün personeli ile birlikte, imam-hatipler de devlet memurluğu statüsüne geçmiştir. Bugün imam-hatiplik görevini icra eden başkanlık personeli, hukuki olarak devlet memuru olup kendilerine verilen görevi yerine getiren, bunun karşılığında belirli özlük ve sosyal haklara sahip kamu görevlileridir (Çekin, 2003: 44-45). Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla imam-hatiplerin görevleri sadece cami içine münhasır kalmıştır. İmam-hatip ve müezzin-kayyım kadrolarında bulunanlardan beklenen görevlere, Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatında “Cami Hizmetleri” başlığıyla yer verilerek cami hizmetleri; “imamet, hitabet, vaaz, ezan ve ikamet ile camilerin ibadete hazır bulundurulması, mukabeleler düzenlenmesi, dini gün ve gecelerde uygulanmak üzere özel programlar hazırlanması, cami içinde toplumun din konusunda aydınlatılması, isteyen vatandaşlara Kuran-ı Kerim öğretilmesi, camilerin iç ve dış temizliği, eşya ve malzemenin en iyi bir şekilde kullanılması, temizliği, bakım ve korunması gibi işlerdir” şeklinde tanımlanmıştır (Din Görevlisi El Kitabı, 1998: 9).

Esasen, müezzin, imam ve hatibin görevi, sadece belirli dini vecibelerin yerine getirilmesi ile sınırlı değildir. İnsanın doğumundan başlayarak ölümüne kadar devam eden telkin, tebliğ ve irşat ile bazı dini merasimleri icra etme gibi süreklilik arz eden görevleri de vardır. Keza Kuran kursu öğreticiliği de Allah kelamı olan Kuran-ı Kerim’in, yetişkin eğitim yoluyla her yaş ve çağdaki insanlara (halka) öğretilmesiyle görevli olan kimse olmasına rağmen, aynı faaliyetleri çoğu defa yerine getirmek durumundadır. Vaizlik ve müftülük görevlerini icra eden elemanlar için de aynı görevlerin kimi zaman varid olduğunu söyleyebiliriz. Din görevlisi kapsamına giren

hizmet alanları, her ne kadar görünüşte ayrı ayrı meslek dalları, müezzinlik, imamlık, müftülük, Kuran kursu öğreticiliği ve vaizlik gibi vasıflandırılıyorsa da fonksiyonellikleri ve gördüğü hizmet yönünden hepsi aynı gayeye yönelik bir hizmet amacı taşır (Karlık, 1992: 10). Bu amaç, insanların dini bilgi ihtiyacını gidermek ve onları irşat etmektir. Bu dini açıdan faziletli ve şerefli bir görevdir. Uludağ, alimlerin peygamberlerin varisleri olduğunu bildiren hadisle, insanın Allah'ın yeryüzünde vekili olduğuna dair olan ayete işaret ettikten sonra bunlarla bağlantılı olarak din görevlisinin sorumluluğuna dikkat çekerek şöyle diyor: “Din adamı Allah'a ve Resulüne vekalet ve niyabet demek olan irşad, davet ve tebliğ mesleğini diğer bütün mesleklerden üstün tutmaya, üstün olduğuna inanmaya ve herkesi buna inandırmaya mecburdur (Uludağ, 1975: 32).

İslam tarihi boyunca halkın dinini öğrenmesinde imamlar etkin bir rol oynamışlardır. Günümüzde de müslüman toplumlarda imamlar dini pratiklerin yerine getirilmesinde ve temel dini bilgilerin öğretilmesinde rehberlik görevi yapmaktadırlar. Günlük hayatta da, imamlar sadece namaz kıldırmakla yetinmeyip, vaaz, hutbe ve sohbet yoluyla da cemaatin dini eğitimine önemli oranda katkıda bulunmaktadır. (Bilen, 2001: 73).

Din görevlisinin muhatabı insandır. Din görevlileri hem iyi günde ve hem de kötü günde insanların yanındadır. Zira, toplumumuz çocuğunun doğumunda, sünnetinde, nişanında, düğününde, askere uğurlamasında sosyal yaşamın bütünlüğü içerisinde vazgeçilmez bir unsur olan mahallenin imam-hatibini veya müezzin-kayyımını yanında görmek, onun manevi desteğini ve duasını almak ister. Evini veya işyerini hocanın ziyaret etmesini bir şeref ve bereket vesilesi sayar (Onay, 2003: 37). Din görevlileri buldukları çevrede örnek sosyal ilişkileri, tutum ve davranışları, kişilikleri ve yaşantıları ile insanlara çok şey anlatır ve öğretirler. Bazen onların halk içindeki tutum ve davranışları, hutbe ve vaazlardaki sözlerinden daha etkili olmaktadır. Kişiliği, yaşantısı, tutum ve davranışları sempatik olmayan din görevlilerinin sözleri etkili olmamakta, dinleyenler tarafından ciddiye alınmamaktadır. Bu da gösteriyor ki, din görevlisinin önemli birer yetişkin din eğitimi imkanı olan vaaz ve hutbelerdeki etkisi onun kişiliği, daha doğrusu halk arasındaki saygınlığı ile ilgilidir (Cebeci, 1996: 197).

Sonuç olarak, çok eski bir geçmişı olan din görevliliği kurumu, tarih içerisinde bazen etkin roller üstlenmiş, bazen de sadece cami hizmetleriyle sınırlı kalmıştır. Fakat bu kurumun toplumun özellikle de yetişkin bireylerin din eğitiminde en önemli etken olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda günümüzde mesleki, idari ve sosyal olarak bazı eksiklikleri bulunan bu kurumun eksikliklerinin giderilmesi yetişkin din eğitimi açısından hayatiyet arz etmektedir.

Yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin en etkin ve önemli baş aktörlerinden olan din görevlilerinin bu faaliyetlerin verimliliği ve etkinliği açısından bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler üzerinde durulması, sağlıklı yetişkin din eğitimi ve din görevlisi ilişkisi açısından önem arz etmektedir.

2.2. YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DİN GÖREVLİLERİNDE BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER

Din görevlileri dini tebliğ ve insanları irşat görevini yapan bahtiyar insanlardır. Bu görevi üstlenen kişilerde, insanların ruhlarına tesir edebilmeleri için bazı vasıfların bulunması gerekir. Bu vasıfların üzerinde durulması yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin verimliliği ve etkinliği açısından hayati öneme sahiptir. Bu nitelikler şunlardır:

2.2.1. Okuma ve Araştırma

Din görevlisi için okumak ve araştırmak bir ihtiyaçtır. Hizmetini arzu edilen şekilde yerine getirmek isteyen bir din görevlisi, okumak ve her gün değişik şeyler öğrenerek insanlara faydalı olmak zorundadır. Artık zamanımızda en ücra köylere varıncaya kadar bütün toplum, medya yoluyla her çeşit telkine açıktır. Çoğu kere üstü kapalı bir şekilde bilerek veya bilmeyerek her gün birtakım İslami değerler, kimi zaman doğrudan

doğruya kimi zaman da alaycı bir üslupla eleştirilmektedir. Meselenin mahiyetini bilmeyen geniş halk kitleleri, bazen eleştirilen konunun İslam'ın bir hükmü olduğunu dahi bilmemektedirler (Din Görevlisi El Kitabı, 1998: 13). Ayrıca, insanların eğilimleri, arzuları, problemleri, yıllar geçtikçe çoğalmakta, çeşitlenmekte ve değişmektedir. Bu problemlerin üstesinden gelmek için bugünün bilgileri asla yeterli olmayacaktır (Ersöz, 1991: 454-455). Günümüzde din adamı, görevi dışında en çok zamana sahip olma gibi bir avantajı elinde bulundurmaktadır. Dini ilimler sahasında yetişmesini sağlayacak tefsir, hadis, siyer ve kelam alanlarındaki klasik literatür bugün için büyük ölçüde Türkçe'ye çevrilmiş bulunmaktadır. Bunların yanı sıra modern araştırmalara da ulaşma imkanına sahip olan din görevlisi için artık hiçbir mazeret kalmamıştır (Kaya, 2003: 11). Bu bakımlardan din görevlileri için okuma ve araştırma vazgeçilmez bir ihtiyaçtır.

2.2.2. Mesleki Bilgi

Bilgi, din eğitiminin temelini oluşturur. Bilgisiz yapılan bir din eğitimi hiçbir fayda sağlamayacağı gibi, telafisi mümkün olmayan zararlara da yol açabilir. Günlük yaşantımızda imamlar sadece namaz kıldırmakla yetinmeyip, vaaz, hutbe ve sohbet yoluyla da cemaatin dini eğitimine katkıda bulunmaktadırlar. Bu sebeple halkın dini konularda bilgilendirilmesi ve dini hayatlarının şekillendirilmesinde imamların bilgi birikimleri belirleyici olmaktadır (Bilen, 2001: 73). Din görevlisi, İslam'ı tebliğ edebilmek, neticede gayeye ulaşabilmek için her şeyden evvel tebliğ edeceği esasları, İslam'ın emir ve prensiplerini, Kuran ve Sünneti çok iyi bilmelidir. Çünkü bilgi sahibi olunmayan konularda insanların aydınlatılması mümkün değildir (Acar, 2002: 63). Ayrıca, psikolojik olarak cemaat; mihraba geçen, minber ve kürsüye çıkan din görevlisini kendinden daha bilgili olmasını ister. Sıfatı, makamı ve mevkii ne olursa olsun kişi, kendinden bilgi bakımından daha üstün olmayan din görevlisinin şahsına saygı duymadığı gibi söylediklerine de değer vermez (Kaya, 2003: 10). Bu yüzden din görevlisi hiçbir zaman bildikleri ile yetinmeyip çok okuyarak, çok araştırarak mesleki alanda yeterli bilgi sahibi olmalıdır.

2.2.3. Genel Kùltür

Yeni bin yıla girdiğimiz günlerde din görevlileri, dini referans sistemlerimizi iyi kavramış, tarih ve medeniyet tecrübemizi iyi özümsemiş, icabında dünyanın küresel sorunlarını bilen ve bu nedenle de gerektiğinde çözümler öneren bir düşünsel performansla donanan kişi olmalıdır (Altıntaş, 2004: 42). Ayrıca, günümüzde farklı dinlerin mensupları ve din adamlarıyla daha sıkı ilişkilere girilmektedir. Bu açıdan din görevlisinin, dinin kendine özgü bilim dalları yanında tarihten ve edebiyattan felsefeye, fen bilimlerinden güzel sanatlara, spordan aktüaliteye kadar her alanda az çok bilgi ve kültüre sahip olması ve devamlı surette kendini yenilemesi şarttır (Yılđın, 1997: 31). Bugün muhataba tesir daha çok ilmi ehliyete sahip olmakla mümkündür. Bütün İslami ilimleri ana hatlarıyla bilmenin yanında, Avrupa medeniyetinin doğuşu, gelişmesi ve bugünkü hali hakkında umumi bir malumatı olmayan din görevlisinin aydın bir kişiye irşat etmesi imkansız olacaktır. Ayrıca, din görevlisi İslam'ın yüceliğini anlatırken, tarihte İslam'a uydukları için aziz olan ve İslam'dan uzaklaştıkları için zelil olan toplumları iyi tanımalı ve karşısındakine bu yönüyle sunabilmelidir (Köylü, 1990: 137).

2.2.4. Hitabet Sanatı

Din görevlileri, tebliğ ve irşat görevlerini büyük ölçüde hitabetle yapmaktadırlar. Bir imamın her gün beş defa cemaatle muhatap olması, dolayısıyla onlarla her defasında konuşma imkanı bulması, her hafta cuma günleri irat ettiği hutbeler ve vaizin kürsüde yaptığı vaazların hitabete dayalı olması din görevlisi için hitabetin ne derece önemli olduğunu göstermektedir (Yılđın, 1997: 36). Tebliğ ve irşat için de iyi kullanılan bir dil ve düzgün konuşma çok önemlidir. Din görevlileri, iletişim aracı olarak kullandıkları dili çok iyi bilmelidirler. Dil, iletişim ve düşünme süreci için kararlaştırılmış kurallara göre kullanılan simgeler takımıdır. Gerek kişileri yönlendirmede, gerekse ikili ilişkilerde en mühim vasıta dildir. (Tetik, 1998: 101). Din görevlisinin kendisine ait sözleri dahi halkın dinden zannettiği bir ortamda din görevlisinin, bildiklerini anlaşılır şekilde ortaya koyma mecburiyeti ortadadır (Ersöz, 1991: 455).

Din görevlileri tarafından yapılan vaaz ve dini konuşmaların çok seyrek yapılması ve hele gereğinden fazla uzatılması hiç doğru değildir. Çünkü camiye, hem yaş itibariyle hem de meslek ve kültür itibariyle farklı insanlar gelmektedir. Bununla birlikte konuşmanın öz olanının daha etkili olduğu da bilinmektedir. Ayrıca, cemaatin idrak ve bilgi seviyesine göre konuşmak, bu seviyeyi aşmamak gerekir. Fazla yabancı dilden kelimeler ve dini terminolojiye dalmadan, sözün duyan tarafından anlaşılır, açık olması; anlaşmazlık, kapalılık ve müphemlik taşımaması icap eder. Diğer taraftan din görevlisi konuşmalarının ümit ve tehdidin orantılı olmasına, ihtiyaca göre, zaman ve şartlara uygun olmasına dikkat etmelidir (Köylü, 1990: 148-149). Konuşmada ses, ton ve ahengin çok önemi vardır. Tatlı bir sesle, yumuşak bir tonda, hoş bir ahenkle yapılan bilgi dolu konuşmaya kim doyabilir? Zira, muhatabına hakaret edecesine sert, alaylı ve kaba ifadelerle konuşan bir hatip ile, sesine yumuşak, tatlı, nazik eda veren hatip arasında aynı tondaki seslere sahip olsalar bile çok fark vardır (Kayadibi, 2000: 74-75). Cemaatte yaş, bilgi ve kabiliyet farklılıklar gösterdiğinden “Basitten mürekkebe, müşahhasan mücerrede” ilkesine dikkat edilmeli; cümleler kısa, örnekler basit, kelimeler herkesin anlayacağı şekilde olmalıdır (Tetik, 1998: 107). Din görevlileri, vaaz ve hutbelerdeki konuşmalarında kendisinden ve bilgisinden emin bir tarzda söylediği her cümle ok gibi hedefini bulmalı ve dinleyenlerin gönüllerinde fırtınalar ve ilahi esintiler meydana getirmelidir (Kaya, 2003: 11).

2.2.5. Muhatabı Dinleme

İletişim kurma durumunda olan herkes, konuşmayı bildiği gibi karşısındakini dinlemeyi de bilmelidir. Bireyleri anlamak büyük oranda onları dinlemekle mümkün olur. Bu bağlamda dinleme, bireyin sözlü iletişimini anlamayı içerir (Kılavuz, 2003a: 143). Dinlemek karşımızdakine saygı duymak, dolayısıyla güven telkin etmek açısından çok önemlidir. Biz başkalarını dinlemediğimiz zaman başkaları da bizi dinlemeyebilir. O takdirde insanlar arasındaki diyalog kopar, iletişim de kesilir (Tetik, 1998: 102). İnsan psikolojisi gereği kendisinin beğenilmesini, kendisinin methedilmesinden, kendi duygu, düşünce ve sözlerine değer verilmesinden hoşlanır ve bunu yapan insan sempati

duyar (Köylü, 1990: 137). Peygamberimizin varisleri olan din görevlileri, muhatabını reddeden değil, daima onları sabırla dinleyen kişiler olmalıdırlar.

2.2.6. Muhatabı Tanıma ve Muhataba Göre Hareket Etme

Halkla ilişkilerde başarılı olabilmek için en önemli hususlardan biri de muhatabı tanımadır. Böylece insan, ona karşı nasıl davranacağına, ona nasıl hizmet sunabileceğine daha iyi karar verebilir (Din Görevlisi El Kitabı, 1998: 25). Günümüzde, toplumda bir takım aksaklıklar cereyan ediyorsa, tek nedeni birbirimizi tanımamamızdır. İnsanı tanıma konusunda daha çok bilgi edinirsek bir arada yaşamamız kolaylaşır ve birbirimizi daha iyi anlarız (Yılıgın, 1997: 38).

Yetişkin din eğitimi konusunda da din görevlisi, ilk önce görev yaptığı çevre hakkında sağlam bilgi sahibi olması gerekir. Bunun için ilk olarak düzenli olarak namaza gelen genelde emekli olan çekirdek cami cemaatini tanımalıdır. İkinci olarak ise sadece cuma namazına gelen, genellikle çalışan cemaati tanımalıdır. Bu iki farklı grubun değişik ilgi ve ihtiyaçları vardır. Din görevlisi bu iki insan tipini tanıması ve bu insanlarla doğru tip insani ilişkiler geliştirmesi açısından önemlidir (Çekin, 2003: 46).

Muhatabı tanıdıktan sonra, muhataba göre hareket etme ve muhataba göre konuşma, Hz. Peygamberin eğitiminin en önemli ilkelerindedir. Kültürlü bir insanı cahil gibi kabul ederek konuşmak, zeka seviyesi düşük bir kimseye zeki bir insana hitap eder gibi hitap etmek, inanan birisine inkar durumunda olan birisine anlatır gibi anlatmak yahut aksini yapmak hiçbir zaman müspet sonuç doğurmaz. Farklı kabiliyetlerde yaratılan insanların ihtiyaç ve ilgileri zaman içinde değişiklik arz edebilir. Bu sebeple bir mesleğin anlatımında her bir durum için söylenecek sözler de farklıdır (Acar, 2002: 65).

2.2.7. İnsanlara İyi Muamele

Başkalarını etkilemenin, sözü dinletmenin, sağlıklı iletişim kurmanın başında yumuşak davranma, güzel söz ve nezaket gelmektedir. Yumuşak söz söylemek aynı zamanda Kurani bir metottur (Bayraklı, 1994a: 10). İnsanlar tabiatı gereği, kabalıktan ve sertlikten nefret eder. Din görevlisinin insanların kalplerini fethetmesi ve bunun için de, nezaket ve yumuşaklıkla onlara nüfuz etmesi gerekir. Sert, kırıcı ve kaba konuşma nefret ve düşmanlık doğurur. Böyle olunca hakkı kabul etmeye yatkın olanlar bile kırılır, hatalar bulmaya çalışır, muhalefet etmeye kalkışır ve inatlaşırlar. Din görevlisi herkesten çok müsamahalı olup, başkalarının inanç, düşünce ve duygularına saygılı ve anlayışlı davranmalıdır (Köylü, 1990: 144-145).

2.2.8. İnsanlarla Diyalog ve Empati

Diyalog genel olarak, iki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşması, farklı ırk, kültür, inanç ve kanaatlerden insanların bir araya gelerek medeni ölçüler içerisinde birbirileri ile konuşması yoludur (Kılavuz, 2003a: 139). Din görevlisi, insanlara yaklaşmak ve onlarla diyalog halinde olmak zorundadır. Din görevlisi cemaatin ve toplumun üzüntü ve sevinçlerine ortak olarak sevinçli anlarında sevinçlerine, üzüntülü ve kederli anlarında onlara teselli ve ümit kaynağı olmalıdır. Özellikle hastaları ziyaret ederek, müslümanların sosyal hayatlarında birbirilerine olan sevgi, şefkat, yardımlaşma ve dayanışmanın simgesi olmalıdır (Köylü, 1990: 140). İnsanlarla daha yakın ilişkilerin kurulduğu doğum, nişan, düğün, mevlit gibi dini merasimlerin icrasında cemaatin yanında bulunmalıdır (Gümüş, 2004: 49). Din görevlisi toplumsal yaşamda halkın bütün kesimleri arasında sevgi, karşılıklı anlayış ve saygıya dayalı kardeşlik köprülerinin kuruluşuna ön ayak olmalıdır (Altıntaş, 2004: 43). Ayrıca din görevlileri gerek cami cemaatinin gerekse çevre sakinlerinin kendilerine rahatça ulaşabilecekleri kimseler olmalıdır. İnsanların her türlü problemini rahatça anlatabileceği, sır saklayan, güvenilir bir karakter taşımalarıdır (Çekin, 2003: 46). Din görevlilerinin farklı görüşlere saygı duyması, insanlarla sağlıklı bir iletişim kurması, onlarla empati içinde olmasını

gerektirmektedir. Empati, insanların birbirilerini anlamaları için çok önemli bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, din görevlileri halkla ilişkiler konusunda “karşısındaki kişiyle özdeşleşerek onun duygularını kendisinde hissederek anlayabilme yeteneği” olan empati yeteneğini kullanarak hitap ettiği kişi ve kitlenin ihtiyaçlarını, önceliklerini, önem verdiklerin konuları, onların ilgi alanlarını incelemek ve anlamak zorundadır (Tetik, 1998: 101-102).

2.2.9. İhlas ve Samimiyet

İhlas amellerin özüdür. İhlassız olarak dünyalar dolusu amel işlense de bunların Allah katında bir değeri olmaz. İmamet, hitabet, ezan, vaaz, irşat ve İslam’a davet gibi ulvi görevler yerine getirilirken ihlasın önemi bir kat daha artmaktadır. Çünkü bunlar, tamamen Allah’ın rızası gözetilerek yerine getirilmesi icap eden işlerdir. İşte bu yüzden din görevlisinin ihlaslı olması daha önem kazanmaktadır (Din Görevlisi El Kitabı, 1998: 21). Hz. Peygamberin dini tebliğdeki başarısında en önemli etken davasında ihlaslı ve samimi olmasıdır. Bu noktada altını çizerek ifade etmek gerekir ki, din görevlisinde bulunması gereken en önemli ve en başta gelen vasıf ihlas ve samimiyettir (Ersöz, 1991: 456). Her düzeydeki din görevlisi, tıpkı peygamberler gibi insanlığın ıstırabını vicdanının derinliklerinde hissederek ve problemlerinin çözümüne yardımcı olmayı varlık nedeni bilen yüksek bir idrak ve ihlas sahibi olmalıdır (Kaya, 2003: 10).

2.2.10. Güzel Ahlak ve Şahsiyet

Güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildiğini ifade buyuran bir Peygamberin davasını anlatmakla vazifeli bulunan din görevlilerinin sahip olması gereken en önemli özellik, güzel ahlakıdır. Çünkü, İslam Dini insanları en başta güzel ahlak sahibi yapmayı hedeflemiştir. İşte güzel ahlaka böylesine değer veren bir dinin davetçileri demek olan din görevlileri iyi ahlak sahibi olmalıdırlar. Güler yüz, tevazu, cömertlik, merhamet, iyilik severlik, adalet gibi iyi huylar, güzel ahlakın emareleridir ve bu iyi huylar

sayesinde din görevlisi halk nazarında sevilen, sayılan ve sözü dinlenen bir önder haline gelir (Din Görevlisi El Kitabı, 1998: 19-20). İyi ahlak sahibi insanlar çevrelerine güven telkin ederler. İnsanlarla ilişkilerde başarılı olabilmek için, din görevlilerinin dürüst ve güvenilir olmaları gerekmektedir. İnsanlar güvenmedikleri kimselerin ne sözlerine inanırlar ne de tavsiyelerini tutarlar (Tetik, 1998: 101). Ayrıca sosyal psikologlar, güven telkin eden kişilerin, güven telkin etmeyen kimselere oranla insanlarla daha etkili iletişim kurabildiklerini belirtmektedirler (Güner, 2002: 109).

İnsanın ahlakı, edep ve terbiyesi oturup kalmasıyla, cemiyet içindeki hareketleriyle, bilhassa meclislerdeki davranışlarıyla ölçülür (Acar, 2002: 74). Din görevlisi, hareketlerinde ve konuşmalarında başkalarını taklitten, yapmacık ve hafif meşrep davranışlarından, tutarsızlıktan, kararsızlıktan ve devamlı tereddüt içinde bulunmaktan uzak durması gerekir. Emin, sözüne güvenilen, yalan söylemeyen, kendisine töhmet getirebilecek işlerden ve yerlerden uzak duran bir şahsiyete sahip olmalıdır (Din Görevlisi El Kitabı, 1998: 18). Bunun yanında kişilik ve karakter sahibi din görevlisi, bu özelliğini her zaman korumak isteyecektir. Bunun için gerekirse gecesini gündüzüne katacak, her an şahsiyetini korumaya çalışacaktır. Diğer alanlarda eksiklikleri varsa tamamlamaya gayret edecektir. Kişilik ve karakterinde noksanlık olanlar ise, diğer alanlarda yeterli olsalar bile, her an bocalayacaklar ve güç durumunda kalacaklardır (Öcal, 2002: 140).

2.2.11. Mesleki Yaşayış

Bir din görevlisi bulunduğu toplumda sevilmesi, sayılması ve görevini en iyi şekilde yapabilmesi, her şeyden önce, müslüman yaşantısında olması gereken sosyal ahlak kaidelerine herkesten çok riayet etmesine bağlıdır. (Köylü, 1990: 138). Zira bu hususta (Saf, 61/2); “Ey iman edenler, yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?” şeklindeki Ayeti Kerime’de Cenab-ı Hak, dini anlatmakla görevli olanlara hitap etmekte ve yapılmayacak şeyleri söylemenin insanlar üzerinde bir etkisinin olmayacağını bildirmektedir. İlahi hitabın yanında, din görevlisinin kendi yaşayış ve işleri, sözleriyle

uygunluk göstermezse toplum nazarında tutarsız duruma düşer. Bu tutarsızlığı gören dinleyiciler üzerinde din görevlisinin ileriki konuşmaları da etkisiz olacaktır (Kayadibi, 2000: 72).

2.2.12. Dış Görünüş

“İlk tesir daima önemlidir” prensibi ile hareket edersek, bir din görevlisi daha söze başlamadan, dış görünüşü ile insanları etkileyeceği bir hakikattir (Köylü, 1990: 140). Devamlı toplumla iç içe olan, insanların karşısına çıkan ve halkla ilişkiler içinde bulunan din görevlisinin giyimine, saçına, sakalına, bıyığına dikkat etmesi, dış görünüş itibariyle temiz ve düzenli bir görünüm sergilemesi, hizmetini daha etkin kılar. Toplumdaki insanlar kılık kıyafetin göre değerlendiren insanların da din görevlisinin vereceği hizmetten istifade etmelerine vesile olur. Saç ve sakalı birbirine karışmış, kirli ve düzensiz bir kıyafetle insanların karşısına çıkan din görevlileri, daha baştan söyleyeceklerinin tesir alanını daraltmış olur (Din Görevlisi El Kitabı, 1998: 19).

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde, uygulamalı araştırma sonunda elde edilen veriler doğrultusunda ilk olarak din görevlileri ile ilgili bulgulara, daha sonra halkın din görevlilerinden beklentileri hakkında ulaşılan bulgulara yer verilecektir.

3.1. DİN GÖREVLİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Araştırmamızın bulgular bölümünde ilk olarak din görevlileri ile ilgili bulgular yer almaktadır. Bu bölümde sırasıyla örneklem grubunun olgusal kimliğine ilişkin bilgilere, din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin ve muhitindeki insanların dini tutumları ve tavırları ile ilgili bulgulara ve son olarak din görevlilerinin yeterlilik konuları ile ilgili analizlere, sonuçlara ve değerlendirmelere yer verilecektir.

3.1.1. Örneklem Grubunun Olgusal Durumu

Sosyal varlık alanının temel ögesi insandır. İnsan konuşan, alet yapan, sosyal, akıllı, canlı bir varlıktır. Aslında bütün bu özellikler onun düşünen ve düşünce üreten bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. İnsan biyolojik, psikolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik bir varlık olma özelliklerinin yanı sıra, aynı zamanda belli mekanlarda yaşayan, belli zaman sürecinde varlığını sürdüren ve inançları olan bir yapıya sahiptir. Bir varlığın olgusal durumu, yukarıda ifade ettiğimiz yapıların kendisinde ne derece var olduğunu gösterir. Bu sebeple deneklerin olgusal kimlikleri, onların bilgi, görüş ve davranışlarının oluşmasında belirleyici rol oynar. Bunun için de olgusal yapılar aynı zamanda varlıklar için bağımsız değişken görevini görürler (Taş, 2002: 105-106). Olgusal durumun tespitinde amaç, deneklerin sosyal ve şahsi karakterleri ile ilgili özelliklerini ortaya çıkarmaktır. Olgusal yapı ile ilgili sorular şu üç şeyi tespit etmeye hizmet ederler: 1- Acaba elimizdeki örnek kitlenin (örneklemin) bileşimi, inceleme

konusu yaptığımız ana kütlelin bileşimi ile aynı mıdır? 2- Araştırma sonucu ortaya çıkan verileri incelediğimizde çeşitli kategoriler arasında bir farklılaşma var mıdır? 3- Tasvir etmek istediğimiz tutum ve davranışları belirlemedeki rolü ve güçleri nedir? (Kayadibi, 2000: 147). Olgusal durum ile ilgili bu genel açıklamadan sonra örneklem grubunun olgusal kimlikleri, aşağıda sıralanan tablolarda gösterilmiştir.

3.1.1.1. Örneklem Grubunun Görev Yaptığı Şehir

Tablo 1. Örneklem grubunun görev yaptığı şehir

İl	N	%
Elazığ	137	25.9
Erzurum	136	25.7
Malatya	126	23.8
Şanlıurfa	130	24.6
Toplam	529	100.0

Tabloda görüldüğü gibi örneklem grubunun % 25.9'u Elazığ'da, % 25.7'si Erzurum'da, % 23.8'i Malatya'da, % 24.6'sı Şanlıurfa'da görev yapmaktadır. Bu alanda örneklem grubu genel olarak dengeli bir şekilde dağıldığı görülmektedir.

3.1.1.2. Örneklem Grubunun Görev Çeşidi

Tablo 2. Örneklem grubunun görev çeşidi

Göreviniz?	N	%
İmam hatip	447	84.5
Müezzin kayyım	81	15.3
Cevapsız	1	0.2
Toplam	529	100.0

Tablodan anlaşılacağı gibi örneklem grubunun % 84.5'i imam hatip, % 15.3'ü Müezzin kayyım olarak görev yapmaktadır. Örneklem grubunda imam-hatiplerin oranın fazla olduğu görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Ocak 2005 tarihli istatistiklerine göre, Türkiye'de 50.000 imam-hatip ve 9569 müezzin-kayyım görev yapmaktadır. Ankete katılan deneklerin genel kitleyi ifade etmesi açısından tablodaki dağılımın uygun olduğu görülmektedir.

3.1.1.3. Örneklem Grubunun Yaşı

Tablo 3. Örneklem grubunun yaşı

Yaşınız?	N	%
25'ten az	31	5.9
26-35	189	35.7
36-45	244	46.1
46-55	58	11.0
56 ve üzeri	5	0.9
Cevapsız	2	0.4
Toplam	529	100.0

Örneklem grubunda 25'ten az yaşında olanlar % 5.9, 26-35 yaşları arasında olanlar % 35.7, 36-45 yaşları arasında olanlar % 46.1, 46-55 yaşları arasında olanlar % 11; 56 ve üzeri yaşında olanlar % 0.9 oranında temsil edilmektedir. Örneklem grubunda 26 ile 45 yaş arası din görevlileri ağırlıklı olarak % 81.1 oranında temsil edilmektedir. Bu sonuçlar göstermektedir ki, din görevlilerinin çoğu orta yaşlardadır. Bu yaş dilimi insan hayatının en verimli, en olgun, his ve heyecandan ziyade, aklın hakim olduğu devrelerdir. Ankete katılan din görevlilerinin çoğunun bu yaşlarda olması sevindiricidir. Araştırma kapsamına dahil olan din görevlilerinin yaş özelliklerinin bilinmesi, onları daha iyi tanıma imkanı verebilecek bir özellik olarak ele alınmaktadır. Bununla beraber deneklerin yaşlarının bilinmesi, yaş ile mesleki verimlilik arasındaki ilişkinin tespiti açısından da önem arz etmektedir.

3.1.1.4. Örneklem Grubunun Eğitim Durumu

Tablo 4. Örneklem grubunun eğitim durumu

Eğitim durumunuz?	N	%
İlkokul	3	0.6
Ortaokul	5	0.9
Lise	25	4.7
İmam-hatip lisesi	279	52.7
Dini yüksek öğretim	85	16.1
Diğer yüksek öğretim	120	22.7
Lisansüstü	12	2.3
Toplam	529	100.0

Tablodan anlaşılacağı gibi örneklem grubunun % 0.6'sı ilkokul mezunu, % 0.9'u ortaokul mezunu, % 4.7'si lise mezunu, % 52.7'si İmam-Hatip Lisesi mezunu, % 16.1'i dini yüksek öğrenim mezunu, % 22.7'si diğer yükseköğretim mezunu ve % 2.3'ü lisansüstü mezunu durumundadır. Örneklem grubunun eğitim durumuna bakıldığında çoğunluğunun imam-hatip lisesi mezunu olduğu görülmektedir. Lisansüstü ile beraber yüksek öğrenim derecesine sahip olanların oranı toplam % 41.1, ilkokul ve orta okul ise toplam % 6.1 oranına temsil edilmektedir. Sonuç olarak örneklem grubunu eğitimsel olarak büyük çoğunluğu İmam-Hatip Lisesi mezunu ve daha sonra dini ve diğer yüksek öğrenim mezunu ve az bit kısmını da ilköğretim ve lise mezunu görevlilerin oluşturduğu söylenebilir.

Örneklem grubunun Türkiye genelindeki din görevlilerinin eğitim durumlarını ne derece temsil ettiğinin belirlenmesi ve aradaki benzerliklerin ve farklılıkların saptanması için konu ile ilgili istatistiklere ihtiyaç vardır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Ocak 2005 tarihli istatistiklerine göre, Diyanet personelinin % 1.71'i ilkokul, % 3.5'i ortaokul, % 1.49'u lise ve dengi okul, % 55.1'i İmam-Hatip Lisesi, % 3'ü İlahiyat Meslek Yüksek Okulu, % 23.49'u iki yıllık yüksek öğrenim, % 0.18 üç yıllık yüksek öğrenim, % 5.93'ü dört yıllık yüksek öğrenim, % 0.06 beş yıllık yüksek öğrenim, % 0.03'ü altı yıllık yüksek öğrenim ve % 5.51 İlahiyat Fakültesi mezunudur. Öncelikle anket sorularımızda 2 yıllık yüksek öğretim ile 4 yıllık yüksek öğretimin aynı şıkta temsil edildiğini belirtmemiz gerekir. Ulaştığımız bulgular ve ilgili istatistik sonuçlarına bakıldığında, gerek Türkiye genelindeki din görevlilerinin ve gerekse örneklem grubuna dahil olan din görevlilerinin çoğunluğunun İmam-Hatip Lisesi mezunu olduklarını söyleyebiliriz. İlkokul, ortaokul, lise, İmam-Hatip Lisesi ve diğer yüksek öğretim mezunu din görevlileri arasında oransal olarak çok farklılık yokken, dini yüksek öğretim mezunu din görevlileri örneklem grubumuzda, Türkiye genelinin yaklaşık iki katı olarak temsil edilmektedir. Sonuç olarak; örneklem grubumuzdaki ilkokul, ortaokul, lise, İmam-Hatip Lisesi ve diğer yüksek öğretim mezunu din görevlilerinin oranları ile Türkiye geneli istatistik sonuçları ufak farklılıklarla örtüşürken, dini yüksek öğretim mezunu din görevlilerinin oranları örneklem grubumuzda daha yüksek oranla

temsil edilmektedir. Bu durumda araştırmamızı uyguladığımız illerdeki din görevlilerinin eğitim durumları Türkiye genelinde yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.1.5. Örneklem Grubunun Meslekteki Kıdemı

Tablo 5. Örneklem grubunun meslekteki kıdemı

Meslekteki kıdeminiz?	N	%
5 yıldan az	82	15.5
6-10	87	16.4
11-20	224	42.3
21 ve zeri	135	25.5
Cevapsız	1	0.2
Toplam	529	100.0

Örneklem grubundaki görevlilerin % 15.5'inin 5 yıldan az, % 16.4'ünün 6-10 yıl arası, % 42.3'ünün 11-20 yıl arası ve % 25.5'inin 21 ve üzeri yıl mesleki kıdemleri bulunmaktadır. Bu rneklem grubunda çoğunluğu 11-20 arası yıl mesleki kıdeme sahip din görevlileri oluşturmaktadır.

Din görevlilerinin mesleki kıdem dağılımlarına bakıldığında, ilk olarak yaş dağılım tablosundaki veriler ile paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Araştırmamızda, 11-20 yıl arası mesleki kıdeme sahip din görevlilerinin oranının fazla çıkması, mesleki kıdem büyük ölçüde mesleki tecrübeyi de göstereceğinden ankete katılan din görevlilerinin çoğunluğunun mesleklerinde tecrübe sahibi olduklarına işaret etmektedir. Mesleki tecrübe ise, başarılı olmada ve mesleki verimliliği artırıcı çalışmalar yapabilmeye, önemli bir husustur (Tosun, 1993: 43). Mesleki kıdem durumlarının artışı, mesleki incelikleri ve meslekteki problemleri algılamada, onlara uygun çözümler retebilmede, hem bilişsel hem de mesleki tecrübe birikimi bakımından, belli bir yeterlilik ve ze güven kazandıracaktır. Din görevlileri kazandıkları bilişsel ve tecrübi birikimlerle, karşılaştıkları problemlere; deneme yanılma yöntemiyle de olsa, bazı çözüm yolları bulabilirler. Bu da meslekteki verimliliği olumlu yönde etkileyecektir (Keyifli, 1997: 87).

3.1.1.6. Örneklem Grubunun Görev Yerinin Bulunduğu Yerleşim Birimi

Tablo 6. Örneklem grubunun görev yerinin bulunduğu yerleşim birimi

Görev yerinizin bulunduğu yerleşim birimi?	N	%
İl merkezi	224	42.3
İlçe	21	4.0
Köy	283	53.5
Cevapsız	1	0.2
Toplam	529	100.0

Tabloda görüldüğü gibi, örneklem grubunun % 42.3'ü il merkezinde, % 4'ü ilçe merkezinde ve % 53.5'i köyde görev yapmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan din görevlilerinin çoğunluğunun köylerde görev yaptığını söyleyebiliriz. Din görevlilerinin il merkezinde, ilçe merkezinde yada köyde görev yapmasının değişik avantaj ve dezavantajları olacaktır. İlk planda köyde görev yapmanın zor olduğu düşünülebilir. Ancak diğer yerleşim birimlerinde görev yapmanın da değişik problemleri olacaktır. Din görevlilerinin görevleri sırasında karşılaştıkları problemlere, araştırmamızın ilerleyen kısımlarında bölüm içlerinde değinilecektir. Ayrıca, köylerde görev yapan din görevlilerinin örneklem grubunun çoğunluğu oluşturması, köyde görev yapmanın zorluklarını öğrenmemiz açısından yararlı olacaktır.

3.1.1.7. Din Görevlilerinin Görev Dışındaki Zamanlarda Meşguliyeti

Din görevlilerinin gün içindeki görev süreleri diğer memurlarınkinden farklılık arz etmektedir. Din görevlilerinin cuma günleri dışında günde kıldırıldıkları beş vakit namazın icra edilmesi iki-üç saat civarındadır. Bu zamanın dışında din görevlileri boş kalmaktadır. Bu boş zamanı din görevlilerinin nasıl değerlendirdiğinin bilinmesi, araştırmamız açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz. Din görevlilerinin görev dışındaki zamanlardaki faaliyetleri ile ilgili ortaya çıkan bulgular şu şekildedir:

Tablo 7. Din görevlilerinin görev dışındaki zamanlarda meşguliyeti

Görev dışındaki zamanlarda nelerle meşgul olursunuz?	N	%
Belirli bir meşguliyetim yok	267	50.5
Ticaretle uğraşırım	38	7.2
Bahçe ve tarımla uğraşırım	52	9.8
Sürekli uğraştığım hobim var	42	7.9
Diğer	103	19.5
Cevapsız	27	5.1
Toplam	529	100.0

Örnekleme grubundaki görevlilerin % 50.5'i herhangi bir meşguliyetinin olmadığını, % 7.2'si ticaretle uğraştığını, % 9.8'i bahçe işleri ve tarımla uğraştığını ve % 7.9'u ise sürekli uğraştığı bir hobisinin olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca açık uçlu olarak sorulan ve tabloda % 19.5 oranında temsil edilen diğer meşguliyet alanları bölümünde; 55 kişi kitap okuduğunu, 15 kişi çocuk okuttuğunu, 9 kişi ilahiyat lisansı ve yüksek lisans ile meşgul olduğunu, 5 kişi mesleki gelişim için çalışmalar yaptığını ve birkaç görevli de spor, hafızlık, bilgisayar ve hattatlıkla meşgul olduklarını ifade etmişlerdir. Bu alanda görevlilerin yarısının herhangi bir meşguliyet alanı bulunmadığı görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi din görevlilerinin toplam % 17'si ticaret, bahçe ve tarımla uğraşmaktadır. Bu faaliyetler anketimizde gelir getirici faaliyet olarak kabul edilmektedir. Bu tür faaliyetlerle uğraşan din görevlilerinin oranı, genel içinde çok fazla değildir. Bu durumda din görevlilerinin çoğunluğunun gelir getirici ek işlerle uğraşmadıklarını söyleyebiliriz. Bu konuda diğer araştırma bulguları da bizim ulaştığımız sonuçları desteklemektedir.

Din görevlilerinin görev dışındaki zamanlardaki meşguliyetleri ile ilgili Keyifli araştırmasında, anket uyguladığı görevlilerin tamamına yakını cami görevi dışında değişik derecelerde kuran öğretim kursları, çocuklara yönelik yaz kursları ve dini bilgi kursları düzenlediklerine işaret etmektedir. Ayrıca, görevlilerin çoğunluğunun meslek dışı sayılan gelir getirici herhangi bir işle uğraşmadıklarını belirtmektedir (Keyifli, 1997: 137-142). Demir tarafından yapılan araştırmada ise, görevlilerin ekseriyetinin görev dışı boş zamanlarını kitap ve dini dergi okuyarak geçirdiği, din görevlilerinin çoğunluğun görevi dışında başka bir işle meşgul olmadıkları sonucu çıkmıştır (Demir, 1996: 62-69). Kayadibi'nin ulaştığı sonuçlara göre ise, aynı şekilde görevlilerin çoğunluğunun cami

dışında zamanını dini sohbet ve konferans gibi kültürel faaliyetlerle geçirdiği ortaya çıkmıştır (Kayadibi, 2000: 171). Din görevlilerinin gelir getirici ek işlerle uğraştıklarına dair kamuoyunda yaygın denilebilecek bir kanaat vardır. Din görevlilerinin ek işlerinden dolayı görevlerini aksattıklarına inanılmaktadır. Bu düşüncelerin elbette haklı yönleri vardır. Ancak konuya din görevlileri açısından bakıldığında durum çok farklıdır. Günümüzde din görevlileri en düşük memur maaşı alan memurlar arasındadır. Türkiye'nin ekonomik şartları göz önüne alındığında özellikle il merkezlerinde görev yapan ve lojman gibi imkanlara sahip olmayan din görevlilerinin maaşlarının yetmeyeceği açıktır. Din görevlilerine ekonomik durumlarını inceleyen eski araştırmalarda, din görevlilerinin maaş yetersizliği sebebiyle ekonomik sıkıntıda olduğu ortaya çıkmıştır (Köylü, 1991; Buyrukçu, 1995; Demir, 1996). Ayrıca, anketimizin son kısmında yer alan bölümde, din görevlilerinin konu ile ilgili aktarmak istediği farklı düşünce ve görüşleri arasında en fazla maaş yetersizliği dile getirilmektedir. Konunu diğer bir yönü de, toplumumuzun din görevlilerine gösterdiği müsamahakar olmayan tutumudur. Din görevlileri dışında başka meslek mensuplarının ek işlerle uğraşmaları, geçim sıkıntısına bir çözüm olarak görülür ve normal karşılanırken aynı müsamahanın din görevlileri için gösterildiğini söylemek oldukça zordur. Bu durumda, din görevlilerinin görevlerini aksatmamak kaydıyla ek işlerle uğraşmaları normal karşılanması ve halkımızın konuya empati ile yaklaşarak ve ekonomik şartları göz önüne alarak biraz daha müsamahakar olması gerekmektedir. Sonuç olarak ulaştığımız bulgular ve diğer araştırma sonuçları, din görevlilerinin çoğunluğunun görevleri dışında herhangi bir meşguliyetlerinin olmadığını ve gelir getirici ticari faaliyetlerde bulunmadıklarını göstermektedir.

3.1.1.8. Din Görevlilerinin Hizmet-içi Eğitim Kursuna Katılma Durumları

“Halen görevde olan personele görevleri ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve pratik yeteneği kazandırmak amacıyla yapılan eğitim faaliyetleri” olarak tanımlanan hizmet içi eğitim faaliyetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki ana hizmet birimlerinden Din Eğitimi Dairesi tarafından yürütülmektedir. Belirli kanun ve yönetmelikler doğrultusunda Başkanlık, bazı illerde eğitim merkezleri açmak suretiyle müftü, vaiz,

imam, Kuran kursu öğreticisi gibi din hizmetleri ve müdür, şef, memur ve müstahdem genel idare ve yardımcı hizmetler sınıfında çalışan personeli için ihtiyaç durumlarına göre zaman zaman hizmet içi eğitim kursları, seminer ve konferanslar düzenlemektedir. Toplumda daha kaliteli ve verimli dini hizmet götürebilmek için, istihdam edeceği imamların, kurumun görev özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yetiştirilmesini sağlamak ve mesleğe hazırlamanın yanında, halen görevde olup da, hizmette gerekli ehliyeti gösteremeyen imamların da, mesleki bilgi birikimlerinin geliştirilmesini ve yenilenmesini, mesleki uygulama eksikliklerinin giderilmesini, beşeri münasebetlerin geliştirilmesini, görevlilerinin birbirilerini tanımalarını ve kaynaşmalarını, birlik ve beraberliklerinin kuvvetlendirilmesini temin etmek ve hizmette gaye birliğini sağlamak Başkanlığın hizmet içi eğitim faaliyetlerinin amaçlarındadır (Buyrukçu, 1995: 242-243). Din hizmetlerinde verimlik ve kalite konusunda önemli bir yere sahip olan hizmet içi eğitim faaliyetleri, din görevlilerinin mesleki yeterliliklerine etki eden en başta gelen faktörlerdendir. Bu açıdan araştırmamızda din görevlilerinin hizmet içi eğitime katılma durumları ve hizmet içi eğitime ihtiyaç duyma durumları araştırma konusu yapılmıştır.

Tablo 8. Din görevlilerinin hizmet-içi eğitim kursuna katılma durumları

Görevinizle ilgili hiç hizmet içi eğitim kursuna katıldınız mı?	N	%
Evet	427	80.7
Hayır	100	18.9
Cevapsız	2	0.4
Toplam	529	100.0

Tablodan da anlaşıldığı gibi, örneklem grubundaki görevlilerin % 80.7'si göreviyle ilgili hizmet-içi eğitim kursuna katılırken % 18.9'u katılmamıştır. Din görevlilerinin büyük çoğunluğunun hizmet içi eğitime katıldığı görülmektedir. Din görevlilerinin hizmet içi eğitime karşı tutumlarının araştıran Buyrukçu, din görevlilerinin çoğunluğunun hizmet içi eğitimi gerekli ve faydalı gördüğünü ve özellikle mesleki bilgi ve uygulama açısından din görevlilerinin çoğunluğunun bildikleri ile yetinmeyip kendilerini yetiştirme ve geliştirmeleri gerektiğini düşündüğü ifade etmektedir (Buyrukçu, 1995: 224-227). Sonuç olarak, din görevlilerinin genelinin hizmet içi eğitime katıldıklarını ve hizmet içi eğitimi mesleki yeterlilik ve mesleki gelişim adına gerekli ve faydalı gördüğünü söyleyebiliriz.

3.1.1.9. Din Görevlilerinin Hizmet-içi Eğitim Kursu Alma İhtiyacı Duyma Durumları

Tablo 9. Din görevlilerinin hizmet-içi eğitim kursu alma ihtiyacı duyma durumları

Görevi daha iyi yapabilmek için bir hizmet içi eğitim kursu alma ihtiyacı duyuyor musunuz?	N	%
Evet	135	25.5
Kısmen	133	25.1
Hayır	258	48.8
Cevapsız	3	0.6
Toplam	529	100.0

Örneklem grubundaki görevlilerin görevlerinde daha başarılı olabilmek için hizmet-içi eğitim kursu alma ihtiyaçlarını yansıtan tabloda evet cevabı % 25.5, kısmen cevabı % 25.1 ve hayır cevabı % 48.8 oranında temsil edilmektedir. Neredeyse görevlilerin yarısı böyle bir ihtiyaç içinde olmadıklarını belirtmektedirler. Bu durumda % 48.8 oranında din görevlisinin kendilerini görevlerinde yeterli gördüğü sonucu çıkmaktadır.

Bu konuda yapılan diğer araştırma sonuçlarına baktığımızda, Yılığın tarafından yapılan araştırmada, din görevlilerin büyük oranda mesleği ile ilgili hizmet içi kurs alma ihtiyacı içinde olduklarına ortaya çıkmıştır (Yılığın, 1997: 50). Bu sonuç bizim ulaştığımız bulguları desteklememektedir. Bu durumda örneklem grubumuzdaki din görevlilerinin kendilerini mesleki olarak diğer bölgelerdeki görevlilere göre daha yeterli gördüğü sonucu çıkmaktadır. Ayrıca, örneklem grubumuzdaki din görevlilerinin eğitim durumlarının Türkiye genelinin üzerinde çıkması da, örneklem grubumuzdaki din görevlilerinin hizmet içi eğitime ihtiyaç duymayışını açıklamaktadır. Din görevlilerinin hizmet içi eğitime hangi konularda ihtiyaç hissettiğini araştıran Keyifli, örneklem grubunun çoğunluğunun kendisini dini bilgiler (Hadis, Tefsir, Akaid vb.) konusunda eksik hissettiği ve hizmet içi eğitim alma ihtiyacı içinde olduğu dile getirmekte (Keyifli, 1997: 194), Kayadibi ise, anket uyguladığı görevlilerin önemli kısmının kendisi dini bilgi, genel kültür ve hafızlık konularında eksik gördüğünü ve hizmet içi eğitim almayı istediklerini ifade etmektedir (Kayadibi, 2000: 154).

3.1.1.10. Din Görevlilerinin Mesleğini Yerine Getirirken En Çok Hangi Konuda Güçlük Çektiği

Tablo 10. Din görevlilerinin mesleğini yerine getirirken en çok hangi konuda güçlük çektiği

Mesleğinizi yerine getirirken en çok hangi konuda güçlük çekiyorsunuz?	N	%
Kuran kıraati	23	4.3
Vaaz	128	24.2
Hutbe	11	2.1
Halkın sorularını cevaplama	79	14.9
Diğer	167	31.6
Cevapsız	121	22.9
Toplam	529	100.0

Tablo incelendiğinde örneklem grubuna dahil olan görevlilerin % 4.3'ü Kuran kıraati, % 24.2'si vaaz, % 2.1'i hutbe ve % 14.9'u halkın sorularını cevaplama konularında güçlük çektiği görülmektedir. Bu alanda vaaz etme görevlilerin zorlandığı konuların başında gelmektedir. Ayrıca açık uçlu olarak sorulan ve tabloda % 31.6 oranında temsil edilen diğer güçlük çekilen konular bölümünde 8 kişi cemaatin lüzumsuz konuları dile getirmesi, 5 kişi maaşların yetersizliği, 5 kişi cami ve ev uzaklığı nedeniyle ulaşım güçlüğü, 4 kişi tek görevli olması nedeniyle izin kullanamama, 3 kişi yabancı bir yerde bulunduğu için halkla rahat iletişim kuramama, 3 kişi bulunduğu köyde okul olmaması nedeniyle çocukların eğitim problemi ve aile parçalanması, 3 kişi cemaatin dedikoduları, 2 kişi cenaze, 2 kişi hurafeler, 2 kişi resmiyet ve birkaç kişi ise cami temizliği, cami onarımı, cemaat yokluğu gibi konularda güçlük çektiğini dile getirmekte ve geriye kalan 67 din görevlisi ise hiçbir konuda güçlük çekmediğini belirtmiştir. Ayrıca tablomuzda önemli oranda (% 22.9) din görevlisinin bu soruyu cevapsız bıraktığı görülmektedir. Bu soruyu boş bırakanların anket kağıtları incelendiğinde, genellikle din görevlilerinin anket sorusunun yanına “hiçbir konuda güçlük çekmediklerini” belirten notlar düştüğü görülmektedir. Bu durumda tabloda % 22.9 oranında temsil edilen “cevapsız” seçeneği, hiçbir konuda güçlük çekmediklerini düşünen din görevlilerini temsil etmektedir. Bu konuda yapılan Köylü'nün araştırmasında, deneklerin büyük çoğunluğunun mesleki olarak vaaz etme alanında kendisi yetersiz hissettiği ve güçlük çektiği sonucuna ulaşılmıştır (Köylü, 1991: 186). Görüldüğü gibi Köylü'nün elde ettiği bulgular bizim bulgularımızı desteklemektedir.

Din görevlilerinin ortak olarak mesleklerini yerine getirirken en çok vaaz etme konusunda güçlük çekmesi, vaaz etmenin toplum önünde konuşma gerektiren bir dini görev olması ile açıklanabilir. Din görevlileri hutbeleri ellerindeki yazılı kağıtlardan okumak şeklinde irad etmelerine karşılık, vaazlar önceden hazırlanmak suretiyle cemaatin karşısında irticalen yapılmaktadır. Cemaat önünde din görevlilerinin bu şekilde konuşma konusunda güçlükler yaşaması, din görevlilerinin toplum önünde konuşma heyecanını yenemedikleri ve toplum karşısında rahat olamadıklarını göstermektedir.

3.1.1.11. Din Görevlilerinin Din Görevlisi Mesleğini Seçme Sebebi

Bilindiği gibi din görevlisi mesleği aynı zamanda bu mesleği yerine getirenlere ilk olarak, ibadetlerini düzenli olarak yerine getirilmesi imkanını sağlar. Daha sonra din görevlilerinin en önemli görevlerinde biri de, din eğitimi ve öğretimi yapmaktır. Hutbe ve vaazlar din eğitimi ve öğretiminin en önemli kanallarıdır ve din görevlileri hutbe ve vaazlar yoluyla insanlara dini bilgiler vererek, bir müslümanın yapması gereken dini tebliğ görevini de yapmaktadırlar. Bu gibi hususlarda İslam dininde manevi getirisi fazla olan hususlardandır. Din görevlisi mesleğinin dini olarak cazip yönlerinin yanında sosyal olarak da toplumda bir ağırlığının olduğunu söyleyebiliriz. Din görevlisini gören insanlar kendilerine çeki-düzen verme ihtiyacı hissetmektedir. Din görevliliğın cazip yönlerinin yanında ekonomik açıdan ve saygınlık açısından cazibesini yitirdiği de bir gerçektir. Din görevlisi mesleğini seçme sebepleri konusunda örneklem grubumuzun düşünceleri bizlere önemi ip uçları verecektir.

Tablo 11. Din görevlilerinin din görevlisi mesleğini seçme sebebi

Din görevlisi mesleğini seçme sebebiniz nedir?	N	%
Kutsal bir görev olması	379	71.6
Aile büyüklerinin isteği	53	10.0
Başka bir iş imkanı olmayışı	50	9.5
Rahat bir meslek olması	3	0.6
Diğer	32	6.0
Cevapsız	12	2.3
Toplam	529	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi örneklem grubundaki görevlilerin % 71.6'sı kutsal bir meslek olduğu için, % 10'u aile büyüklerinin isteği üzerine, % 9.5'i başka bir iş imkanı bulamayışından, % 0.6'sı rahat bir meslek olduğu için din görevlisi mesleğini seçtiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda din görevlisi mesleğinin kutsal bir meslek olması büyük bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Din görevlilerinin meslek seçimlerinde din görevlisi mesleğinin kutsal olması önemli bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca açık uçlu olarak sorulan ve tabloda % 6 oranında temsil edilen diğer din görevlisi mesleğini seçme sebepleri arasında 8 kişi sevdiğim için, 2 kişi idealimdeki meslek olduğundan ve birkaç kişi ise dini anlatmak için, hafızlığımı korumak için, baba mesleği olduğu için, kendi alanımda yükselmek için ve hizmet alanı geniş olduğu için şeklinde cevap vermişlerdir. Bu konuda diğer araştırma sonuçları da ulaştığımız sonucu desteklemektedir. Keyifli'nin araştırmasında, görevlilerin din görevlisi mesleğini seçme sebebi olarak, insanlara dini görevlerinde yardımcı olmanın ve insanlara dini bilgiler vermek suretiyle sevap kazanmanın önde geldiği görülmektedir (Keyifli, 1997: 126). Buyrukçu araştırmasında, örneklem grubunun çoğunluğunun din görevlisi mesleğini kutsal bir meslek olarak değerlendirdiğini ve bu sebepten dolayı bu mesleği seçtiğini ifade etmektedir (Buyrukçu, 1995: 285). Demir'in araştırmasında ise, örneklem grubunu oluşturan görevlilerin büyük çoğunluğu din görevlisi mesleğini kutsal bir meslek olduğu için seçtiğini ifade etmektedirler (Demir, 1996: 46).

3.1.1.12. Din Görevlilerinin Din Görevlisi Mesleğini Tekrar Seçip Seçmeyeceği

Tablo 12. Din görevlilerinin din görevlisi mesleğini tekrar seçip seçmeyeceği

Şu an bir meslek seçme durumunda olsanız aynı mesleği tekrar seçer misiniz?	N	%
Evet	326	61.6
Belki	86	16.3
Hayır	111	21.0
Cevapsız	6	1.1
Toplam	529	100.0

Tabloda yer aldığı gibi, din görevlisi mesleğini tekrar seçip seçmeyecekleri hususundaki soruya örneklem grubundaki din görevlilerinin % 61.6'sı evet, % 16.3'ü belki ve % 21'i

hayır cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğu bu soruya evet derken mesleklerinden memnun olduklarını ifade etmektedirler. Köylü'nün araştırmasında, deneklerin büyük çoğunluğunun din görevlisi mesleğinden memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Köylü, 1991: 187). Buyrukçu'nun araştırmasında da, din görevlilerinin çoğunluğu din görevlisi mesleğini seçmekten pişman olmadığını ve aynı mesleği tekrar seçeceğini ifade etmektedirler (Buyrukçu, 1995: 285). Yıldız'ın araştırmasında ise, benzer bulgulara ulaşılmıştır. (Yıldız, 1999: 184). Diyanet tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre de, din görevlilerinin çoğunluğu mesleklerinden memnun olduklarını ifade etmektedirler.¹ Görüldüğü gibi ulaştığımız bulguları diğer araştırma sonuçları da desteklemektedir. Ancak, tabloda % 21 oranında temsil edilen "hayır" cevabı, önemli oranda din görevlisini temsil etmektedir. Anketimizin son kısmında yer alan din görevlilerinin konuyla ilgili görüş ve düşünceleri bölümü, din görevlilerinin mesleklerinin memnun olmama nedenleri hakkında önemli ip uçları vermektedir. Bu bölümde ileride ifade edileceği gibi en fazla din görevlilerinin maaşlarının düşük olduğunu meselesi din görevlileri tarafından dile getirilmektedir. Ayrıca, din görevlilerinin izinlerinin yetersiz olduğu ve izin kullanımlarında da zorluklar yaşadıkları, çalışma şartlarının yetersizliği diğer sıklıkla ifade edilen konulardandır. Görüldüğü gibi çeşitli nedenlerden dolayı din görevlileri icra ettikleri mesleklerinin memnun değildirler ve tekrar seçme konusunda olumsuz düşünmektedirler.

3.1.1.13. Din Görevlilerine Göre Halk Bir Din Görevlisinde En Çok Hangi Vasfı Arıyor

Tablo 13. Din görevlilerine göre halk bir din görevlisinde en çok hangi vasfı arıyor

Size göre halk bir din görevlisinde en çok hangi vasfın bulunmasını istiyor?	N	%
Güzel ses	93	17.6
Hafızlık	16	3.0
Yeterli dini bilgi	182	34.4
Etkileyici vaaz verme	28	5.3
İnsanlarla diyalog kurma	189	35.7
Cevapsız	21	4.0
Toplam	529	100.0

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003 İstatistikleri.

Tablo incelendiğinde görevlilere sorulan “halk bir din görevlisinde en çok hangi vasfı arıyor?” şeklindeki soruya, görevlilerin % 17.6’sı güzel ses, % 3’ü hafızlık, % 34.4’ü yeterli dini bilgi, % 5.3’ü etkileyici vaaz etme ve % 35.7’si insanlarla diyalog kurma cevabını verdiği görülmektedir. Bu alanda birbirine yakın 2 yüksek oran karşımıza çıkmaktadır. Bu oranlar % 34.4 ile yeterli dini bilgi ve % 35.7 ile insanlarla diyalog kurmadır. Din görevlilerine göre insanlarla diyalog kurma vasfı, halkın din görevlilerinde en çok aradığı vasıf durumundadır.

Yılın tarafından yapılan araştırmada, din görevlilerine göre cemaat bir din görevlisinde en çok yeterli dini bilgi aradığı ortaya çıkmıştır (Yılın, 1997: 51). Bu araştırma sonucu, bizim ulaştığımız bulgularla paralel durumdadır.

Diyalog genel olarak, iki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşması, farklı ırk, kültür, inanç ve kanaatlerden insanların bir araya gelerek medeni ölçüler içerisinde birbirileri ile konuşması yoludur (Kılavuz, 2003: 139). Din görevlisi, insanlara yaklaşmak ve onlarla diyalog halinde olmak zorundadır. Din görevlisi cemaatin ve toplumun üzüntü ve sevinçlerine ortak olarak sevinçli anlarında sevinçlerine, üzüntülü ve kederli anlarında onlara teselli ve ümit kaynağı olmalıdır. Özellikle hastaları ziyaret ederek, müslümanların sosyal hayatlarında birbirilerine olan sevgi, şefkat, yardımlaşma ve dayanışmanın simgesi olmalıdır. Din görevlilerine göre halkın bir din görevlisinde görmek istediği en önemli vasfın insanlarla diyalog ve yakın sosyal ilişkiler olmasında, halk ile yakın ve sıcak sosyal ilişkilere sahip din görevlilerinin halkın daha çok ilgi ve sevgisine sahip olduğunun görülmesi etkili gibi görülmektedir. Halk kendisi ile yakın olan din görevlilerine daha sıcak davranmakta ve daha yakın ilgi göstermektedir. Bütün bunlara rağmen halkın din görevlilerinde gördüğü en önemli eksiklik kişiler arası sosyal ilişkilerde zayıflıktır (Tablo 45). Din görevlilerinin konunun ehemmiyetinin farkında olmalarına rağmen bu konuda hala yeteri kadar başarılı oldukları söylenemez.

Bu konuda din görevlilerine göre ikinci önemli vasf din görevlilerinin yeterli dini bilgiye sahip olmasıdır. Bilgi, din eğitiminin temelini oluşturur. Bilgisiz yapılan bir din eğitimi hiçbir fayda sağlamayacağı gibi, telafisi mümkün olmayan zararlara da yol açabilir. Günlük yaşantımızda imamlar sadece namaz kıldırmakla yetinmeyip, vaaz, hutbe ve sohbet yoluyla da cemaatin dini eğitimine katkıda bulunmaktadır. Bu sebeple halkın dini konularda bilgilendirilmesi ve dini hayatlarının şekillendirilmesinde imamların bilgi birikimleri belirleyici olmaktadır (Bilen, 2001: 73). Bu bakımdan cemaatin din görevlilerinde aradığı önemli vasıflardan biri de yeterli dini bilgi olmalıdır. Cemaat dini konularda bilgisine güvendiği din görevlilerine daha fazla değer vereceği açıktır. Din görevlilerinin yeterli dini bilginin önemini ve halkın bu konuya verdiği ehemmiyetin farkında olduğunun görülmesi sevindiricidir.

3.1.1.14. Din Görevlilerine Göre Din Görevlisi ile Cemaat İlişkisini Olumsuz Etkileyen En Önemli Sebep

Din görevlisi, bulunduğu yerde en çok saygı duyulan hal ve yaşayış ile herkese örnek olacak bir şahsiyettir. Cemaate sadece namaz kıldırmakla kalmaz, aynı zamanda dini meselelerde olduğu gibi, diğer sosyal konularda cemaatine yardımcı olur, onları eğitir. Namazın haricinde de imam, cemaatin önderi durumundadır. En azından haftada bir defa cuma hutbesinde, o haftanın en önemli meselesini ele alır ve cemaatini aydınlatır. Tek tek cemaati ile ilgilenerken yediden yetmişe hepsinin sağlam bir dini inanca sahip olmalarına yardımcı olur. Cemaat ise, müslümanlar arasında birlik ve dayanışmayı temin eder. Saf sistemiyle zengin, fakir, köle, efendi arasındaki fark ortadan kalkar (Kayadibi, 2000: 94). Din görevlileri ile cemaatleri sürekli olarak ilişki içindedirler. Bu ilişkinin sağlıklı yürümesi, yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin verimliliği açısından önemlidir. Din görevlisi ile cemaatin sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, birbirilerini tanımalarına ve karşılıklı anlayış oluşturmalarına bağlıdır. Sevgi, saygı ve içtenlik din görevlisi ile cemaat arasında düzgün iletişim sürecini başlatmak ve devam ettirmek için şarttır (Tetik, 1998: 100). Din görevlisi, cemaatle ilişkilerde onları dinlemesi, anlaması, samimi davranması, zıtlaşmaması, yumuşak davranması dini hizmetlerinin etkili olması açısından önem arz etmektedir. Örneklem grubumuzdaki din görevlilerinin, din

görevlisi-cemaatle ilişkisini etkileyen en önemli olumsuz nokta hakkındaki düşünceleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 14. Din görevlilerine göre din görevlisi ile cemaat ilişkisini olumsuz etkileyen en önemli sebep

Size göre din görevlisi ile cemaat ilişkisini olumsuz etkileyen en önemli sebep nedir?	N	%
Mesleki yetersizlik	80	15.1
Görevi ihmal	116	21.9
Para toplanması	81	15.3
Halkın din görevlisi ile iletişim kuramaması	131	24.8
Din görevlisinin halk ile iletişim kuramaması	80	15.1
Cevapsız	41	7.8
Toplam	529	100.0

Örnekleme grubunu oluşturan görevlilere göre din görevlisi ile cemaat ilişkisini olumsuz etkileyen en önemli sebep % 15.1 oranında mesleki yetersizlik, % 21.9 oranında görevi ihmal etme, % 15.3 oranında para toplanması, % 24.8 oranında halkın din görevlisi iletişim kuramaması ve % 15.1 oranında din görevlisinin halk ile iletişim kuramamasıdır. Bu soruya görevliler tarafından değişik oranlarda cevaplar verilmekle beraber en fazla halkın din görevlisi ile iletişim kuramaması cevabı verildiği görülmektedir. Bu cevabın tersi olan din görevlisinin halk ile iletişim kuramaması cevabı tabloda % 15.1 oranında temsil edilmesi, görevlilerin kendilerinin halkla iletişimlerinin halkın kendileri ile iletişimlerinden daha iyi olduğunu düşündükleri sonucunu doğurmaktadır.

Yılgin, anket uyguladığı din görevlilerin büyük çoğunluğunun din görevlisi cemaat ilişkisini olumsuz etkileyen sebep olarak mesleki yetersizliği gördüğüne işaret etmektedir (Yılgin, 1997: 56). Yılgin'ın ulaştığı bulguları, araştırma sonucumuz desteklememektedir. Tablo'da, camilerde değişik nedenlerle para toplanmanın din görevlileri açısından cemaatle ilişkilerini çok fazla olumsuz etkilemediği görülmektedir. Araştırmamızda ulaştığımız bu veri karşısında, yapılan diğer araştırmalarda, hem din görevlisi cephesinden, hem de vatandaş cephesinden camilerde para toplanmasının din görevlisi cemaat ilişkisini olumsuz etkilediği yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Keyifli

araştırmasında, örneklem grubuna dahil din görevlilerinin büyük çoğunluğunun görevleri ile ilgili en rahatsız oldukları konunun camilerde para toplanması olduğuna işaret etmektedir (Keyifli, 1997: 128). Taş tarafından yapılan araştırmada ise, halkın çoğunluğunun camilerde para toplanmasına karşı olmadığını sonucu ortaya çıkmıştır (Taş, 2002: 173).

3.1.1.15. Din Görevlilerinin Görevli Bulunduğu Camide Vaaz Edilme Durumu

Tablo 15. Din görevlilerinin görevli bulunduğu camide vaaz edilme durumu

Görevli bulunduğunuz camide vaaz edilme durumu?	N	%
Cami görevlisi vaaz ediyor	163	30.8
Merkezi vaaz ediliyor	319	60.3
Vaaz edilmiyor	24	4.5
Cevapsız	23	4.3
Toplam	529	100.0

Tablodan da anlaşıldığı gibi, örneklem grubunun % 30.8'inin camisinde cami görevlisi vaaz etmekte, % 60.3'ünün camisinde merkezi vaaz edilmekte ve % 4.5'inin camisinde vaaz edilmemektedir. Görüldüğü gibi örneklem grubumuzdaki din görevlilerinin çoğunluğunun camisinde merkezi sistem vaaz edilmektedir.

3.1.1.16. Din Görevlilerine Göre En Çok Hangi Nedenen Dolayı Hutbeler Tenkit Edilmekte

Yetişkin din eğitiminin merkezi durumundaki camilerde, halkın dini konularda bilgilendirilme vasıtalarının başında hutbeler gelmektedir. Hutbeler cuma ve bayram namazlarında irad edilen, değişik dini konularda halkın bilgilendirilmesini amaçlayan kısa konuşmalardır. Hutbeler, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde kurulan "Hutbe Hazırlama Komisyonu" tarafından hazırlanmakta, Diyanet Aylık Dergi'de yayınlanarak din görevlilerine ulaşmaktadır. Ancak, hazırlanan hutbelerin çeşitli sebepler çerçevesinde tenkit edildiği bir gerçektir. Bu sebeplerin tespit edilerek hutbeler hakkındaki eleştirilerin ortadan kaldırılması gereği ortadadır. Bu konuda halka en yakın

olan din görevlileri, hutbelerle ilgili halkın düşüncelerini bilen en doğru kişilerdir. Bu bakımdan din görevlilerine bu konuda sorular yönelterek konuya biraz daha açıklık getirmeyi amaçlamaktayız.

Tablo 16. Din görevlilerine göre en çok hangi nedenden dolayı hutbeler tenkit edilmekte

Size göre en çok hangi nedenden dolayı hutbeler tenkit edilmektedir?	N	%
Hutbe konularının ilgi çekmemesi	286	54.1
Hutbelerin uzun olması	61	11.5
Hatibin sunuş yetersizliği	47	8.9
Diğer	84	15.9
Cevapsız	51	9.6
Toplam	529	100.0

Tabloda Örneklem grubunun % 54.1'ine göre hutbe konularının ilgi çekmemesi nedeniyle, % 11.5'ine göre hutbelerin uzun olması nedeniyle ve % 8.9'una göre hatibin sunuş yetersizliği nedeniyle hutbelerin tenkit edildiğini düşündüğü görülmektedir. Ayrıca açık uçlu olarak sorulan ve tabloda % 15.9 oranında temsil edilen diğer hutbe tenkit nedenleri bölümünde 19 kişi hutbelerin merkezden gelmesi, 13 kişi hutbelerin güncel olmaması, 6 kişi hutbelerin bulunduğumuz bölge şartlarına hitap etmemesi, 5 kişi hutbelerin resmi dille yazılması, 4 kişi hutbelerin halkın seviyesini aşması, 3 kişi hutbelerin kısa olması, 2 kişi hutbelerde benzer konuların tekrar edilmesi, 2 kişi hutbelerin doyurucu olmaması ve diğer bir kaç kişi ise hutbe konusu ile ilgili ibret tablosunun olmaması, hutbelerin ilmi olarak yetersiz olması, hutbelerde çarpıcı örnek bulunmaması, hutbe içeriğinin dar çerçevede anlatılması ve hutbelerde alakasız konuların işlenmesi gibi nedenler yüzünden hutbelerin tenkit edildiğini belirtmekte ve 15 görevli ise hutbelerin tenkit edilmediğini düşünmektedir. Görüldüğü gibi, din görevlilerine göre hutbelerin tenkit nedenlerinin başında hutbe konularının ilgi çekmemesi gelmektedir.

Yapılan araştırmalarda, din görevlilerin hutbeler hakkındaki düşüncelerine genel olarak baktığımızda, hutbe konularının insanların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu, halkımızın ilgi sahasının dışında güncel olamayan ve insanlara yeni bilgiler vermekten yoksun olduğuna dair bulgulara ulaşıldığını görmekteyiz.

Demir'in araştırmasında, hutbelerin tenkit edilme nedeni olarak ilk sırayı hutbelerin uzun olması alırken ikinci sırayı ise insanları çok az ilgilendiren meselelerin hutbelerde işlenmesi almaktadır (Demir, 1996: 105). Yıldız'ın araştırmasında, örneklem grubuna dahil olan görevlilerin çoğunluğuna göre hutbeler, cemaati etkilemekten ve yeni bilgiler vermekten uzak olduğu sonucu çıkmıştır (Yıldız, 1999: 129). Köylü'nün araştırmasında ise, görevlilerin çoğunluğu hutbeleri nasıl buluyorsunuz? şeklindeki soruya cemaat açısından pek faydalı bulmadıklarını belirtmektedirler (Köylü, 1991: 198).

Hutbe konularının belirlenmesi ve hutbelerin hazırlanması cami içi din eğitiminin en önemli konularından biridir. Yetişkin din eğitiminin cami içi eğitimde hutbe konuları bu eğitimin müfredatını oluşturmaktadır. Genel eğitimde ise müfredat hazırlanırken, hedef kitlenin ihtiyaçları, genel eğitimin yakın, orta ve uzak hedefleri gözetiliyorsa, cami içi eğitim faaliyetlerinde de bunlara dikkat edilmelidir.

Bu konuda din görevlileri de aynı düşünceleri paylaşmaktadır. Köylü tarafından yapılan araştırmada din görevlilerinin hutbeler hakkındaki görüşleri şu şekildedir: hutbeler hazırlanırken çevre özelliği ve çevre ihtiyaçları ile, hitap edeceği cemaatin bilgi ve kültür seviyesi dikkate alınmalı, hutbe konuları daha aktüel ve güncel konular olmalı, hutbelerde orman haftası ve yerli malı haftası gibi konular işlenmemeli ve hutbeler din görevlileri tarafından hazırlanmalıdır (Köylü, 1991: 199). Yıldız'ın araştırma sonuçlarına göre de, din görevlileri hutbeler hazırlanırken cemaatin seviyesiyle problem ve ihtiyaçlarının göz önüne alınmasını istemektedir (Yıldız, 1999: 123). Keyifli araştırmasında ise, din görevlilerinin çoğunluğunun hutbe konularının diyanet tarafından hazırlanmasını olumlu bulduklarına ancak, her görevlinin hutbe metnini cemaatinin ihtiyaçları çerçevesinde kendisinin hazırlaması gerektiğine işaret etmektedir (Keyifli, 1997: 217). Görüldüğü gibi hutbelerin en önemli tenkit nedeni, konularının insanların ilgi sahalarında uzak olduğudur. Yetişkin insanların en kolay bir şekilde ilgi alanlarına giren konuları öğrendikleri bilinen bir gerçek olduğuna göre hutbe

konularının güncel olarak insanların ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmesi gereği ortadadır.

3.1.1.17. Din Görevlilerine Göre En Çok Hangi Nedenen Dolayı Vaazlar Tenkit Edilmekte

Hutbelerden sonra diğer bir yetişkin din eğitim vasıtası vaazlardır. Haftalık olarak cuma namazlarından önce en az bir defa yapılan vaazlar, hutbelere göre daha uzun, genelde nasihat içerikli konuşmalardır. Vaazların hazırlanması konusunda da hutbeler ile aynı süreç işlemektedir. Fakat, vaazların hutbelerden uygulama olarak farklı bir yanı, merkezi vaaz sisteminin yurt çapında yaygınlaştırılmak istenmesidir. Merkezi vaaz sistemi ile tek vaizin vaazı, aynı anda bir çok camide dinlenebilmekte, din görevlilerinin bizzat kendilerinin cemaatleri için vaaz hazırlaması ve sunması engellemektedir. Bu uygulamanın değişik avantajlarının yanında dezavantajları olacaktır. Merkezi sistem vaazlara vatandaşların itibar etmediği ve beğenmediği gibi değişik sebeplerle de vaazlarda eleştiriye tabi tutulmaktadır. Bu eleştirileri tespit edilmesi araştırmamız da vaazların yetişkin din eğitim vasıtası olarak verimliliği açısından önem arz etmektedir.

Tablo 17. Din görevlilerine göre en çok hangi nedenden dolayı vaazlar tenkit edilmekte

Size göre en çok hangi nedenden dolayı vaazlar tenkit edilmektedir?	N	%
Konuların ilgi çekmemesi	133	25.1
Vaizin kendini dinletmemesi	110	20.8
Vaazlarda siyaset yapılması	30	5.7
Vaazların merkezi sistemle yapılması	129	24.4
Diğer	50	9.5
Cevapsız	77	14.6
Toplam	529	100.0

Tabloda Örneklem grubuna dahil olan din görevlilerinin % 25.1'ine göre vaaz konularının ilgi çekmemesi nedeniyle, % 20.8'ine göre vaizin kendini dinletmemesi nedeniyle, % 5.7'sine göre vaazlarda siyaset yapılması nedeniyle ve % 24.4'üne göre vaazların merkezi sistemle yapılması nedeniyle vaazların tenkit edildiğini düşündüğü

görülmektedir. Ayrıca açık uçlu olarak sorulan ve tabloda % 9.5 oranında temsil edilen diğer vaaz tenkit nedenleri bölümünde 6 kişi halkın bilinçsizliği ve dine karşı ilgisizliği, 4 kişi vaazların güncel olmaması, 4 kişi vaazın uzatılması, 2 kişi vaizin serbest olmaması, 2 kişi vaazların monoton olması ve diğer bir kaç kişi ise vaazlarda benzer konuların anlatılması, vaizlerin modern bilgilerden uzak oluşu, vaazlarda konuşma alanının sınırlı oluşu, vaazların merkezden hazır gelmesi, vaazlarda siyaset yapılamaması gibi nedenler yüzünden vaazların tenkit edildiğini belirtmekte ve 15 görevli ise vaazların tenkit edilmediğini düşünmektedir. Görüldüğü gibi, din görevlilerine göre vaaz konularının ilgi çekmemesi ve merkezi vaaz uygulaması vaazların en çok eleştirildiği konular olmaktadır. Hutbe konularının ilgi çekmemesi gibi vaazlarında aynı konudan tenkit edilmesi, iki önemli yetişkin din eğitimi vasıtalarının etkinliği ve verimliliği açısından üzücüdür.

Elde edilen bulgular çerçevesinde, hutbe içeriklerinin insanların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu konularındaki eleştiriler vaazlar için de geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu konudaki din görevlilerinin eleştirilerine diğer araştırmalarda da rastlamak mümkündür. Yıldız'ın araştırma sonuçlarına göre, din görevlileri vaazlar hazırlanırken cemaatin seviyesiyle problem ve ihtiyaçlarının göz önüne alınmasını istemektedirler (Yıldız, 1999: 123). Görüldüğü gibi vaaz konularının da güncel olarak insanların ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmesi gereği ortadadır.

Merkezi sistem vaaz ile ilgili din görevlileri ve vatandaşların düşüncelerini araştıran çalışmalara baktığımızda, bizim ulaştığımız sonuçlara paralel bulgulara ulaşıldığını görmekteyiz. Yıldız'ın araştırmasında, örneklem grubuna dahil olan görevlilerin çoğunluğunun merkezi sistem vaazı olumlu görmediği ortaya çıkmıştır (Yıldız, 1999: 126). Taş tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ise halkın çoğunluğu, merkezi sistemle yapılan vaazların cemaat üzerinde etkili olmadığını düşünmektedir (Taş, 2002: 175).

Vaazlarda siyaset yapıldığına dair halkımız arasında yaygın düşüncelerin varlığı nedeniyle, vaazlar ile ilgili din görevlilerinin düşüncelerini almak amacıyla oluşturduğumuz anket sorumuzun seçenekleri arasına bu şıkkın da koyulmasını gerekli gördük. Tabloda da görüldüğü gibi, vaaz tenkit nedeni olarak vaazlarda siyasetle yapılması seçeneği tablomuzda en az oranla temsil edilen seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuyu araştıran diğer araştırmalara baktığımızda da aynı sonuçlara rastladık. Yılgin'ın araştırmasında, anket uyguladığı görevlilerin büyük çoğunluğuna göre vaazlarda siyaset çok az yapıldığı ve aynı zamanda vaazlarda siyasete girilmesi görevliler tarafından gereksiz ve zararlı görüldüğü belirtilmektedir (Yılgin, 1997: 56-57). Yine Yılgin'ın araştırma sonuçlarına göre, cemaate sorulan benzer soruya cemaatin çoğunluğu benzer cevap vermekte ve vaaz ve hutbelerde siyaset yapılması cemaati rahatsız eden en önemli hususların başında gelmektedir (Yılgin, 1997: 63-64). Din görevlileri ve cemaatin vaazlarda siyaset yapılması konusunda benzer olumsuz düşüncelerine rağmen az da olsa siyasetin vaazlara karıştığı görülmektedir. Bu konuda toplumdaki yaygın düşüncelerin haklılığı ortadadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, vaazların içeriklerin ilgi çekmemesi ve merkezi vaaz uygulaması vaazların en çok eleştirilen noktaları olduğunu söyleyebiliriz. Hutbe konularının da olduğu gibi vaaz konularının da günün ihtiyaçları çerçevesinde seçilmesi ve insanlara güncel yönleriyle sunulması gereklidir. Ayrıca araştırmamızda, vaazlarda siyaset yapıldığına dair az da olsa bulgulara ulaşılmıştır. Vaazlar ve hutbeler yoluyla insanların dini yönden aydınlatmayı amaç edinen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu konuda gerekli önlemleri alması gerekmektedir.

3.1.2. Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin ve Muhitindeki İnsanların Dini Tutumları ve Tavırları

Araştırmamızın bu kısmında, din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin ve din görevlilerinin muhitindeki insanların dini tutum ve tavırları ile ilgili bulgulara yer verilmektedir. Öncelikle din görevlilerinin cemaatlerinin hutbelere, vaazlara, dini

konulardaki sohbetlere karşı ilgileri; din görevlilerine karşı saygı ve itibarı, din görevlilerinin verdiği bilgilere güveni araştırma konusu yapılacak, daha sonra din görevlilerinin muhitindeki insanların dini etkinliklere, dine, camiye, batıl inanç ve hurafelere, gayri resmi halk hocalarına karşı ilgileri; dini değerlere uygun davranışlarının derecesi ve dini konulara karşı duyarlılıkları incelenecektir. Bu bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda, din görevlilerinin dini tutum ve davranışları açısından cemaatlerini değerlendirmeleri amaçlanmakta ve muhitindeki insanlar hakkında yaptığı dini gözlemleri ifade etmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, genel anlamda araştırmamızın bu bölümündeki bilgiler bize, toplumumuzun dini tutum ve davranışları hakkında ip uçları vereceği açıktır.

3.1.2.1. Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Camide Okunan Hutbelere Karşı İlgisi

Tablo 18. Din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin camide okunan hutbelere karşı ilgisi

Cemaatinizin camide okunan hutbelere karşı ilgisi?	N	%
Çok Fazla	62	11.7
Fazla	81	15.3
Normal	327	61.8
Az	40	7.6
Hiç yok	6	1.1
Cevapsız	13	2.5
Toplam	529	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi, örneklem grubunun görev yaptığı camideki cemaatin % 11.7'sinin camide okunan hutbelere karşı ilgisi çok fazla iken, % 15.3'ünün fazla, % 61.8'inin normal, % 7.6'sının az ve % 1.1'inin hiç yoktur. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre camilerde okunan hutbelere karşı cemaatin ilgisi normal seviyededir. Halkımızın dinlediği hutbeleri tatmin edici bulup bulmadıklarını incelediğimiz (Tablo 49) araştırmamızın bir diğer bölümünde, örneklem grubunun çoğunluğu dinlediği hutbeleri kısmen tatmin edici bulduğu dair bulgular elde ettik. Ayrıca, Tablo 16'da din görevlilerine göre hutbelerin en önemli eleştirisi nedenlerinin başında hutbe konularının insanların ilgilerini çekmemesinin geldiği görülmektedir. Sonuç olarak, din görevlilerinin hutbeleri halkın ilgisi dışında konulardan bahsetmekle

eleştirmelerine ve halkın hutbeleri kısmen tatmin edici bulmasına karşın, din görevlileri halkın hutbelere karşı ilgisini normal olarak değerlendirmesi, din görevlilerinin kendi kendileri ile ilgili tezada düştüğünü göstermektedir. Bu konularda din görevlilerinin gözlemlerini daha iyi yapmaları ve daha doğru sonuçlar çıkarmaları gerekmektedir.

3.1.2.2. Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Camide Verilen Vaazlara Karşı İlgisi

Tablo 19. Din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin camide verilen vaazlara karşı ilgisi

Cemaatinizin camide verilen vaazlara karşı ilgisi?	N	%
Çok Fazla	38	7.2
Fazla	85	16.1
Normal	287	54.3
Az	96	18.1
Hiç yok	7	1.3
Cevapsız	16	3.0
Toplam	529	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubunun görev yaptığı camideki cemaatin % 7.2'sinin camide verilen vaazlara karşı ilgisi çok fazla iken, % 16.1'inin fazla, % 54.3'ünün normal, % 18.1'inin az ve % 1.3'ünün hiç yoktur. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre camilerde okunan vaazlara karşı cemaatin ilgisi normal seviyededir.

Hutbelerle ilgili araştırmamızın değişik sonuçlarını karşılaştırmamız sonunda, din görevlilerinin kendi kendileri ile tezada düştüğünü bir önceki bölümde ifade ettik. Aynı şekilde vaazlar konusunda da araştırmamızın ilgili kısımlarına baktığımızda, vaazların hutbelerde olduğu gibi güncel olmamak ve insanların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olmakla eleştirildiği (Tablo 17) ve halkımızın vaazları kısmen tatmin edici bulduğu (Tablo 50) görülmektedir. Sonuç olarak, hutbelerle ilgili ulaştığımız sonuç vaazlarla ilgili de geçerli olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

3.1.2.3. Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Dini Konulardaki Sohbetlere Karşı İlgisi

Tablo 20. Din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin dini konulardaki sohbetlere karşı ilgisi

Cemaatinizin dini konulardaki sohbetlere karşı ilgisi?	N	%
Çok Fazla	45	8.5
Fazla	114	21.6
Normal	235	44.4
Az	106	20.0
Hiç yok	13	2.5
Cevapsız	16	3.0
Toplam	529	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubunun görev yaptığı camideki cemaatin % 8.5'inin dini konulardaki sohbetlere karşı ilgisi çok fazla iken, % 21.6'sının fazla, % 44.4'ünün normal, % 20'sinin az ve % 2.5'inin hiç olmadığı görülmektedir. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre, dini sohbetlere karşı cemaatin ilgisi normal seviyededir. Konu ile ilgili diğer araştırma sonuçlarında halkın bu gibi sohbetlere ilgilerinin fazla olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Keyifli araştırmasında, örneklem grubuna dahil görevlilere göre cemaatin büyük bir kısmı dinin konulardaki sohbetlere ilgisinin yüksek olduğuna işaret etmektedir (Keyifli, 1997: 166). Elde ettiğimiz sonuç ile diğer araştırma sonuçlarının birbirini desteklemediği görülmektedir.

3.1.2.4. Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Din Görevlilerine Karşı İlgi, Saygı ve İtibarı

Tablo 21. Din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin din görevlilerine karşı ilgi, saygı ve itibarı

Cemaatinizin din görevlilerine karşı ilgi, saygı ve itibarı ?	N	%
Çok Fazla	68	12.9
Fazla	133	25.1
Normal	237	44.8
Az	66	12.5
Hiç yok	6	1.1
Cevapsız	19	3.6
Toplam	529	100.0

Tabloda örneklem grubunun görev yaptığı camideki cemaatin % 12.9'unun din görevlilerine karşı ilgi, saygı ve itibarının çok fazla, % 25.1'inin fazla, % 44.8'inin normal, % 12.5'inin az olduğu ve % 1.1'inin hiç olmadığı görülmektedir. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre, din görevlilerine karşı cemaatin ilgi, saygı ve itibarı normal seviyededir. Ayrıca, tabloda din görevlilerine cemaatin saygısının fazla yönünde eğilime sahip olduğu görülmektedir. Halkın din görevlilerine saygısının incelediğimiz araştırmamızın ileriki bölümlerinde genelde herkesin din görevlisine saygı duyduğuna (Tablo 46) dair bulgulara ulaşılmıştır. Bu durumda hem din görevlileri hem de halkın din görevlilerine saygı konusunda benzer düşünceler paylaştığını ifade edebiliriz.

3.1.2.5. Din Görevlilerinin Görev Yaptığı Camideki Cemaatin Din Görevlilerinin Verdiği Bilgilere Güveni

Tablo 22. Din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin din görevlilerinin verdiği bilgilere güveni

Cemaatinizin din görevlilerinin verdiği bilgilere güveni?	N	%
Çok Fazla	85	16.1
Fazla	186	35.2
Normal	204	38.6
Az	33	6.2
Hiç yok	2	0.4
Cevapsız	19	3.6
Toplam	529	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubunun görev yaptığı camideki cemaatin % 16.1'inin din görevlilerinin verdiği bilgilere güveni çok fazla iken, % 35.2'sinin fazla, % 38.6'sının normal, % 6.2'sinin az ve % 0.4'ünün hiç yoktur.

Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin verdiği bilgilere karşı cemaatin güveni normal seviyededir. Ayrıca önemli oranda din görevlisi de, din görevlilerinin verdiği bilgilere karşı cemaatin güvenini fazla olduğunu düşündüğü tabloda görülmektedir.

3.1.2.6. Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Mevlit, Hatim gibi Dini Etkinliklere İlgisi

Tablo 23. Din görevlilerinin muhitindeki insanların mevlit, hatim gibi dini etkinliklere ilgisi

Muhitinizdeki insanların mevlit, hatim gibi dini etkinliklere ilgisi?	N	%
Çok Fazla	73	13.8
Fazla	138	26.1
Normal	207	39.1
Az	87	16.4
Hiç yok	8	1.5
Cevapsız	16	3.0
Toplam	529	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi, örneklem grubunun muhitindeki insanların % 13.8'inin mevlit, hatim gibi dini etkinliklere ilgisi çok fazla iken, % 26.1'inin fazla, % 39.1'inin normal, % 16.4'ünün az ve % 1.5'inin hiç yoktur. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre, dini etkinliklere karşı muhitindeki insanların ilgisi normal seviyededir. Tablomuzda insanların bu gibi dini etkinliklere ilgilerinin, fazla yönünde önemli oranlarda temsil edildiği görülmektedir. Buyrukçu araştırmasında da, din görevlilerinin çoğunluğu muhitindeki insanların mevlit hatim gibi dini etkinliklere ilgisinin yüksek olduğunu dair bulgulara ulaşılmıştır (Buyrukçu, 1995: 180). Elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda insanların mevlit, hatim gibi dini etkinliklere ilgilerini fazla olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

3.1.2.7. Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Dine ve Camiye İlgisi

Tablo 24. Din görevlilerinin muhitindeki insanların dine ve camiye ilgisi

Muhitinizdeki insanların dine ve camiye ilgisi?	N	%
Çok Fazla	44	8.3
Fazla	93	17.6
Normal	279	52.7
Az	90	17.0
Hiç yok	5	0.9
Cevapsız	18	3.4
Toplam	529	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubunun muhitindeki insanların % 8.3'ünün dine ve camiye ilgisi çok fazla, % 17.6'sının fazla, % 52.7'sinin normal, % 17'sinin az olduğu ve % 0.9'unun hiç olmadığı görülmektedir. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre dine ve camiye karşı muhitindeki insanların ilgisi normal seviyededir. Ancak, konumuzla ilgili diğer araştırmada benzer bulgulara rastlayamadık. Buyrukçu araştırmasında, din görevlilerinin çoğunluğuna göre halkımızın dine ilgisinin az olduğunu ifade etmektedir. (Buyrukçu, 1995: 351). Farklı sonuçların ortaya çıkmasında temel etkenin, araştırmaların farklı zaman dilimlerinde yapılmış olduğu kanaatindeyiz. Buyrukçunun araştırması tarih itibariyle bizim araştırmamızdan yaklaşık olarak 10 yıl önce gerçekleştirilmiştir. Bu durumda, insanların zaman içinde dini tutum ve tavırlarında değişiklik olması doğaldır. Bu sebeple aynı örneklem gruplarına sahip araştırmalarda farklı bulgular elde edilebilir.

3.1.2.8. Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Dini Değerlere Uygun Davranışları

Tablo 25. Din görevlilerinin muhitindeki insanların dini değerlere uygun davranışları

Muhitinizdeki insanların dini değerlere uygun davranışları?	N	%
Çok Fazla	30	5.7
Fazla	70	13.2
Normal	277	52.4
Az	126	23.8
Hiç yok	5	0.9
Cevapsız	21	4.0
Toplam	529	100.0

Tabloda da yer aldığı gibi, örneklem grubunun muhitindeki insanların % 5.7'sinin dini değerlere uygun davranışları çok fazla iken, % 13.2'sinin fazla, % 52.4'ünün normal, % 23.8'inin az ve % 0.9'unun hiç yoktur. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre muhitindeki insanların dini değerlere uygun davranışlarının derecesi normal seviyededir. Yapılan diğer araştırma sonuçlarına baktığımızda benzer bulgulara ulaşıldığını görmekteyiz. Demir tarafından yapılan araştırmada ise, görevlilerin büyük çoğunluğunun mahallesindeki tanışıklarının dini yaşantı derecesi normal olarak ortaya

çıkmıştır (Demir, 1996: 125). Elde edilen bulgular sonucunda din görevlileri çevrelerindeki insanların dini değerlere uygun davranışlarını normal seviyede değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

3.1.2.9. Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Dini Konulara Karşı Duyarlılıkları

Tablo 26. Din görevlilerinin muhitindeki insanların dini konulara karşı Duyarlılıkları

Muhitinizdeki insanların dini konulara karşı duyarlılıkları?	N	%
Çok Fazla	34	6.4
Fazla	107	20.2
Normal	231	43.7
Az	130	24.6
Hiç yok	8	1.5
Cevapsız	19	3.6
Toplam	529	100.0

Tabloda örneklem grubunun muhitindeki insanların % 6.4'ünün dini konulara karşı duyarlılıklarının çok fazla, % 20.2'sinin fazla, % 43.7'sinin normal, % 24.6'sının az olduğu ve % 1.5'inin hiç olmadığı görülmektedir. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğuna göre muhitindeki insanların dini konulara karşı duyarlılıklarının derecesi normal seviyededir.

Elde edilen verilerin dağılımına genel olarak bakıldığında dengeli bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Bu dağılım bize, konunun artı yada eksi yönde eğilime sahip olmadığını göstermektedir. Bu konu Keyifli araştırmasında, deneklere göre muhitindeki insanların büyük bir kısmının dini konulara ilgisinin ve duyarlılıklarının yüksek olduğunu ifade etmektedir (Keyifli, 1997: 166). Görüldüğü gibi Keyifli'nin araştırma sonuçları elde ettiğimiz bulguları desteklememektedir. Keyifli'nin araştırmasında örneklemine seçtiği bölgenin sosyo-kültürel ve dini mozağının farklılığı, farklı bulgulara ulaşılmasının en başta gelen etkeni olacağı düşüncesindeyiz.

3.1.2.10. Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Batıl İnanç ve Hurafelere İlgileri

Tablo 27. Din görevlilerinin muhitindeki insanların batıl inanç ve hurafelere ilgileri

Muhitinizdeki insanların batıl inanç ve hurafelere ilgileri?	N	%
Çok Fazla	38	7.2
Fazla	93	17.6
Normal	91	17.2
Az	200	37.8
Hiç yok	85	16.1
Cevapsız	22	4.2
Toplam	529	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubunun muhitindeki insanların % 7.2'sinin batıl inanç ve hurafelere ilgileri çok fazla, % 17.6'sının fazla, % 17.2'sinin normal, % 37.8'inin az olduğu ve % 2.5'inin hiç olmadığı görülmektedir. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğu, muhitindeki insanların batıl inanç ve hurafelere karşı ilgilerini az olarak değerlendirmektedir. Araştırmamız sürecinde insanların dini tutum ve davranışlarında bir çok normal değerlendirmeden sonra, ilk olarak din görevlileri, halkın batıl inanç ve hurafelere karşı ilgilerini az olarak değerlendirmektedir. Yetişkin din eğitimi çalışmalarının en önemli amaçlarından olan insanlara sağlıklı dini bilgi vermektir. Sağlıklı ve doyurucu bilginin olduğu yerde, batıl inanç ve hurafelere insanlar ilgi göstermeyecektir. Bu bağlamda din görevlilerinin diğer değerlendirmelerinin normal değerlerde çıkması ve batıl inanç ve hurafelere karşı insanların ilgilerinin, din görevlileri tarafından az olarak değerlendirilmesi bu çalışmaların insanlara verimli bir şekilde sunulduğu yönünde fikirler uyandırmaktadır.

3.1.2.11. Din Görevlilerinin Muhitindeki İnsanların Gayrı Resmi Halk Hocalarına İlgisi ve Güveni

Tablo 28. Din görevlilerinin muhitindeki insanların gayrı resmi halk hocalarına ilgi ve güveni

Muhitinizdeki insanların gayrı resmi halk hocalarına ilgi ve güveni?	N	%
Çok Fazla	38	7.2
Fazla	60	11.3

Normal	157	29.7
Az	180	34.0
Hiç yok	73	13.8
Cevapsız	21	4.0
Toplam	529	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi, örneklem grubunun muhitindeki insanların % 7.2'sinin gayri resmi halk hocalarına ilgi ve güveni çok fazla iken, % 11.3'ünün fazla, % 29.7'sinin normal, % 34'ünün az ve % 13.8'inin hiç yoktur. Görüldüğü gibi din görevlilerinin çoğunluğu, muhitindeki insanların gayri resmi halk hocalarına karşı ilgi ve güvenlerini az olarak değerlendirmektedir. Keyifli araştırmasında ise, örneklem grubuna dahil görevlilerin büyük çoğunluğuna göre insanlar dini bir problemin çözümünde din görevlilerine başvurduğu ifade etmekte, ayrıca bu alanda gayri resmi halk hocaları ikinci sırayı almaktadır (Keyifli, 1997: 184). Görüldüğü gibi Keyifli'nin araştırmasında insanların din görevlilerinden sonra ikinci olarak halk hocalarına itibar ettiği ortaya çıkmıştır. Bizim bulgularımızda bu konuda farklı bulgulara ulaşılmıştır. Her yörenin insanının kendisine has din anlayışı olduğu gibi, dini problemlerini de kendisine has bir şekilde çözmektedir. Bir yörede daha çok resmi görevlilerin bilgileri daha itibarlı iken, diğer yörede bu durum tersine olabilmektedir. Örneklemimize dahil olan araştırma bölgemizde bu tür gayri resmi hocalara ilginin azlığı ortadadır.

Sonuç olarak, araştırmamızın bu kısmında, din görevlilerinin görev yaptığı camideki cemaatin ve muhitindeki insanların dini tutum ve tavırları ile ilgili bulguları aktarmaya çalıştık. Bizim elde ettiğimiz bulgular ile benzer araştırmaların verilerini karşılaştırmak suretiyle benzer ve farklı sonuçları mütalaa ettik. Genel olarak insanımızın dini tutum ve tavırları ile ilgili sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Cami için en önemli bilgilenme vasıtaları olan hutbe ve vaazlara karşı halkımızın ilgilerini, örneklem grubuna dahil olan din görevlileri çoğunlukla normal olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirmenin, araştırmamız içinde elde ettiğimiz bulgular ile örtüşmediği görülmektedir. Hutbe ve vaazlar konusunda elde ettiğimiz bulgular ve diğer araştırma sonuçları doğrultusunda

objektif olarak bu tür önemli yetişkin din eğitimi faaliyetlerine ilginin azalmakta olduğunu söylememiz gerekir.

2. Halkımızın dini konulardaki sohbetlere karşı ilgilerinin ve dini konulara karşı duyarlılıklarının örneklem grubumuza dahil olan din görevlilerinin çoğunluğuna göre normal seviyede görülmesine karşın, diğer araştırmalarda bu konularda halkın daha fazla ilgili ve duyarlı olduğunda dair bulgulara ulaşılmıştır.
3. Toplumumuzun dini değerlere uygun davranışlarını örneklem grubumuza dahil olan din görevlilerinin çoğunluğu normal olarak değerlendirmekte, diğer araştırmalarda benzer bulgulara yer verilmektedir.
4. Din görevlilerinin çoğunluğu, insanların din görevlilerine karşı ilgi, saygı ve itibarlarını ve ayrıca verdiği dini bilgilere karşı güvenlerini ve mevlit, hatim gibi dini etkinliklere karşı ilgilerini normal olarak değerlendirmelerine karşın, elde ettiğimiz verilerin olumlu yönde yüksek çıkması bu konularda halkın daha yüksek ilgilerinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca, diğer araştırmalarda bu konuda benzer bulgulara ulaşılmıştır.
5. Halkımızın dine ve camiye karşı ilgileri, din görevlilerinin çoğunluğuna göre normal seviyede görülmesine karşın, diğer araştırmalarda bu konuda halkın daha az ilgili olduğunda dair bulgulara yer verilmektedir.
6. Halk arasında yaygın olan batıl inanç ve hurafelere ve gayri resmi halk hocalarına karşı toplumumuzun ilgisi, din görevlilerini çoğunluğu tarafından az olarak değerlendirilmektedir.

3.1.3. Din Görevlilerinin Yeterlilik Konuları

Araştırmamızın bu bölümünde, din görevlilerinin eğitimsel, mesleki yeterlilik durumları ve cemaatle olan ilişkileri ile ilgili bulgulara yer verilmektedir. Çeşitli mesleki uygulamalar ile ilgili hazırlanan anket sorularına din görevlilerinin kendilerinin cevap

vermesini istenmek suretiyle, mesleki olarak din görevlilerinin kendilerini hangi alanlarda yeterli ve hangi alanlarda yetersiz hissettiği belirlenmeyi amaçlamaktayız.

3.1.3.1. Din Görevlilerinin Aldığı Öğrenimin Mesleğini İcra Etmedeki Yeterlilik Düzeyi

Din görevlilerinin görevlerini yerine getirmede almış oldukları eğitimin önemli belirleyiciliği vardır. Yani, bir bakıma din görevlileri, en son mezun oldukları okullardan almış oldukları eğitimle görevlerini icra etmektedirler. Alınan eğitimin niteliği hem görevi yerine getirmede bir araç, hem de görevlilerin kendilerine olan güveni sağlayıcı bir unsur olabilmektedir. Çünkü bir meslekte başarılı ve verimli olabilmenin temel şartlarından biri de, mesleği icra edecek olan kişilerin kendilerine güven duymalarıdır. Güven duyma ise daha çok, bilgi ile mümkün olabilir.

Tablo 29. Din görevlilerinin aldığı öğrenimin mesleğini icra etmedeki yeterlilik düzeyi

Aldığınız öğrenimin mesleğinizi icra etmenizdeki yeterlilik düzeyi?	N	%
Çok yeterli	42	7.9
Yeterli	324	61.2
Az yeterli	127	24.0
Yetersiz	18	3.4
Cevapsız	18	3.4
Toplam	529	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubundaki görevlilerin % 7.9'unun aldığı öğrenimlerinin mesleklerini icra etmedeki yeterlilik düzeyi çok yeterli, % 61.2'sinin yeterli, % 24'ünün az yeterli ve % 3.4'ünün yetersizdir. Görüldüğü gibi, örneklem grubuna dahil olan din görevlilerinin çoğunluğu, almış oldukları eğitimlerinin mesleklerini icra etmede yeterli görmektedir. Bu konuda yapılan diğer araştırma sonuçlarına bakmakta yararlı olacağı kanaatindeyiz. Keyifli araştırmasında, görevlilerin almış oldukları eğitimi yapmakta oldukları görev bakımından tam olarak yeterli

görmediklerini belirtmektedir (Keyifli, 1997: 94). Buyrukçu'nun araştırmasında, mezun olduğunuz okulunuzdaki dini bilgiler mesleğinizi icra etme için yeterli mi? şeklindeki soruya din görevlilerinin çoğunluğu gördükleri eğitimi yeterli görmediklerini belirtmektedir (Buyrukçu, 1995: 117).

Görüldüğü gibi, diğer araştırmalarda elde edilen bulgularda, din görevlilerinin çoğunluğu, almış oldukları eğitimi mesleki açıdan yeterli görmemektedir. Bizim ulaştığımız bulgulara göre ise din görevlilerinin çoğunluğu, kendilerini eğitimsel yönden yeterli görmektedir. Diğer araştırma sonuçları ile bizim bulgularımızın farklılığının nedenlerini, örneklem grubumuzun eğitim seviyeleri (Tablo 4) ile ilgili bilgileri incelemek suretiyle tespit etmeye çalışacağız. Araştırmamızdaki örneklem grubunun çoğunluğunun İmam-Hatip Lisesi mezunu olduğu düşünüldüğünde, bu bilgi diğer araştırmalara ve genel istatistiklerden farklı değildir. Konuya yüksek öğretim mezunu din görevlileri açısından bakıldığında, örneklem grubumuzun dini yüksek öğretim oranlarının, Türkiye geneli istatistiklerinden yüksek çıktığını araştırmamızın ilgili bölümünde ifade etmiştik. Araştırmamızda elde ettiğimiz bulguların diğer araştırmalardan farklı çıkmasını, örneklem grubumuzdaki dini yüksek öğretim mezunu din görevlilerinin diğer araştırmalardakilerden fazla olması ve söz konusu grubunun kendini eğitimsel olarak yeterli görmesi ile açıklayabiliriz.

3.1.3.2. Din Görevlilerinin Kuran-ı Kerim'i Usulüne Uygun ve Güzel Okuma Becerisi

Detaylarda bir takım farklılıklar olmasına rağmen, namaz kıldırarak din görevlisinde bulunması gereken asıl şartlarda görüş birliği olduğu ana kaynaklarda belirtilmektedir. Bilindiği gibi namazda imamlığın bazı şartları vardır. Bunlardan birisi de kıraattir. Başka bir deyişle namaz kıldırabilecek kadar Kuran okumasını bilmektedir (Buyrukçu, 1995: 109). Din görevlilerinin güzel sese sahip olması ve usulüne uygun, güzel bir şekilde Kuran okumaları her zaman için insanları cezbeden unsurlardandır.

Tablo 30. Din görevlilerinin Kuran-ı Kerim’i usulüne uygun ve güzel okuma becerisi

Kuran-ı Kerim’i usulüne uygun ve güzel okuma beceriniz?	N	%
Çok yeterli	107	20.2
Yeterli	365	69.0
Az yeterli	34	6.4
Yetersiz	5	0.9
Cevapsız	18	3.4
Toplam	529	100.0

Tabloda da yer aldığı gibi, örneklem grubundaki görevlilerin % 20.2’sinin Kuran-ı Kerim’i usulüne uygun ve güzel okuma becerisi çok yeterli, % 69’unun yeterli, % 6.4’ünün az yeterli ve % 0.9’unun yetersizdir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin çoğunluğu, Kuran-ı Kerim’i usulüne uygun ve güzel okuma açısından kendilerini yeterli görmektedir. Bu konuda diğer araştırma sonuçlarına baktığımızda, benzer bulgulara rastlayamadık. Keyifli’nin araştırma sonuçlarına göre, örnekleme katılan din görevlilerinin çoğunluğu kendilerini güzel Kuran okuyuş yönünden kısmen yeterli görmektedir (Keyifli, 1997: 98). Buyrukçu’nun araştırmasında ise, din görevlilerinin çoğunluğu kendilerini güzel Kuran okuyuş yönünden yetersiz gördüğü ortaya çıkmıştır (Buyrukçu, 1995: 119). Din görevlilerinin almış oldukları eğitimlerinin mesleklerini icra etmedeki yeterlilikleri ile ilgili kendi araştırmamız ve diğer araştırma bulgularının farklı çıkması gibi, din görevlilerinin güzel kuran okuma becerileri konusunda da farklı bulgulara ulaşılmıştır. Farklı bulgulara ulaşılmasında, örneklem grubumuzun öğrenim durumlarının yüksek olması (Tablo 4), hizmet içi eğitime din görevlilerinin çoğunluğunun katıldığı (Tablo 8) ve dolayısıyla Kuran kıraati konusunda daha fazla eğitim almış olmaları en önemli etken gibi gözükmektedir.

3.1.3.3. Din Görevlilerinin İyi Vaaz Hazırlama ve Verimli Sunmadaki Beceri Düzeyi

Tablo 31. Din görevlilerinin iyi vaaz hazırlama ve verimli sunmadaki beceri düzeyi

İyi vaaz hazırlama ve verimli sunmadaki beceri düzeyiniz?	N	%
Çok yeterli	57	10.8
Yeterli	297	56.1
Az yeterli	137	25.9
Yetersiz	17	3.2

Cevapsız	21	4.0
Toplam	529	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubundaki görevlilerin % 10.8'inin iyi vaaz hazırlama ve verimli sunmadaki beceri düzeyi çok yeterli, % 56.1'inin yeterli, % 25.9'unun az yeterli ve % 3.2'sinin yetersiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin çoğunluğu, iyi vaaz hazırlama ve sunma açısından kendilerini yeterli görmektedir. Ayrıca, önemli oranda din görevlisi de, bu konuda kendisi kısmen yeterli gördüğü tabloda görülmektedir.

Din görevlilerinin vaaz hazırlama ve sunma yeterlilikleri konusunda yapılan diğer araştırmalarda, din görevlilerinin bu konuda eksiklikler hissettiğine dair bulgulara ulaşılmıştır. Keyifli'nin araştırmasında, örnekleme katılan görevlilerin çoğunluğu kendilerini iyi vaaz hazırlama ve verimli sunma konusunda kısmen yeterli gördüğü ifade edilmektedir (Keyifli, 1997: 99). Buyrukçu araştırmasında, örneklem grubuna dahil olan din görevlilerinin çoğunluğu vaaz etme konusunda eksiklikler yaşadıklarını belirtmektedir (Buyrukçu, 1995: 163).

Görüldüğü gibi, bu konuda ulaştığımız bulguları diğer araştırma sonuçları desteklememektedir. Farklı bulgulara ulaşılmasının nedenlerinin başında örneklem grubumuzun öğrenim durumlarının yüksek olması (Tablo 4), hizmet içi eğitime din görevlilerinin çoğunluğunun katıldığı (Tablo 8) ve dolayısıyla vaaz hazırlama ve sunma konusunda daha fazla eğitim almış olmaları gelmektedir.

Tabloda önemli oranda din görevlisinin kendisini bu konuda kısmen yeterli bulduğu görülmektedir. Din görevlilerinin mesleki olarak en çok vaaz etme konusunda güçlük çektiği (Tablo 10) düşünülürse, vaaz konusunda kendisini kısmen yeterli gören din görevlilerinin oranı araştırmamızda az çıktığı düşüncesindeyiz.

3.1.3.4. Din Görevlilerinin Sahip Olduğu Dini Bilgilerin Mesleği Açısından Yeterlilik Düzeyi

Tablo 32. Din görevlilerinin sahip olduğu dini bilgilerin mesleği açısından yeterlilik düzeyi

Sahip olduğunuz dini bilgilerin mesleğiniz açısından yeterlilik düzeyi?	N	%
Çok yeterli	49	9.3
Yeterli	358	67.7
Az yeterli	86	16.3
Yetersiz	15	2.8
Cevapsız	21	4.0
Toplam	529	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi, örneklem grubundaki görevlilerin % 9.3'ünün sahip olduğu dini bilgilerin mesleği açısından yeterlilik düzeyi çok yeterli, % 67.7'sinin yeterli, % 16.3'ünün az yeterli ve % 2.8'inin yetersizdir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin çoğunluğu, sahip olduğu dini bilgileri mesleği açısından yeterli görmektedir.

Din görevlilerinin dini bilgilerinin yeterlilikleri ile ilgili değişik araştırmalarda farklı bulgulara ulaşılmıştır. Buyrukçu'nun araştırmasında, görevlilerin dini bilgilerini meslekleri açısından yetersiz gördüklerini belirtmektedir (Buyrukçu, 1995: 122). Keyifli yapmış olduğu araştırmasında, görevlilerin dini bilgilerini meslekleri açısından kısmen yeterli gördüklerini ifade etmektedir (Keyifli, 1997: 95). Buyrukçu ve Keyifli araştırmalarında din görevlilerinin dini bilgilerini yeterli görmediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu iki araştırmanın sonuçları, bizim ulaştığımız bulguları desteklemediği görülmektedir. Yılgin'ın yapmış olduğu araştırmada, din görevlilerinin çoğunluğunun, dini bilgilerini mesleki açısından yeterli gördüğünü ifade etmektedir (Yılgin, 1997: 51). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ise, din görevlilerinin çoğunluğu (% 49.7), dini bilgilerini yeterli görürken, önemli oranda (% 46.3) görevli ise dini bilgilerini kısmen yeterli gördüğü ortaya çıkmıştır.² Bu iki araştırmanın sonuçlarının da, bizim ulaştığımız bulguları desteklediği görülmektedir.

² Diyanet İşleri Başkanlığı, 1995 İstatistikleri.

Elde edilen bulguların farklılığının başlıca nedeni, örneklem gruplarının farklı olmasıdır. Keyifli ve Buyrukçu'nun araştırmalarındaki örneklem grupları eğitim durumları açısından diğer örneklem gruplarından daha yetersiz olması, dini bilgi düzeylerinin de yetersiz olmasının temel nedenidir. Bu bağlamda, bizim araştırmamızın, Yılgin'ın ve Diyanet'in örneklem gruplarındaki din görevlilerinin öğrenim durumlarının daha yeterli olması, dini bilgi düzeylerini de olumlu etkilediğini söyleyebiliriz.

3.1.3.5. Din Görevlilerinin Namaz Kıldırma Becerisi Açısından Yeterlilik Durumu

Tablo 33. Din görevlilerinin namaz kıldırma becerisi açısından yeterlilik durumu

Namaz kıldırma becerisi açısından yeterlilik durumunuz?	N	%
Çok yeterli	170	32.1
Yeterli	329	62.2
Az yeterli	11	2.1
Cevapsız	19	3.6
Toplam	529	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubundaki görevlilerin % 32.1'inin namaz kıldırma becerisi açısından yeterlilik durumu çok yeterli, % 62.2'sinin yeterli, % 2.1'ünün az yeterlidir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin çoğunluğu, namaz kıldırma becerisi açısından kendisini yeterli görmektedir.

Bu konuda yapılan diğer araştırma sonuçlarına bakıldığında benzer bulgulara ulaşılmıştır. Yılgin'ın yapmış olduğu araştırmada, örnekleme dahil olan görevlilerin çoğunluğu kendilerini namaz kıldırma becerisi açısından yeterli görmektedir (Yılgin, 1997: 52). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan araştırmada, din görevlilerinin çoğunluğu, kendilerini namaz kıldırma becerisi açısından yeterli gördüğü sonucu çıkmıştır.³ Elde edilen bulgular doğrultusunda, din görevlilerinin namaz kıldırma becerisi açısından kendilerini yeterli gördüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz.

³ Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003 İstatistikleri.

3.1.3.6. Din Görevlilerinin Halkın Dini Konularda Sorduğu Sorulara Cevap Verebilme Durumu

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın en önemli kuruluş amaçlarından birisi, dini konularda insanları aydınlatmaktır. İnsanları dini konularda aydınlatma görevini büyük oranda din görevlileri gerçekleştirmektedir. Halkın dini konularda dini görevlilerine sürekli olarak başvurduğu bir çok araştırmada ortaya koyulmaktadır (Keyifli, 1997; Demir, 1996). Din görevlilerinin halkın dini sorularına doğru ve sağlıklı cevap vermesi her şeyden önce bir eğitim meselesidir.

Tablo 34. Din görevlilerinin halkın dini konularda sorduğu sorulara cevap verebilme durumu

Halkın dini konularda sorduğu sorulara cevap verebilme durumunuz?	N	%
Çok yeterli	61	11.5
Yeterli	394	74.5
Az yeterli	54	10.2
Yetersiz	2	0.4
Cevapsız	18	3.4
Toplam	529	100.0

Tabloda örneklem grubundaki görevlilerin % 11.5'inin halkın dini konularda sorduğu sorulara cevap verebilme durumu çok yeterli, % 74.5'inin yeterli, % 10.2'sinin az yeterli ve % 0.4'ünün yetersiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin çoğunluğu, halkın sorduğu dini konulardaki sorulara cevap verebilme açısından kendisini yeterli görmektedir.

Yıldız'ın araştırmasında ise, din görevlilerinin çoğunluğunun, cemaat tarafından kendilerine sorulan dini sorulara cevap verebilme konusunda eksik hissettiği ortaya çıkmıştır (Yıldız, 1999: 294). Yıldız'ın araştırmasındaki bulgular ile bizim sonuçlarımızın farklılığının, her iki araştırmadaki örneklem grupları arasındaki olgusal farklılıklardan kaynaklandığı kanaatindeyiz.

3.1.3.7. Din Görevlilerinin Cemaatle Olan İlişkisinin Olumluluk Düzeyi

Yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin verimliliğini konu edinen bir çok araştırmanın temel ilgi alanın din görevlisi ve cemaat ilişkileridir. Bu ilişkilerin sağlıklı yürümesi, yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin verimliliği açısından önemlidir.

Tablo 35. Din görevlilerinin cemaatle olan ilişkisinin olumluluk düzeyi

Cemaatle olan ilişkinizin olumluluk düzeyi?	N	%
Çok yeterli	166	31.4
Yeterli	330	62.4
Az yeterli	12	2.3
Yetersiz	2	0.4
Cevapsız	19	3.6
Toplam	529	100.0

Tabloda da yer aldığı gibi, örneklem grubundaki görevlilerin % 31.4'ünün cemaatle olan ilişkisinin olumluluk düzeyi çok yeterli, % 62.4'ünün yeterli, % 2.3'ünün az yeterli ve % 0.4'ünün yetersizdir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin çoğunluğu, cemaatle olan ilişkisini olumluluk düzeyini yeterli olarak nitelemekte ve cemaati ile iyi ilişkiler kurduğunu düşünmektedir.

Bu konuda yapılan diğer araştırmalarda da, din görevlilerinin cemaatle olan ilişkilerini, olumlu olarak nitelediği görülmektedir. Yılgin'ın yapmış olduğu araştırmada, cemaatle ilişkilerini çok iyi ve iyi olarak niteleyen görevlilerin çoğunluğu teşkil ettiği belirtilmektedir (Yılgin, 1997: 53-55). Kayadibi, anket uyguladığı görevlilerin çoğunluğunun kendilerini cemaatle diyalog konusunda oldukça yeterli gördüğünü ifade etmektedir (Kayadibi, 2000: 170). Köylü'nün araştırmasında, din görevlilerinin büyük çoğunluğunun cemaatleri ile oldukça iyi bir uyum içerisinde olduğu dile getirilmektedir (Köylü, 1991: 201). Keyifli araştırmasında ise, örneklem grubuna dahil görevlilerin büyük çoğunluğunun cemaatleri ile olan ilişkilerini yeterli olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir (Keyifli, 1997: 168). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, din görevlilerinin çoğunluğu, cemaatle ilişkilerini iyi olarak

nitelemektedir.⁴ Görüldüğü gibi, din görevlilerinin cemaatleri ile olan ilişkilerine dair diğer araştırma bulguları, bizim ulaştığımız sonuçları desteklemektedir. Elde edilen bulgular çerçevesinde, din görevlilerinin cemaatleri ile ilişkilerini olumlu ve yeterli olarak gördüğünü rahatlıkla ifade edebiliriz. Ancak, din görevlilerinin çoğunluğunun, cemaatleri ile sıkı ilişkiler kurmanın görevlerini olumlu etkileyeceğini düşünmesine (Keyifli, 1997: 116) rağmen, din görevlilerinin cemaatleri ile problemler yaşadığı bir realitedir. Köylü'nün araştırmasında, din görevlilerinin çoğunluğunun, cemaatlerinin cahil ve anlatılanı kavrayamadığından şikayet ettiği dile getirilmektedir (Köylü, 1991: 201). Keyifli araştırmasında ise, din görevlilerinin, cemaatleri ile cemaatin yanlış tutum ve davranışlarında ısrar etmesi konusunda problem yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Keyifli, 1997: 116). Yine Köylü'nün araştırmasında, din görevlilerinin, cemaatleri caminin temizliği ve bakımı konusunda sorun yaşadığı dile getirilmektedir (Köylü, 1991: 200). Din görevlisi-cemaat ilişkilerinin niteliğini daha iyi ortaya koyabilmek için, karşılıklı olarak din görevlisinin cemaate, cemaatin de din görevlisine yaklaşımlarının, birbirilerine karşı tutum ve davranışlarının nasıl olduğu, bu tutum ve davranışlarda etkili olan faktörlerin ve birbirlerinden beklentilerinin neler olduğu, nasıl karşılandığı gibi soruların ilmi metotlarla elde edilecek verilere göre cevaplanması gerekir.

3.1.3.8. Din Görevlilerinin Genel Olarak Mesleğini İcra Etmedeki Yeterlilik Düzeyi

Tablo 36. Din görevlilerinin genel olarak mesleğini icra etmedeki yeterlilik düzeyi

Genel olarak mesleğinizi icra etmedeki yeterlilik düzeyiniz?	N	%
Çok yeterli	94	17.8
Yeterli	381	72.0
Az yeterli	32	6.0
Yetersiz	2	0.4
Cevapsız	20	3.8
Toplam	529	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubundaki görevlilerin % 17.8'inin genel olarak mesleğini icra etmedeki yeterlilik düzeyi çok yeterli, % 72'sinin yeterli, % 6'sının az yeterli ve % 0.4'ünün yetersiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin çoğunluğu, genel olarak mesleğini icra etme konusunda kendisini yeterli görmektedir.

⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003 İstatistikleri.

Genel olarak din görevlilerinin mesleki yeterliliğini konu edinen bir çok araştırmada değişik bulgulara ulaşılmıştır. Keyifli araştırmasında, görevlilerin cemaatin dini beklentilerini genelde kısmen karşılayabildiklerine işaret etmektedir (Keyifli, 1997: 113). Buyrukçu araştırmasında, din görevlilerinin çoğunluğu, din görevlileri halkın her türlü dini ihtiyacını karşılayabiliyorlar mı? şeklindeki soruya; karşılayamıyorlar, bazı konularda bilgi ve uygulama eksiklikleri var şeklinde cevap vermiştir (Buyrukçu, 1995: 178). Yıldız'ın araştırmasında ise, örneklem grubuna dahil olan görevlilerin çoğunluğunun halkın dinsel ihtiyaçlarını kısmen karşılayabildiği ortaya çıkmıştır (Yıldız, 1999: 208). Yine Buyrukçu'nun araştırmasında, din görevlilerinin mesleki formasyon, mesleki bilgi ve dini hizmetler konusunda kendilerini tam olarak yeterli görmediği sonucu çıkmıştır (Buyrukçu, 1995: 391). Görüldüğü gibi, elde edilen araştırma sonuçlarının bizim ulaştığımız bulguları desteklemediği görülmektedir.

Yılğın'ın yapmış olduğu araştırmada, örnekleme dahil olan din görevlilerinin çoğunluğu (% 48.9) kendilerini mesleki yeterlilik açısından oldukça yeterli gördüğü ifade edilmektedir (Yılğın, 1997: 50). Köylü, anket uyguladığı görevlilerin çoğunluğunun kendilerini mesleki yeterlilik açısından yeterli gördüğüne işaret etmektedir (Köylü, 1991: 185). Bu iki araştırma sonucunun bizim ulaştığımız bulguları desteklediği görülmektedir.

Genel olarak din görevlilerini mesleki yeterlilikleri konusunda farklı araştırmalar farklı sonuçlara ulaştığı görülmektedir. Bu araştırmaların değişik olgusal kimliklere sahip olan örneklem grupları, farklı sonuçlara ulaşma da temel etkenlerden biri olduğu kanaatindeyiz. Bu noktada genelleme yapmak için konunun bir diğer yönü olan halkın düşüncelerine başvurmak faydalı olacaktır. Taş tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre halkın çoğunluğu, din görevlilerinin mesleklerini temsil gücü açısından yetersiz olduklarını düşünmektedir (Taş, 2002: 171). Yılğın, anket uyguladığı kişilerin büyük çoğunluğunun din görevlilerini, genel olarak mesleki yönden çok yeterli görmediğine işaret etmektedir (Yılğın, 1997: 61). Elde edilen bulgular doğrultusunda, değişik

arařtırma sonuçları ve halkın bu konudaki dūřüncelerine dayanarak din görevlilerinin genel olarak mesleklerini icra etme konusunda eksikliklerinin olduėunu söylememiz gerekir.

Sonuç olarak, araştırmamızın bu kısmında, din görevlilerinin eğitimsel, mesleki yeterlilik durumları ve cemaatle olan ilişkileri ile ilgili bulgular aktarılmıştır. Bizim elde ettiğimiz bulgular ile benzer araştırmaların verilerini karşılaştırmak suretiyle benzer ve farklı sonuçlar mütalaa edilmiştir. Genel olarak din görevlilerinin çoğunluğu araştırmamızda sorguladığımız cami-için ve cami-dışı mesleki beceriler konularında kendilerini yeterli görmektedirler.

3.1.3.9. Din Görevlilerinin Konuyla İlgili Aktarmak İstediėi Diėer Dūřünce ve Grūřleri

Anketimizin son kısmında yer alan bölümde, din görevlilerinin konu ile ilgili aktarmak istediėi farklı dūřünce ve grūřleri řu řekilde sıralanmaktadır:

- Din görevlilerinin maddi durumlarının dūzeltilmesi gerekmektedir. (16 kiři), Hizmet içi eėitim yaygınlařmalı ve uzun sūreli olmalı. (9 kiři)
- Haftalık ve yıllık izinlerin kullanılması özellikle tek görevlisi olan camilerde sorun oluyor. (7 kişi)
- Din görevlilerinin eğitim seviyeleri yūkseltilmeli, sınavsız 4 yıllık eğitim imkanı verilmeli ve eğitimine devam eden din görevlilerine zorluk çıkarılmamalı. (7 kiři)
- Köyde görev yapan din görevlilerinin çocukları şehirde okumak zorunda kalıyor ve aileler parçalanıyor, köy imamları ile şehirde görev yapanlar ara sıra yer değiştirilmeli, her din görevlisinin 5 yılda bir zorunlu tayini çıkarılmalı, bir camide 3-5 yıl görev yapan görevlinin değeri azalıyor, din görevlilerinin zorunlu tayinleri çıkarılmalı. (6 kişi)

- Atamalarda kurum içi adaletsizlikler giderilmeli, atamalarda liyakate önem verilmeli. (5 kişi)
- Diyanet görevlilerine karşı duyarsız davranıyor. Diyanet din hizmetini cazip hale getiremiyor, din görevlilerinin haklarını koruyamıyor. (5 kişi)
- Din görevlilerinin özlük hakları ve lojman gibi fiziki şartları iyileştirilmeli.(5 kişi)
- Camilerde toplanan yardımlar sorun yaratıyor, din görevlileri için sık sık para toplanmasını halka izah etmek zor oluyor. (4 kişi)
- Din görevlilerinin memuriyet zihniyetine sahip olması görevlerini olumsuz etkiliyor. (3 kişi)
- Mevlit ve hatim gibi dini hizmetler için para alınmamalı. (2 kişi)
- Din görevlilerine yabancı dil eğitimi verilmeli. (1 kişi)
- Kurum içi faaliyetler çoğaltılmalı. (1 kişi)
- Kurum içinde uzman stajyer ve baş imam gibi sınıflamalar olmalı. (1 kişi)

3.2. HALKIN BEKLENTİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Araştırmamızın bulgular bölümünde ikinci olarak halkın din görevlilerinden beklentileri ile ilgili bulgular yer almaktadır. Bu bölümde sırasıyla örneklem grubunun olgusal durumuna ilişkin bilgilere, halkın din görevlilerinin yeterlilikleri hakkındaki düşüncelerine ve son olarak halkımıza göre din görevlilerinde bulunması gereken özellikler ile ilgili analizlere ve sonuçlara yer verilecektir.

3.2.1. Örneklem Grubunun Olgusal Durumu

Olgusal durum terimi ile ilgili genel açıklamalar araştırmamızın önceki bölümlerinde verilmiştir. Araştırmamızın bir diğer örneklem grubunu oluşturan halkın olgusal kimlikleri, aşağıda sıralanan tablolarda gösterilmiştir.

3.2.1.1. Örneklem Grubunun İkamet Ettiği Şehir

Tablo 37. Örneklem grubunun ikamet ettiği şehir

İl	N	%
Elazığ	185	25.0
Erzurum	183	24.7
Malatya	183	24.7
Şanlıurfa	189	25.5
Toplam	740	100.0

Tabloda görüldüğü gibi örneklem grubunun % 25'i Elazığ'da, % 24.7'si Erzurum'da, % 24.7'si Malatya'da. % 25.5'i Şanlıurfa'da ikamet etmektedir. Bu alanda örneklem grubu genel olarak dengeli bir şekilde dağıldığı görülmektedir.

3.2.1.2. Örneklem Grubunun Yaşı

Tablo 38. Örneklem grubunun yaşı

Yaşınız?	N	%
20'den az	102	13.8
21-30	236	31.9
31-40	168	22.7
41-50	123	16.6
51 ve üzeri	111	15.0
Toplam	740	100.0

Örneklem grubunda 20'den az yaşında olanlar % 13.8, 21-30 yaşları arasında olanlar % 31.9, 31-40 yaşları arasında olanlar % 22.7, 41-50 yaşları arasında olanlar % 16.6, 51 ve üzeri yaşında olanlar % 15 oranında temsil edilmektedir. Buna göre örneklem grubunun çoğunluğunu 21-30 yaşları arasında olan kişiler oluşturmaktadır. Bu yaş grubu genelde genç bireylerin oluşturduğu bir yaş grubudur. Psikolojik özellik bakımından yetişkinler, içinde buldukları yaşlara göre farklı özellikler göstermektedirler. Gençlik dönemleri duygusal açıdan daha yoğun olurken, orta ve ileri yaşlarda daha rasyoneldirler. Gençler kendilerini heyecanlandırıcı, lirik konulardan hoşlanırken, orta yaşlılar daha çok didaktik konulara ilgi duymaktadırlar (Keyifli, 1997: 14). Genç yetişkinlikte eş seçme, eşi ile birlikte yaşamayı öğrenme, aile kurma, çocuk sahibi olma, çocukları büyütmeye, ailevi sorumluluklarını sorunsuz yürütme gibi konuların dini boyutlarının işlendiği konulara ilgi duyulmaktadır (Selçuk, 1999: 182). Yetişkinlerin ilgi alanlarına bağlı olarak da din eğitiminden beklentileri birbirinden farklıdır.

3.2.1.3. Örneklem Grubunun Öğrenim Durumu

Tablo 39. Örneklem grubunun öğrenim durumu

Öğrenim durumunuz?	N	%
İlkokul	145	19.6
Ortaokul	98	13.2
Lise	285	38.5
Üniversite	210	28.4
Cevapsız	2	0.3
Toplam	740	100.0

Tablodan anlaşılacağı gibi örneklem grubunun % 19.6'sı ilkokul mezunu, % 13.2'si ortaokul mezunu, % 38.5'i lise mezunu, % 28.4'ü üniversite mezunu durumundadır. Örneklem grubunda lise mezunlarının ilk sırayı aldığı ve daha sonra üniversite mezunlarının geldiği görülmektedir.

3.2.1.4. Örneklem Grubunun Mesleği

Tablo 40. Örneklem grubunun mesleği

Mesleğiniz nedir?	N	%
İşçi	112	15.1
Memur	96	13.0
Esnaf	305	41.2
Çiftçi	14	1.9
Emekli	94	12.7
Diğer	107	14.5
Cevapsız	12	1.6
Toplam	740	100.0

Tabloda örneklem grubuna dahil olanların % 15.1'inin işçi, % 13'ünün memur, % 41.2'sinin esnaf, % 1.9'unun çiftçi ve % 12.7'sinin emekli olduğu görülmektedir. Ayrıca tabloda % 14.5 oranında temsil edilen diğer meslek dallarını öğrenciler ve serbest meslek sahipleri oluşturmaktadır. Bu alanda örneklem grubunun çoğunluğunu esnaflar oluşturmaktadır.

3.2.1.5. Örneklem Grubunun İkamet Ettiği Yerleşim Birimi

Tablo 41. Örneklem grubunun ikamet ettiği yerleşim birimi

İkamet ettiğiniz yerleşim birimi?	N	%
İl merkezi	563	76.1
İlçe merkezi	146	19.7
Köy	31	4.2
Toplam	740	100.0

Tabloda görüldüğü gibi, örneklem grubunun % 76.1'i il merkezinde, % 19.7'si ilçe merkezinde ve % 4.2'si köyde ikamet etmektedir. Örneklem grubuna dahil olan kişilerin büyük çoğunluğunun il merkezinde ikamet ettiği görülmektedir.

3.2.1.6. Halkımızın Dini Bir Konuda İlk Olarak Kime Müracaat Ettiği

Tablo 42. Halkımızın dini bir konuda ilk olarak kime müracaat ettiği

Öğrenmek istediğiniz dini bir konuda ilk olarak kime müracaat edersiniz?	N	%
Müftü	89	12.0
Vaiz	9	1.2
İmam	232	31.4
Dini kitaplar	342	46.2
Diğer	51	6.9
Cevapsız	17	2.3
Toplam	740	100.0

Örneklem grubuna dahil olanların % 12'si öğrenmek istediği dini bir konuda ilk olarak müftüye müracaat ederken, % 1.2'si vaize, % 31.4'ü imama ve % 46.2'si ise dini kitaplara müracaat etmektedir. Ayrıca açık uçlu olarak sorulan ve tabloda % 6.9 oranında temsil edilen diğer müracaat edilecek kaynaklar yakınlarıma, aileme, akrabalarından ve tanıdıklarımın güvendiğim insanlara ve medyadaki kaynaklara müracaat ederim şeklinde sıralanmaktadır. Görüldüğü gibi, örneklem grubunun çoğunluğu, dini konularda ilk olarak dini kitaplara müracaat etmekte, daha sonra ise imamlara müracaat edilmektedir.

Uygun, araştırmasında anket uyguladığı kişilerin büyük çoğunluğunun dini konularda bilgi edinmek istediğinde önce dini kitaplara başvurduklarına işaret etmektedir. (Uygun, 1992: 35). Dam tarafından yapılan çalışmada ise, dinle ilgili herhangi bir problemle karşılaşan kişilerin bunun çözümü için öncelikle "kitaplardan kendim araştırım" diyen yetişkinlerin oranı oldukça yüksek çıkmıştır (Dam, 2003: 43). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, halkın çoğunluğu merak ettikleri dini konularda dini kitaplara bakmayı tercih etmektedir.⁵ Diğer araştırma sonuçlarının, bizim ulaştığımız bulguları desteklediği görülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, halkın çoğunluğunun dini konularda bilgi alma konusunda ilk olarak dini kitaplara müracaat ettiğini söyleyebiliriz. Din görevlileri dini

⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003 İstatistikleri.

kitaplardan sonra ikinci olarak danışılan kaynak durumundadır. Din görevlilerinin dini kitaplardan sonra ikinci kaynak durumuna düşmelerinde değişik etkenler rol oynayabilir. Halkın din görevlilerinin dini bilgi düzeylerini yeterli görmemeleri, halkın din görevlilerine soru sormaya çekinmesi gibi etkenler ilk akla gelenlerdir. Örneklem grubumuzun çoğunluğunun, din görevlilerine sordukları dini sorularına genelde tatmin edici cevaplar alamadıkları (Tablo 44) dair bulgulara elde edilmiştir. Ayrıca deneklerin çoğunluğu, din görevlilerinin dini bilgi düzeylerini genellikle yeterli görmekte, ancak önemli oranda da kısmen yeterli görmektedir (Tablo 59). Diğer araştırmalarda da halkın din görevlilerinin dini bilgilerini yetersiz gördüğüne dair bulgular elde edilmiştir (Uygun, 1992; Buyrukçu, 1995; Dam, 2003). Elde edilen bulgular doğrultusunda, halkın dini konularda ilk olarak dini kitaplara başvurmasındaki en önemli neden, din görevlilerinin dini bilgilerini yeterli görmeyişleridir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin alan bilgisi yönünden zayıflığı ve kendilerini kişisel gayretleri yada kurumsal eğitim faaliyetleri ile geliştirmeleri gereği ortadadır.

3.2.1.7. Halkımızın Camiye Devam Durumu

Tablo 43. Halkımızın camiye devam durumu

Camiye devam durumunuz nasıldır?	N	%
Beş vakit namazı camide kılarım	65	8.8
Bazı vakitleri camide kılarım	412	55.7
Sadece cumaları camiye giderim	201	27.2
Sadece bayram namazlarına giderim	37	5.0
Hiç camiye gitmem	14	1.9
Cevapsız	11	1.5
Toplam	740	100.0

Tablodan da anlaşıldığı gibi, örneklem grubundakilerin % 8.8'i beş vakit namazı camide kılarırken, % 55.7'si bazı vakitleri camide kılmakta, % 27.2'si sadece cumaları camiye gitmekte, % 5'i sadece bayram namazlarına gitmekte ve % 1.9'u hiç camiye gitmemektedir. Çoğunlukla deneklerin çoğunluğunun bazı vakitleri cami kıldığı tabloda görülmektedir. Oransal olarak ikinci sırada ise, sadece cuma namazlarını camide kılanlar gelmektedir.

3.2.1.8. Halkımızın Din Görevlilerine Sorduğu Dini Sorulara Tatmin Edici Cevaplar Alabilme Durumları

Bilindiği gibi, cami sadece ibadetlerin yerine getirildiği yer değildir. Bununla birlikte din eğitimi ve öğretiminin yapıldığı yetişkin din eğitiminin geleneksel kurumlarından biridir. Camide eğitim ve öğretim yapma, dini konularda cemaate yardımcı olma işi de daha çok imam-hatiplere düşmektedir. İmam-hatiplerin bu anlamda, cemaatin çeşitli dini sorularına cevap verebilme yeterliliğine sahip olması arzu edilen bir durumdur. Cemaatle imam-hatip arasındaki bu ilişki, din eğitimi ve öğretimini gerçekleştirmektir. Dini konularda cemaatin sürekli olarak din görevlilerine danıştığı, sorular sorduğu, bilgi almak istediği değişik araştırmalarda dile getirmektedirler (Demir, 1996; Keyifli, 1997). Bu bağlamda örneklem grubunun, din görevlilerine sordukları dini sorularına hangi oranda tatmin edici cevaplar alabildikleri, aynı zamanda bize, din görevlilerinin dini bilgilerinin hangi oranda yeterli olduğunu da gösterecektir.

Tablo 44. Halkımızın din görevlilerine sorduğu dini sorulara tatmin edici cevaplar alabilme durumları

Din görevlilerine sorduğunuz dini sorularınıza tatmin edici cevaplar alabiliyor musunuz?	N	%
Her zaman	91	12.3
Çoğu kez	221	29.9
Bazen	276	37.3
Hiç alamıyorum	24	3.2
Din görevlilerine sormam	123	16.6
Cevapsız	5	0.7
Toplam	740	100.0

Örneklem grubundakilerin din görevlilerine sordukları dini sorularına tatmin edici cevaplar alabilme durumlarını yansıtan tabloda her zaman cevabı % 12.3, çoğu kez cevabı % 29.9, bazen cevabı % 37.3, hiç alamıyorum % 3.2 ve din görevlilerine sormam cevabı % 16.6 oranında temsil edilmektedir. Görüldüğü gibi, örneklem grubundaki deneklerin çoğunluğu, din görevlilerine sordukları dini sorularına bazen tatmin edici cevaplar almaktadırlar.

Uygun tarafından yapılan araştırmada deneklerin çoğunluğu, din görevlilerine sordukları dini sorulara kısmen yeterli cevap aldıklarını belirtmektedirler (Uygun, 1992: 40). Uygun'un araştırmasında da benzer bulgulara ulaşıldığı görölmektedir.

Din görevlilerinin halkın dini konulardaki sorularına tatmin edici cevaplar verme konusunda eksiklikler yaşadığı ortadadır. Tabloda deneklerin çoğunluğunun dini sorularına din görevlilerinin yeterli cevaplar veremediği görölmektedir. Bu bağlamda, din görevlilerinin dini bilgi düzeyleri (Tablo 59) ile ilgili elde edilen bilgiler, örneklem grubunun dini konularda ilk olarak din kitaplara başvurduklarını (Tablo 42) gösteren sonuçlar ve diğer araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda, halkın din görevlilerinin dini bilgilerine yeterli görmediği ve din görevlilerinin, dini sorularına verdikleri cevaplardan tatmin olmadığını söyleyebiliriz.

3.2.1.9. Halkımızın Din Görevlilerinde Gördüğü En Önemli Eksiklik

Tablo 45. Halkımızın din görevlilerinde gördüğü en önemli eksiklik

Caminizdeki din görevlilerinde gördüğünüz en önemli eksiklik nedir?	N	%
Konuşma kabiliyeti eksikliği	110	14.9
Kılık ve kıyafete önem vermeme	37	5.0
Mesleki alanda yetersizlik	109	14.7
Kişiler arası ve sosyal ilişkilerde zayıflık	208	28.1
Görevlerini ihmal etme	58	7.8
Söz ve davranışları arasındaki tutarsızlık	94	12.7
Cevapsız	124	16.8
Toplam	740	100.0

Tablo incelendiğinde örneklem grubuna dahil olanların % 14.9'u konuşma kabiliyeti eksikliği, % 5'i kılık ve kıyafete önem vermeme, % 14.7'si mesleki alanda yetersizlik, % 28.1'i kişiler arası ve sosyal ilişkilerde zayıflık, % 7.8'i görevlerini ihmal etme ve % 12.7'si söz ve davranışları arasındaki tutarsızlık konularını din görevlilerindeki en önemli eksik olarak düşündüğü görölmektedir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğu, din görevlilerini kişiler arası sosyal ilişkiler konusunda eksik ve zayıf görmektedir.

Yılğın araştırmasında, din görevlilerinin insani ilişkilerde büyük oranda yetersiz görüldüğüne işaret edilmektedir (Yılğın, 1997: 65). Dam'ın araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmakta, halk tarafından din görevlilerinin sosyal ilişkilerde önemli eksikliklerinin olduğu ifade edilmektedir (Dam, 2003: 40). Uygun araştırmasında anket uyguladığı kişilerin ekserisinin (% 19.62) din görevlilerinin mesleki alanda yetersiz olduğunu ve ikinci sırada (% 18.82) kişiler arası sosyal ilişkilerde zayıf olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir (Uygun, 1992: 66). Taş tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre halkın çoğunluğu, din görevlilerinin halka diyalogunun yeterli olmadığını düşünmektedir (Taş, 2002: 172). Bu araştırmaların sonuçlarına göre de din görevlilerinin sosyal ilişkilerde eksiklikler yaşadığı görülmektedir.

İnsanların sosyal hayatlarında din görevlilerinin önemi büyüktür. Cemaat ve toplum, din görevlisinden üzüntü ve sevinç anlarından yanında bulunmasını, üzüntülü ve kederli anlarında onlara teselli ve ümit kaynağı olmasını bekler, bu sosyal görev din görevlileri tarafından karşılanmadığı takdirde, din görevlisi ise cemaat ve toplum arasında bir ilişki kopukluğu ve sosyal soğukluk doğacaktır. Din görevlilerinin bu tür sosyal ilişkilerde başarılı ve başarısız olması görevini de etkileyecektir. İnsanlarla daha yakın ilişkilerin kurulduğu doğum, nişan, düğün, mevlit gibi dini merasimlerin icrasında cemaatinin yanında bulunan din görevlilerinin etki alanı daha geniş ve etkin olacaktır.

Bu bağlamda halkın din görevlilerini sosyal alanda yetersiz olarak nitelemesi, din görevlilerinin mesleklerini memuriyet zihniyeti içerisinde düşünmesi ile de bağlantılıdır. Sadece cami içi görevleri yaparak insanların din eğitimleri tek taraflı olarak gerçekleştirilmiş olur. Bu durumda meselenin sosyal yönü eksik kalmış olacaktır. Din görevlilerinin cemaatleri ve muhitindeki diğer insanlar ile ilişkilerini sağlamlaştırması, yetişkin din eğitiminin cami içi ve cami dışı sosyal yön olmak üzere her iki yönde de sağlıklı yapılması adına gereklilik arz etmektedir.

3.2.1.10. Halkımız Din Görevlilerine Cemaatin Saygısını Nasıl Değerlendiriyor

İlk icracısı Hz.Peygamber olan din görevliliği mesleği geçmişten günümüze tarih içinde değişik uygulamalara sahne olmuştur. Bu değişik uygulamalara rağmen toplum nazarında her devirde din görevlilerine gereken saygı gösterilmiş ve din görevlilerinin toplumsal prestiji yüksek olmuştur. Bu genel tarihi perspektiften sonra günümüz toplumunda bazı kesimler tarafından din görevlisi imajı zedelendiği ve medya organlarında çıkan haberler vasıtasıyla din görevlilerinin değeri devlet kademesinde ve toplum nazarından azaldığı görülmektedir. Bütün bu olumsuz durumlara karşın halkın din görevlilerinin saygınlığı hakkındaki doğru düşüncelerinin belirlenmesi araştırmamızın ilgi alanları arasındadır. Bu konuda ortaya çıkan sonuç, günümüz toplumunda din görevlilerinin saygınlığı ile ilgili önemli ip uçları verecektir.

Tablo 46. Halkımız din görevlilerine cemaatin saygısını nasıl değerlendiriyor

Caminizdeki din görevlilerine cemaat saygısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	N	%
Genelde herkes saygı duyuyor	454	61.4
Bir kısmı saygı duyuyor	171	23.1
Sadece belli kişiler saygı duyuyor	100	13.5
Kimse saygı duymuyor	7	0.9
Cevapsız	8	1.1
Toplam	740	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi örneklem grubundakilerin % 61.4'ü din görevlilerine cami cemaatinde genelde herkesin saygı duyduğunu, % 23.1'i bir kısmının saygı duyduğunu, % 13.5'i sadece belli kişilerin saygı duyduğunu ve % 0.9'u ise din görevlilerine cami cemaatinde kimsenin saygı duymadığını belirtmektedir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğu, din görevlilerine genelde herkesi saygı duyduğunu düşünmektedir.

Bu konuda yapılan diğer araştırma sonuçlarına bakıldığında, benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Yılgin tarafından yapılan araştırmada, deneklerin büyük çoğunluğu, din görevlilerinin cemaatten yeterince saygı gördüğü inancında oldukları ifade etmektedir (Yılgin, 1997: 67). Uygun araştırmasında ise, örneklem grubuna dahil olanların toplam

olarak % 74.46'sı din görevlilerinin normal yada yüksek bir saygınlığa sahip olduklarını düşünmektedir (Uygun, 1992: 62).

Aynı konuda din görevlilerinin düşüncelerini araştıran Buyrukçu, halkın düşüncelerine paralel bulgulara ulaşamamıştır. Buyrukçu araştırmasında, din görevlilerinin çoğunluğu din görevlisi mesleğinin toplumda, daha çok yüksek mevki ve statü sahibi insanlar tarafından küçük görüldüğü düşündüğünü belirtmektedir (Buyrukçu, 1995: 283). Yine, Buyrukçu araştırmasında din görevlilerine göre, halkımızın din görevlilerine ilgisi ve saygısını az olduğunu ifade etmektedir (Buyrukçu, 1995: 351).

Elde edilen bulgular çerçevesinde, halkımızın din görevlilerine genel olarak saygı gösterdiğini ve din görevlilerinin bu konuda halktan farklı düşündüklerini din görevlisi mesleğinin özellikle toplumda yüksek mevkilerde saygınlığının olmadığını düşündüklerini söyleyebiliriz.

3.2.1.11. Halkımıza Göre Cuma ve Bayram Hutbelerinde Verilen Bilgilerin Yararlı Olup Olmadığı

Yetişkin din eğitiminin merkezi durumundaki camilerde, halkın dini konularda bilgilendirilme vasıtalarının başında hutbeler gelmektedir. Hutbeler cuma ve bayram namazlarında irad edilen, değişik dini konularda halkın bilgilendirilmesini amaçlayan kısa konuşmalardır. Hutbeler genellikle günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanmakta ve din görevlileri çoğunlukla bu hazır hutbeleri halka sunmaktadırlar (Buyrukçu, 1995; Keyifli, 1997). Hutbelerin içeriklerinde dini, ahlaki ve güncel konularda halkı aydınlatmayı amaçlayan bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerin vatandaşlar açısından ne derece faydalı olduğu, yetişkin din eğitiminin verimliliği açısından önem arz etmektedir.

Tablo 47. Halkımıza göre cuma ve bayram hutbelerinde verilen bilgilerin yararlı olup olmadığı

Cuma ve bayram hutbelerinde verilen bilgiler sizin için yararlı oluyor mu?	N	%
Evet	325	43.9
Kısmen	338	45.7
Hayır	73	9.9
Cevapsız	4	0.5
Toplam	740	100.0

Tabloda yer aldığı gibi, örneklem grubuna dahil olanların cuma ve bayram hutbelerinde verilen bilgilerin yararlı olup olmadığı hakkındaki soruya % 43.9'u evet, % 45.7'si kısmen ve % 9.9'u hayır cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğu, cuma ve bayram hutbelerinde verilen bilgileri kısmen yararlı bulmaktadır. Halkın hutbeler hakkındaki düşünceleri ve hutbelere tatmin olma durumları ile ilgili bulgular konuya daha açıklık getirecektir.

3.2.1.12. Halkımızın Camilerde Okunan Hutbeler Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 48. Halkımızın camilerde okunan hutbeler hakkındaki düşünceleri

Camilerde okunan hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?	N	%
Sıkıcı buluyorum	67	9.1
Faydalı buluyorum	350	47.3
Tekrardan ibaret	187	25.3
Bildik konular	78	10.5
Diğer	34	4.6
Cevapsız	24	3.2
Toplam	740	100.0

Tabloda örneklem grubundakilerin % 9.1'inin camilerde okunan hutbeleri sıkıcı bulduğu, % 47.3'ünün faydalı bulduğu, % 25.3'ünün tekrardan ibaret bulduğu ve % 10.5'inin bildik konuların anlatıldığını düşündüğü görülmektedir. Ayrıca tabloda % 4.6 oranında temsil edilen diğer seçeneğinde, hutbeler hakkında büyük oranda günümüz için gerekli güncel dini konuların (faiz, borsa, vb.) işlenmediği, heyecansız bir şekilde din görevlisinin tarafından formalite bir iş gibi okunup ve aynı şekilde cemaat tarafından dinlendiği, toplumsal konulara daha çok yer verilmesi gerektiği ve diyanetten bağımsız din görevlisinin bölgesindeki problemler çerçevesinde hazırlaması gerektiği

şeklinde cevaplar verilmiştir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğu, hutbeleri kendileri açısından faydalı bulmaktadır.

Uygun araştırmasında, örneklem grubuna dahil olan halkın çoğunluğunun, dini bilgileri geliştirici ve dini yönden aydınlatıcı olan vaaz ve hutbeleri faydalı bulduklarına işaret etmektedir (Uygun, 1992: 43). Uygun'un araştırmasında örneklem grubunun çoğunluğu hutbe ve vaazların kendilerinde olumlu değişiklikler yaptığını ve yararlı olduğunu düşündüklerini belirtmektedir (Uygun, 1992: 46). Uygun'un araştırma sonuçları, ulaştığımız bulguları desteklemektedir. Elde edilen bulgulara göre, halkın dinlediği hutbeleri kendileri açısından faydalı bulduklarını söyleyebiliriz.

3.2.1.13. Halkımızın Dinlediği Hutbeleri Tatmin Edici Bulma Durumları

Tablo 49. Halkımızın dinlediği hutbeleri tatmin edici bulup bulmadığı

Dinlediğiniz hutbeler sizi tatmin ediyor mu?	N	%
Evet	240	32.4
Kısmen	368	49.7
Hayır	124	16.8
Cevapsız	8	1.1
Toplam	740	100.0

Örneklem grubunu oluşturanların % 32.4'ü dinlediği hutbeleri tatmin edici bulurken, % 49.7'si kısmen tatmin edici bulmakta ve % 16.8'i dinlediği hutbeleri tatmin edici bulmamaktadır. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğu, dinlediği hutbelere kısmen tatmin olmaktadır.

Yılgin tarafından yapılan araştırmada, camilerde okunan hutbeler sizi ne derece tatmin ediyor? şeklindeki soruya biraz ve çok az tatmin ediyor şeklinde cevap verenlerin çoğunluğu teşkil ettiği ortaya çıkmıştır (Yılgin, 1997: 63). Taş tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre halkın çoğunluğu, hutbelerin cemaati aydınlatma açısından yetersiz olduğunu düşünmektedir (Taş, 2002: 174). Dam'ın araştırma sonuçlarına göre,

deneklerin büyük bir çoğunluğu dinlediği hutbelerin kendisini kısmen tatmin ettiğini belirtmektedir (Dam, 2003: 44).

3.2.1.14. Halkımızın Dinlediği Vaazları Tatmin Edici Bulma Durumları

Hutbelerden sonra diğer bir yetişkin din eğitim vasıtası vaazlardır. Haftalık olarak cuma namazlarından önce en az bir defa yapılan vaazlar, hutbelere göre daha uzun, genelde nasihat içerikli konuşmalardır. Vaazlar, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlandığı gibi din görevlilerinin kendileri tarafından hazırlanarak halka sunulmaktadır. Hutbe ile birlikte yetişkin din eğitiminin en önemli iki unsurundan biri olan vaazların halkımızın tatmin etme durumları, cami içi eğitim faaliyetlerinin etkinliğini de ortaya koymaktadır.

Tablo 50. Halkımızın dinlediği vaazları tatmin edici bulup bulmadığı

Dinlediğiniz vaazlar sizi tatmin ediyor mu?	N	%
Evet	278	37.6
Kısmen	359	48.5
Hayır	90	12.2
Cevapsız	13	1.8
Toplam	740	100.0

Örneklem grubunu oluşturanların % 37.6'sı dinlediği vaazları tatmin edici bulurken, % 48.5'i kısmen tatmin edici bulmakta ve % 12.2'si dinlediği vaazları tatmin edici bulmamaktadır. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğu, dinlediği vaazları kısmen tatmin edici bulmaktadır.

Dam'ın araştırma sonuçlarına göre, deneklerin çoğunluğu dinlediği vaazların kendisini kısmen tatmin ettiğini belirtmektedir (Dam, 2003: 44). Taş tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre halkın çoğunluğu, vaazların cemaati aydınlatma açısından yetersiz olduğunu düşünmektedir (Taş, 2002: 174). Yılgin tarafından yapılan araştırmada, camilerde yapılan vaazların deneklerin çoğunu tatmin etmediğine dair bulgular elde edilmiştir (Yılgin, 1997: 63).

Elde edilen bulgular doğrultusunda, halkın çoğunluğunun dinlediği hutbe ve vaazlardan tatmin olmadığı görülmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi, hutbe ve vaaz konularının seçiminde güncel olmasına, bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmasına dikkat edilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmek için de her il ve ilçe müftülüğü, bunun yanında her camideki din görevlisi kendi bölgesindeki halkın öğrenim gereksinimlerinin tespit edilmesi için gerekli çabayı göstermelidir. Daha geniş platformda, Diyanet İşleri Başkanlığı bu konuda ilmi araştırmalar yaptırmak suretiyle cami hizmetlerinin hedef kitlesi olan yetişkinlerin dini ilgi ve ihtiyaç alanlarını tespit etmeli ve bu bağlamda merkezi hutbe ve vaazlarını oluşturmalıdır. Aksi halde yapılan faaliyetler, bir formalitenin yerine getirilmesinden ileri geçmeyecektir.

3.2.2. Halkımızın Din Görevlilerinin Yeterlilikleri Hakkındaki Düşünceleri

Araştırmamızın bu kısmında, din görevlilerinin yeterlilikleri ile ilgili halkımızın düşünceleri ile ilgili bulgulara yer verilmektedir. Öncelikle, din görevlilerinin vaaz etme, kuran okuma gibi mesleki uygulamalardaki yeterlilikleri, daha sonra din görevlilerinin cemaati problemleri ile ilgilenmeleri, insanlarla iletişimleri gibi sosyal alandaki yeterlilikleri hakkında toplumumuzun düşünceleri incelenecektir.

Ayrıca, halkımızın konuşma kabiliyeti, dini bilgi düzeyi, genel kültür seviyesi gibi kişisel yeterlilik konularında din görevlilerini nasıl bulduğu araştırma konusu yapılacaktır. Bu bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda, din görevlilerinin mesleki formasyon, halkla ilişkiler ve kişisel yeterlilik konularında halkın cephesinde nasıl görüldüğünün tespit edilmesi ve genel olarak toplumun din görevlisini hangi konularda yeterli, hangi konularda eksik bulunduğunun tespit edilmesi hedeflenmektedir.

3.2.2.1. Halkımızın Din Görevlilerinin Vaaz Etme Becerileri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 51. Halkımızın din görevlilerinin vaaz etme becerileri hakkındaki düşünceleri

Caminizdeki din görevlilerinin vaaz etme becerisi	N	%
Çok yeterli	68	9.2
Yeterli	273	36.9
Kısmen yeterli	273	36.9
Yetersiz	115	15.5
Cevapsız	11	1.5
Toplam	740	100.0

Tablodan da anlaşıldığı gibi, örneklem grubunun % 9.2'sine göre din görevlilerinin vaaz etme becerileri çok yeterli, % 36.9'una göre yeterli, % 36.9'una göre kısmen yeterli ve % 15.5'ine göre ise yetersizdir. Görüldüğü gibi, din görevlilerinin vaaz etme becerilerini deneklerin çoğunluğu aynı oranda yeterli ve kısmen yeterli görmektedir. Tabloda diğer veriler dikkate alındığında, din görevlilerinin vaaz etme becerilerini deneklerin yetersiz olarak düşünme oranlarının tabloda daha ağırlıklı olarak temsil edildiği görülmektedir. Din görevlilerinin vaaz etme becerileri hakkında elde ettiğimiz bulguları, konu ile ilgili diğer araştırmalarda desteklemektedir. Dam'ın yapmış olduğu araştırmada, din görevlilerini mesleki olarak yetersiz olarak nitelendiren deneklerin büyük çoğunluğu, hitabet yeteneği açısından din görevlilerinin yetersiz olduklarına dikkat çekmiştir (Dam, 2003: 39). Elde edilen veriler doğrultusunda, din görevlilerinin görevlerinde en çok vaaz etme (Tablo 10) konusunda güçlük çektiği dikkate alındığında ve halkın din görevlilerinin vaaz etme becerilerini yetersiz olarak nitelendirdikleri düşünüldüğünde din görevlilerinin vaaz etme becerilerinin yetersiz olduğu görülmektedir.

3.2.2.2. Halkımızın Din Görevlilerinin Kuran Okuma Becerileri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 52. Halkımızın din görevlilerinin Kuran okuma becerileri hakkındaki düşünceleri

Kuran okuma becerisi	N	%
Çok yeterli	144	19.5
Yeterli	392	53.0
Kısmen yeterli	160	21.6
Yetersiz	21	2.8

Cevapsız	23	3.1
Toplam	740	100.0

Tabloda örneklem grubunun % 19.5'ine göre din görevlilerinin Kuran okuma becerilerinin çok yeterli, % 53'üne göre yeterli, % 21.6'sına göre kısmen yeterli ve % 2.8'ine göre ise yetersiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin Kuran okuma becerileri yeterlidir.

Buyrukçu araştırmasında, örneklem grubunun çoğunluğu din görevlilerini meslekleri açısından Kuran okuma bilgilerini yetersiz gördüklerini belirtmektedir (Buyrukçu, 1995: 131). Buyrukçu'nun araştırmasında elde ettiği bulgular, bizim bulgularımızı desteklemediği açıktır. Ancak, bu tür alan araştırmalarında örneklem gruplarının olgusal durumları belirleyici rol oynamaktadır. Buyrukçu araştırmasını zaman olarak daha önce gerçekleştirildiği ve bizim örneklem grubumuzun eğitim seviyeleri (Tablo 4) göz önüne alındığında, din görevlilerinin mesleki olarak kendilerini geliştirdiğini söyleyebiliriz.

3.2.2.3. Halkımızın Din Görevlilerinin Genel Kültür Bilgileri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 53. Halkımızın din görevlilerinin genel kültür bilgileri hakkındaki düşünceleri

Genel kültür bilgisi	N	%
Çok yeterli	64	8.6
Yeterli	244	33.0
Kısmen yeterli	290	39.2
Yetersiz	116	15.7
Cevapsız	26	3.5
Toplam	740	100.0

Tabloda da yer aldığı gibi, örneklem grubunun % 8.6'sına göre din görevlilerinin genel kültür bilgileri çok yeterli, % 33'üne göre yeterli, % 39.2'sine göre kısmen yeterli ve % 15.7'sine göre ise yetersizdir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğu, din görevlilerini genel kültür açısından kısmen yeterli olarak düşünmektedir.

Din görevlilerinin en önemli eksikliklerinin başında dini konuların dışında genel kültür noktasında kendilerini yenileyememeleridir. Bu konuda elde ettiğimiz veriler, diğer araştırmalar da desteklemektedir. Dam'ın yapmış olduğu araştırmada deneklerin çoğunluğu, din görevlilerini genel kültür açısından yetersiz olduklarına dikkat çekmiştir (Dam, 2003: 39). Halkın genel kültür konusunda din görevlilerini yetersiz görmeleri yanında, din görevlilerinde bu konuda özeleştirilerek genel kültür konusunda kendi içlerinde eksikliklerin varlığını dile getirmektedirler. Buyrukçu'nun araştırmasında, örnekleme katılan din görevlilerin çoğunluğu kendilerini genel kültür yönünden yetersiz gördüğü ortaya çıkmıştır (Buyrukçu, 1995: 126). Çok yönlü donanıma sahip din görevlilerinin toplumun dini şekillenmesinde her türlü sosyal çevreye tesir edebileceği düşünüldüğünde, din görevlilerinin genel kültür bilgileri yetişkin din eğitimin etki alanını genişleteceği ve daha etkin kılacağı ortadadır.

3.2.2.4. Halkımızın Din Görevlilerinin Dini Görevlerdeki Becerileri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 54. Halkımızın din görevlilerinin dini görevlerdeki becerileri hakkındaki düşünceleri

Dini görevlerdeki becerisi	N	%
Çok yeterli	110	14.9
Yeterli	337	45.5
Kısmen yeterli	210	28.4
Yetersiz	55	7.4
Cevapsız	28	3.8
Toplam	740	100.0

Tabloda incelendiğinde, örneklem grubunun % 14.9'una göre din görevlilerinin dini görevlerdeki becerilerinin çok yeterli, % 45.5'ine göre yeterli, % 28.4'üne göre kısmen yeterli ve % 7.4'üne göre ise yetersiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğu, din görevlilerini dini görevler konusunda yeterli görmektedir. Ayrıca, din görevlilerini bu tür beceriler konusunda kısmen yeterli görenler tabloda önemli oranda temsil edilmektedir. En önemlileri namaz kıldırma, hutbe okuma, cenaze ve nikah olan dini görevlerde din görevlilerinin başarılı olması beklenen bir durumdur.

Bu tür görevler için eğitim almalarının yanında, din görevlileri dini görevleri sürekli olarak yapmaktadırlar. Dini görevler konusunda örneklem grubumuzun, din görevlilerini yeterli görmelerine karşılık, diğer araştırmalarda benzer bulgulara rastlanmamıştır. Uygun'un araştırmasında, örneklem grubuna dahil olan halkın çoğunluğu, din görevlilerinde en önemli eksiklik olarak mesleki alanda yetersizliği gördüğü ortaya çıkmıştır. (Uygun, 1992: 65). Dam'ın araştırma sonuçlarına göre, deneklerin büyük bir kısmı din görevlilerini mesleki açıdan kısmen yeterli görmektedir (Dam, 2003: 38). Buyrukçu araştırmasında, halkın çoğunluğu din görevlilerini cenaze, nikah gibi cami dışı dini görev açısından yetersiz gördüğü ortaya çıkmıştır (Buyrukçu, 1995: 222). Yılgin'ın yaptığı araştırma sonuçlarına göre ise, halkın yarısından fazlası genel olarak din görevlilerini mesleki yönden kısmen yeterli bulmaktadır (Yılgin, 1997: 61). Yine Buyrukçu'nun araştırmasında, halkın çoğunluğu din görevlilerini mesleki uygulama açısından yetersiz gördüğü ortaya çıkmıştır (Buyrukçu, 1995: 396) Konuya din görevlileri cephesinden bakıldığında, din görevlilerini halkın düşüncelerini paylaşmadığı görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan araştırmada, din görevlilerinin çoğunluğunun kendilerini dini görevlerde yeterli gördüğü sonucu çıkmıştır.⁶ Din görevlilerinin mesleki alanda yetiştirilmesi, ilk olarak örgün eğitim kurumlarının daha sonra kurum içinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sorunluluğundadır. Din görevlilerini mesleki yeterlilikleri ile ilgili halkın düşüncelerinin dikkate alınarak din görevlilerinin mesleki alanda geliştirilmesi gerekmektedir.

3.2.2.5. Halkımızın Din Görevlilerinin Cemaati Aydınlatmak İçin Ekstra Çaba Göstermeleri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 55. Halkımızın din görevlilerinin cemaati aydınlatmak için ekstra çaba göstermeleri hakkındaki düşünceleri

Cemaati aydınlatmak için ekstra çaba göstermesi	N	%
Çok yeterli	82	11.1
Yeterli	185	25.0
Kısmen yeterli	222	30.0
Yetersiz	233	31.5
Cevapsız	18	2.4
Toplam	740	100.0

⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003 İstatistikleri.

Tabloda da görüldü gibi, örneklem grubunun % 11.1'ine göre din görevlilerinin cemaati aydınlatmak için ekstra çaba göstermeleri çok yeterli, % 25'ine göre yeterli, % 30'una göre kısmen yeterli ve % 31.5'ine göre ise yetersizdir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğu, cemaati aydınlatma için ekstra çaba gösterme konusunda din görevlilerinin kısmen yeterli olduklarını düşünmektedir.

Demir tarafından yapılan araştırmada, din görevlilerinin çoğunluğunun namaz vakitlerinin öncesinde ve sonrasında cemaatle dini sohbetler etmek, cemaatin sorularını cevaplamak için zaman ayırmadığı, cami içi görevleri dışında cemaati aydınlatma konusunda ekstra çaba göstermediği ortaya çıkmıştır (Demir, 1996: 86-87). Din görevlilerinin cemaatlerini daha fazla bilgilendirme konusunda yetersiz oluşları, onların görevlerini memuriyet zihniyeti içinde yapmalarından kaynaklanmaktadır. Din görevlilerinin sadece görev zamanlarında camide bulunmaları ve bu zamanlar dışında cemaatleri ile meşgul olmamaları memuriyet zihniyeti içinde olduklarını göstermektedir. Din görevlilerinin bu tür tutum ve tavırları elbette görevleri açısından olumsuz bir tablo oluşturmaktadır. Din görevlilerinin bu olumsuz tablodan kurtulmaları ve kendi günlük programları çerçevesinde cemaatleri için zaman ayırmaları, görevleri açısından yerinde olacaktır.

3.2.2.6. Halkımızın Din Görevlilerinin Cemaatin Problemleriyle İlgilenme Durumları Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 56. Halkımızın din görevlilerinin cemaatin problemleriyle ilgilenme durumları hakkındaki düşünceleri

Cemaatin problemleriyle ilgilenme durumu	N	%
Çok yeterli	52	7.0
Yeterli	178	24.1
Kısmen yeterli	221	29.9
Yetersiz	259	35.0
Cevapsız	30	4.1
Toplam	740	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubunun % 7'sine göre din görevlilerinin cemaatin problemleriyle ilgilenme durumları çok yeterli, % 24.1'ine göre yeterli, % 29.9'una göre kısmen yeterli ve % 35'ine göre ise yetersizdir. Görüldüğü gibi örneklem grubuna dahil olanların çoğunluğu, din görevlilerini cemaatin problemleriyle ilgilenme konusunda yetersiz görmektedir. Araştırmamızın bu bölümünde ilk olarak din görevlilerinin bir konuda yetersiz görülmüştür. Görüldüğü gibi din görevlileri sosyal konularda eksiklikler yaşamaktadır. Cemaatlerini aydınlatma konusunda yetersiz görülmelerinin yanında cemaatlerinin problemleriyle ilgilenme konusunda da halk tarafından yetersiz olarak nitelenmektedirler. Din görevlisi görevinin verimliliği açısından, ilk önce görev yaptığı çevre hakkında sağlam bilgi sahibi olması gerekir. Bunun için ilk olarak düzenli olarak namaza gelen genelde emekli olan çekirdek cami cemaatini daha sonra sadece cuma namazına gelen, genellikle çalışan cemaati tanımalıdır. Bu iki farklı grubun değişik problemleri, ilgileri ve ihtiyaçları vardır. Din görevlisi bu iki insan tipini tanıması ve bu insanların problem ve durumlarını bilmesi doğru tip insani ilişkiler geliştirmesi açısından önemlidir (Çekin, 2003: 46). Din görevlisi cemaatinden ve muhitinden özellikle hastaları ziyaret ederek, müslümanların sosyal hayatlarında birbirilerine olan sevgi, şefkat, yardımlaşma ve dayanışmanın simgesi olmalıdır. İnsanların problem ve zorlukları ile ilgilenen din görevlisi kendisinden beklenen en iyi yetişkin din eğitimi görevini yapmış olacaktır.

3.2.2.7. Halkımızın Din Görevlilerinin Görevlerine Bağlılıkları Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 57. Halkımızın din görevlilerinin görevlerine bağlılıkları hakkındaki düşünceleri

Görevine bağlılığı	N	%
Çok yeterli	125	16.9
Yeterli	323	43.6
Kısmen yeterli	215	29.1
Yetersiz	53	7.2
Cevapsız	24	3.2
Toplam	740	100.0

Tabloda örneklem grubunun % 16.9'una göre din görevlilerinin görevlerine bağlılıklarının çok yeterli, % 43.6'sına göre yeterli, % 29.1'ine göre kısmen yeterli ve %

7.2'sine göre ise yetersiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlileri görevlerine bağlılıkları konusunda yeterli görülmektedir.

3.2.2.8. Halkımızın Din Görevlilerinin Konuşma Kabiliyetleri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 58. Halkımızın din görevlilerinin konuşma kabiliyetleri hakkındaki düşünceleri

Konuşma kabiliyeti	N	%
Çok yeterli	93	12.6
Yeterli	310	41.9
Kısmen yeterli	229	30.9
Yetersiz	89	12.0
Cevapsız	19	2.6
Toplam	740	100.0

Tablodan da yer aldığı gibi, örneklem grubunun % 12.6'sına göre din görevlilerinin konuşma kabiliyetleri çok yeterli, % 41.9'una göre yeterli, % 30.9'una göre kısmen yeterli ve % 12'sine göre ise yetersizdir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğu, din görevlilerinin konuşma kabiliyetlerini yeterli olarak nitelemektedir. Uygun araştırmasında, örneklem grubunun çoğunluğunun, din görevlilerinin konuşma kabiliyetlerinin iyi olarak nitelediğine ifade etmektedir (Uygun, 1992: 45).

3.2.2.9. Halkımızın Din Görevlilerinin Dini Bilgi Düzeyleri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 59. Halkımızın din görevlilerinin dini bilgi düzeyleri hakkındaki düşünceleri

Dini bilgi düzeyi	N	%
Çok yeterli	98	13.2
Yeterli	347	46.9
Kısmen yeterli	214	28.9
Yetersiz	51	6.9
Cevapsız	30	4.1
Toplam	740	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubunun % 13.2'sine göre din görevlilerinin dini bilgi düzeylerinin çok yeterli, % 46.9'una göre yeterli, % 28.9'una göre kısmen yeterli ve

% 6.9'una göre ise yetersiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin dini bilgi düzeyleri yeterlidir. Ayrıca, tabloda din görevlilerini bu konuda kısmen yeterli görenlerin önemli oranda temsil edildiği de dikkate alınmalıdır.

Diğer araştırmalarda din görevlilerinin dini bilgilerinin halkın çoğunluğu tarafından yetersiz görüldüğüne dair bulgular elde edilmiştir. Dam'ın yapmış olduğu araştırmada, din görevlilerini mesleki olarak yetersiz olarak nitelendiren deneklerin çoğunluğu, onların alan bilgisi yeteneği açısından yetersiz olduklarına dikkat çekmiştir (Dam, 2003: 39). Uygun araştırmasında, örneklem grubunun çoğunluğu'nun, din görevlilerinin dini bilgi düzeylerini kısmen yeterli gördüğünü ifade etmektedir (Uygun, 1992: 36). Buyrukçu'nun araştırmasında, deneklerin çoğunluğu din görevlilerini dini bilgilerinin meslekleri açısından yetersiz gördüklerini belirtmektedir (Buyrukçu, 1995: 131). Diğer araştırmaların bulgularının bizim bulgularımız ile farklılık arz etmesi, örneklem gruplarının olgusal kimliklerinden kaynaklanmaktadır. Bizim örneklem grubumuzu daha çok orta sınıf gelir seviyesi sahip ve normal eğitim düzeyine sahip Türkiye'nin doğusunda ikamet eden insanlar oluşturmaktadır. Bu kategorideki insanların, güncel ve karmaşık fihhi konulardan daha ziyade günlük ilmihal bilgileri konusunda din görevlilerine müracaat etmeleri beklenir. Bu durumda din görevlilerinin dini bilgi düzeyleri örneklem grubumuz tarafından yeterli olarak nitelenmeler normal olacaktır.

3.2.2.10. Halkımızın Din Görevlilerinin İnsanlarla İletişimleri Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 60. Halkımızın din görevlilerinin insanlarla iletişimleri hakkındaki düşünceleri

İnsanlarla iletişimi	N	%
Çok yeterli	86	11.6
Yeterli	248	33.5
Kısmen yeterli	247	33.4
Yetersiz	142	19.2
Cevapsız	17	2.3
Toplam	740	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi, örneklem grubunun % 11.6'sına göre din görevlilerinin insanlarla iletişimleri çok yeterli, % 33.5'ine göre yeterli, % 33.4'üne göre kısmen yeterli ve % 19.2'sine göre ise yetersizdir. Din görevlilerinin insanlarla iletişimlerini yeterli görenler ile kısmen yeterli görenlerin neredeyse aynı oranda tabloda temsil edildiği görülmektedir. Bu durumda tablomuzdaki diğer veriler bizim için belirleyici olacaktır. Tabloda din görevlilerini insani ilişkilerde yetersiz görenlerin oranının, çok yeterli görenlerin oranında fazla olduğu görülmektedir. Eldeki bulgulara göre, din görevlilerinin insani ilişkilerde deneklerin çoğunluğuna göre yetersiz görüldüğünü söyleyebiliriz. Din görevlilerinin insani ilişkiler konusundaki yeterlilikleri ile ilgili, diğer araştırmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Yılgin araştırmasında, din görevlilerinin insani ilişkilerde büyük oranda yetersiz görüldüğüne işaret edilmektedir (Yılgin, 1997: 65). Taş tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre halkın çoğunluğu, din görevlilerinin halka diyalogunun yeterli olmadığını düşünmektedir (Taş, 2002: 172). Dam'ın araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmakta, halk tarafından din görevlilerinin sosyal ilişkilerde önemli eksikliklerinin olduğu ifade edilmektedir (Dam, 2003: 40).

Elde edilen bulgular doğrultusunda, din görevlilerinin sosyal ilişkiler noktasında önemli eksikliklerinin olduğunu söyleyebiliriz. Temel görevi toplumu dini konularında aydınlatmak olan din görevlilerinin, doğal olarak içinde buldukları toplumu çok iyi tanımaları, aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın, sürekli, samimi ve yakın ilişki kurarak onarın her türlü sorunlarıyla yakından ilgilenmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, araştırmamızın bu kısmında, din görevlilerinin yeterlilikleri hakkında halkımızın düşünceleri ile ilgili bulguları aktarmaya çalıştık. Bizim elde ettiğimiz bulgular ile benzer araştırmaların verilerini karşılaştırmak suretiyle benzer ve farklı sonuçları mütalaa ettik. Genel olarak toplumun din görevlilerinin yeterlilikleri hakkındaki düşüncelerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Deneklerin çoğunluğu din görevlilerini; vaaz etme becerisi açısından, cemaatin problemleriyle ilgilenme konusunda ve insani ilişkilerde yetersiz görmektedir.

2. Deneklerin çoğunluğuna göre din görevlileri; Kuran okuma becerisi açısından, dini görevler konusunda, dini bilgi seviyesi, konuşma kabiliyeti ve görevlerine bağlılıkları konularında yeterlidir.
3. Deneklerin çoğunluğu din görevlilerini; genel kültür açısından ve cemaati aydınlatma için ekstra çaba gösterme konusunda kısmen yeterli olarak düşünmektedir.

3.2.3. Halkımıza Göre Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Özellikler

Araştırmamızın bu bölümünde, halkımıza göre din görevlilerinde bulunması gereken özellikler ile ilgili bulgulara yer verilmektedir. Ayrıca, yetişkin din eğitim faaliyetleri açısından eğitimsel, sosyal ve mesleki konulardaki din görevlilerinin sahip olması gereken özelliklerin hangilerinin toplum tarafından din görevlilerinde öncelikli olarak bulunması gerektiği ve halkın nazarında bu özelliklerden hangilerinin daha fazla ve daha az öneme sahip olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda, halkın görmek istediği din görevlisi profilinin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

3.2.3.1. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Hafız Olması

Tablo 61. Halkımıza göre din görevlilerinin hafız olması

Hafız olması	N	%
Çok gerekli	283	38.2
Gerekli	252	34.1
Kısmen gerekli	119	16.1
Gereksiz	70	9.5
Cevapsız	16	2.2
Toplam	740	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubunun % 38.2'sine göre din görevlilerinin hafız olması çok gerekli, % 34.1'ine göre gerekli, % 16.1'ine göre kısmen gerekli ve

% 9.5'ine göre ise gereksizdir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin hafız olması çok gereklidir.

3.2.3.2. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Söz ve Davranışlarının Uyumlu ve Tutarlı Olması

Tablo 62. Halkımıza göre din görevlilerinin söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması

Söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması	N	%
Çok gerekli	432	58.4
Gerekli	271	36.6
Kısmen gerekli	28	3.8
Gereksiz	4	0.5
Cevapsız	5	0.7
Toplam	740	100.0

Tabloda örneklem grubunun % 58.4'üne göre din görevlilerinin söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olmasının çok gerekli, % 36.6'sına göre gerekli, % 3.8'ine göre kısmen gerekli ve % 0.5'ine göre ise gereksiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması çok gereklidir. Din görevlilerinin halk nezdinde güvenilir ve inanılır olması, söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması ile mümkündür. Bu konuda Dam, deneklerin din görevlilerinde gördüğü önemli eksikliklerin başında din görevlilerinin söz ve davranışlarının tutarlı ve uyumlu olmamasının geldiğini ifade etmektedir (Dam, 2003: 39). Buyrukçu'nun araştırmasında da, din görevlilerinin çoğunluğu din görevlisinin en önemli özelliğinin söz davranış uygunluğu olması gerektiği ifade etmektedirler (Buyrukçu, 1995: 296).

3.2.3.3. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olması

Tablo 63. Halkımıza göre din görevlilerinin insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması

İnsani ilişkilerde sıcak ve samimi olması	N	%
Çok gerekli	420	56.8
Gerekli	274	37.0

Kısmen gerekli	36	4.9
Gereksiz	3	0.4
Cevapsız	7	0.9
Toplam	740	100.0

Tabloda da yer aldığı gibi, örneklem grubunun % 56.8'ine göre din görevlilerinin insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması çok gerekli, % 37'sine göre gerekli, % 4.9'una göre kısmen gerekli ve % 0.4'üne göre ise gereksizdir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması çok gereklidir. Dam ve Yılğın'ın araştırmalarında halkın din görevlilerini insani ve sosyal ilişkilerde yetersiz gördüğü ortaya çıkmıştır (Yılğın, 1997: 65; Dam, 2003: 40).

3.2.3.4. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Yeterli Genel Kültüre Sahip Olması

Tablo 64. Halkımıza göre din görevlilerinin yeterli genel kültüre sahip olması

Yeterli genel kültüre sahip olması	N	%
Çok gerekli	350	47.3
Gerekli	325	43.9
Kısmen gerekli	50	6.8
Gereksiz	5	0.7
Cevapsız	10	1.4
Toplam	740	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubunun % 47.3'üne göre din görevlilerinin yeterli genel kültüre sahip olmasının çok gerekli, % 43.9'una göre gerekli, % 6.8'ine göre kısmen gerekli ve % 0.7'sine göre ise gereksiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin yeterli genel kültüre sahip olması çok gereklidir.

Dam'ın yapmış olduğu araştırmada, din görevlilerini mesleki olarak yetersiz olarak nitelendiren deneklerin çoğunluğu, onların genel kültür açısından yetersiz olduklarına dikkat çekmiştir (Dam, 2003: 39).

3.2.3.5. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Yeterli Dini Bilgiye Sahip Olması

Tablo 65. Halkımıza göre din görevlilerinin yeterli dini bilgiye sahip olması

Yeterli dini bilgiye sahip olması	N	%
Çok gerekli	494	66.8
Gerekli	197	26.6
Kısmen gerekli	30	4.1
Gereksiz	5	0.7
Cevapsız	14	1.9
Toplam	740	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi, örneklem grubunun % 66.8'ine göre din görevlilerinin yeterli dini bilgiye sahip olması çok gerekli, % 26.6'sına göre gerekli, % 4.1'ine göre kısmen gerekli ve % 0.7'sine göre ise gereksizdir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin yeterli dini bilgiye sahip olması çok gereklidir. Yılğın'ın araştırmasında ise, deneklere din görevlilerinin mesleki yeterlilikleri açısından din görevlilerinde en çok hangi vasfın bulunması gerekir? şeklindeki soruya, deneklerin çoğunluğu, yeterli dini bilgi şeklinde cevap vermiştir (Yılğın, 1997: 62). Buyrukçu'nun araştırmasında, halkımıza göre din görevlilerinde bulunması gereken en önemli özelliğin yeterli dini bilgi olduğu ortaya çıkmıştır (Buyrukçu, 1995: 320).

3.2.3.6. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Arapça Bilgisine Sahip Olması

Tablo 66. Halkımıza göre din görevlilerinin Arapça bilgisine sahip olması

Arapça bilgisine sahip olması	N	%
Çok gerekli	263	35.5
Gerekli	273	36.9
Kısmen gerekli	156	21.1
Gereksiz	33	4.5
Cevapsız	15	2.0
Toplam	740	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubunun % 35.5'ine göre din görevlilerinin Arapça bilgisine sahip olması çok gerekli, % 36.9'una göre gerekli, % 21.1'ine göre kısmen gerekli ve % 4.5'ine göre ise gereksizdir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin Arapça bilgisine sahip olması gereklidir.

3.2.3.7. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Bir Yabancı Dil Bilmesi

Tablo 67. Halkımıza göre din görevlilerinin bir yabancı dil bilmesi

Bir yabancı dil bilmesi	N	%
Çok gerekli	107	14.5
Gerekli	214	28.9
Kısmen gerekli	260	35.1
Gereksiz	137	18.5
Cevapsız	22	3.0
Toplam	740	100.0

Tabloda örneklem grubunun % 14.5'ine göre din görevlilerinin bir yabancı dil bilmesinin çok gerekli, % 28.9'una göre gerekli, % 35.1'ine göre kısmen gerekli ve % 18.5'ine göre ise gereksiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin bir yabancı dil bilmesi kısmen gereklidir. Kayadibi, anket uyguladığı görevlilerin çoğunluğunun dil bilme açısından yetersiz olduklarını ifade etmektedir (Kayadibi, 2000: 177).

3.2.3.8. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Sesinin ve Okuyuşunun Güzel Olması

Tablo 68. Halkımıza göre din görevlilerinin sesinin ve okuyuşunun güzel olması

Sesinin ve okuyuşunun güzel olması	N	%
Çok gerekli	372	50.3
Gerekli	279	37.7
Kısmen gerekli	68	9.2
Gereksiz	9	1.2
Cevapsız	12	1.6
Toplam	740	100.0

Tabloda da yer aldığı gibi, örneklem grubunun % 50.3'üne göre din görevlilerinin sesinin ve okuyuşunun güzel olması çok gerekli, % 37.7'sine göre gerekli, % 9.2'sine göre kısmen gerekli ve % 1.2'sine göre ise gereksizdir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin sesinin ve okuyuşunun güzel olması çok gereklidir.

3.2.3.9. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Giyim Kuşamının Modern ve Bakımlı Olması

Tablo 69. Halkımıza göre din görevlilerinin giyim kuşamının modern ve bakımlı olması

Giyim kuşamının modern ve bakımlı olması	N	%
Çok gerekli	259	35.0
Gerekli	327	44.2
Kısmen gerekli	109	14.7
Gereksiz	30	4.1
Cevapsız	15	2.0
Toplam	740	100.0

Tablo incelendiğinde, örneklem grubunun % 35'ine göre din görevlilerinin giyim kuşamının modern ve bakımlı olmasının çok gerekli, % 44.2'sine göre gerekli, % 14.7'sine göre kısmen gerekli ve % 4.1'sine göre ise gereksiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin giyim kuşamında modern ve bakımlı olması gereklidir. Uygun'un yaptığı araştırmada, anket uyguladığı kişilerin % 5.65'ine göre din görevlilerinin kılık kıyafetinin bakımlı olmadığını sonucu çıkmıştır. (Uygun, 1992: 66).

3.2.3.10. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Sakallı Olması

Tablo 70. Halkımıza göre din görevlilerinin sakallı olması

Sakallı olması	N	%
Çok gerekli	53	7.2
Gerekli	103	13.9
Kısmen gerekli	191	25.8
Gereksiz	373	50.4
Cevapsız	20	2.7
Toplam	740	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi, örneklem grubunun % 7.2'sine göre din görevlilerinin sakallı olması çok gerekli, % 13.9'una göre gerekli, % 25.8'ine göre kısmen gerekli ve % 50.4'üne göre ise gereksizdir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin sakallı olması gereksizdir.

3.2.3.11. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Görevinden Başka İşlerle Uğraşmaması

Tablo 71. Halkımıza göre din görevlilerinin görevinden başka işlerle uğraşmaması

Görevinden başka işlerle uğraşmaması	N	%
Çok gerekli	159	21.5
Gerekli	176	23.8
Kısmen gerekli	191	25.8
Gereksiz	192	25.9
Cevapsız	22	3.0
Toplam	740	100.0

Tablodan da anlaşılacağı gibi, örneklem grubunun % 21.5'ine göre din görevlilerinin görevinden başka işlerle uğraşmaması çok gerekli, % 23.8'ine göre gerekli, % 25.8'ine göre kısmen gerekli ve % 25.9'una göre ise gereksizdir. Görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin görevinden başka işlerle uğraşmaması gereksizdir. Uygun araştırmasında, örneklem grubuna dahil olan halkın çoğunluğunun (% 67.20) din görevlilerinin görevlerini aksatmadan çalışabileceklerini düşündüklerine işaret etmektedir (Uygun, 1992: 43). Keyifli araştırmasında ise, örneklem grubuna dahil görevlilerin büyük çoğunluğunun cemaatlerinin görevlilerin ek işle uğraşmasını yadırgadığını belirtmektedir (Keyifli, 1997: 176).

3.2.3.12. Halkımıza Göre Din Görevlilerinin Mütevazı ve Uyumlu Olması

Tablo 72. Halkımıza göre din görevlilerinin mütevazı ve uyumlu olması

Mütevazı ve uyumlu olması	N	%
Çok gerekli	388	52.4
Gerekli	300	40.5
Kısmen gerekli	32	4.3
Gereksiz	5	0.7
Cevapsız	15	2.0
Toplam	740	100.0

Tabloda örneklem grubunun % 52.4'üne göre din görevlilerinin mütevazı ve uyumlu olmasının çok gerekli, % 40.5'ine göre gerekli, % 4.3'ine göre kısmen gerekli ve

% 0.7'sine göre ise gereksiz olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin mütevazı ve uyumlu olması çok gereklidir.

Sonuç olarak, araştırmamızın bu bölümünde, halkımıza göre din görevlilerinde bulunması gereken özellikler ile ilgili bulgular aktarılmıştır. Genel olarak toplumun din görevlilerinde görmek istediği özellikler önem sırasına göre şu şekilde özetlenebilir:

1. Deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin hafız olması, söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması, insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması, yeterli genel kültüre sahip olması, yeterli dini bilgiye sahip olması, sesinin ve okuyuşunun güzel olması ve mütevazı ve uyumlu olması çok gereklidir.
2. Örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin Arapça bilgisine sahip olması ve giyim kuşamında modern ve bakımlı olması gereklidir.
3. Deneklerin çoğunluğuna göre, din görevlilerinin bir yabancı dil bilmesi kısmen gereklidir.
4. Örneklem grubunun çoğunluğuna göre, din görevlilerinin sakallı olması ve görevinden başka işlerle uğraşması gereksizdir.

3.2.3.13. Halkımızın Din Görevlilerinin Özellikleri ve Onlardan Beklentileri Konusundaki Diğer Düşünce ve Görüşleri

Anketimizin son kısmında yer alan bölümde, halkın din görevlilerinin özellikleri ve onlardan beklentileri konusundaki farklı düşünce ve görüşleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Din görevlileri insanlarla daha yakından ilgilenmelidir, insanlarla diyalog halinde halkla yakın ilişki kurmalı. Din görevlileri toplumla daha iç içe olmalı, sosyal aktivitelerde yer almalı, sohbetler düzenlemeli, sadece namaz

kıldırarakla yetinmemeli, bulunduğu çevredeki insanların problemleri ile ilgilenmeli. (25 kişi)

- Vaaz ve hutbelerde güncel olayların yerine kuran ve sünnete önem verilmeli, dini konuların dışına çıkmamalı. Vaazlarda azarlar gibi değil kolaylaştıran üslup ile tane tane konuşulmalı. (10 kişi)
- Ezan için sesi iyi müezzinler atanmalı, ezan okuyanların sesinin güzel olması cemaat sayısını %10-20 oranında artıracaktır. (7 kişi)
- İmam hatip mezunu din görevlileri oldukça yetersiz, tüm din görevlileri ilahiyat mezunu olmalı. (7 kişi)
- Din görevlilerinin genel kültürleri iyi olmalı ve daha çok kitap okumaları gerekir. (7 kişi)
- Din görevlileri cami bakımı ile yakın ilgilenmelidir. (5 kişi)
- Vaaz ve hutbelere değişik kitaplardan geniş ve güncel bir şekilde hazırlanmalıdır. (5 kişi)
- Din görevlileri cami dışındakilerle daha yakın ilişki kurmalı, cami dışında insanlarla dini sohbetler etmelidir. (5 kişi)
- Din görevlileri görevlerinde maddiyata önem vermemeleri, memuriyet anlayışı ile değil samimi olarak görev yapmaları gerek. (5 kişi)
- Din görevlileri güncel olayları takip etmeli, güncel konularda halka daha fazla bilgi vermeli ve öncelikli olarak güncel meseleleri konuşmalıdır. (4 kişi)
- Bazı din görevlileri siyasi görüşlerini din altında halka anlatıyor, din görevlileri siyasetle uğraşmasınlar, din görevlileri halkla ilişkilerinde partizan olmasınlar. (4 kişi)
- Din görevlilerinin özellikle gençlerle diyalogu yok, gençlerle daha yakından ilgilenmelidir. (4 kişi)

- Hutbe, vaaz ve sohbetlerde ilmihal bilgilerinin halka anlatılmasına ağırlık verilmeli. (4 kişi)
- Dini hizmetlerde zengin fakir ayrımı yapılmamasın, dini hizmetler için para alınmaması lazım. (3 kişi)
- Din görevlilerinin öğretici, yönlendirici ve topluma örnek olmaları gerekir. (3 kişi)
- Din görevlileri izinli olduğunda yerine yedek imam görevlendirilmeli. (2 kişi)
- Din görevlilerini ekonomik şartları iyileştirilmeli ki işlerini iyi yapsınlar. (2 kişi)
- Din görevlileri bilmedikleri konularda bilmiyorum demeliler. (1 kişi)
- Din görevlilerine görev öncesi 1-2 yıl eğitim görmeli. (1 kişi)
- Din görevlileri dini konulara vakıf, kendisi ve cemaati ile barışık cemaate yön verebilen konuşması ve yaşantısı uyumlu olmalı. (1 kişi)
- Din görevlileri her türlü insanı muhatap kabul etmeli, insanları ibadetine göre değerlendirmemeli. (1 kişi)
- Sadece cumaya gelen insanların varlığı açısından hutbeler daha uzun olmalı. (1 kişi)

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇ

Ülkemizde dört yerleşim alanı esas alınarak, din görevlilerinin yeterliliklerini ve halkın din görevlilerinden beklentilerini ortaya koymaya çalışan araştırmamız, bu konularda ciddi bulgulara ulaşmıştır. Elde ettiğimiz bulgular, Yetişkin Din Eğitimi faaliyetleri, din görevlilerinin eğitimsel, mesleki ve kişisel yeterlikleri ve halkın bu faaliyetlere ve din görevlilerine bakışı ve din görevlilerinden beklentileri ile ilgili yapılan diğer araştırmaların bulguları ile karşılaştırılmak suretiyle konu ile ilgili genel sonuçlara ve tespitlere ulaşılmıştır.

Araştırmamızın bir yönünü oluşturan din görevlilerinin yeterlilikleri ile ilgili olarak elde edilen sonuç ve tespitler şunlardır:

1. Din görevlilerinin eğitim durumları bakıldığında, çoğunlukla İmam-Hatip Lisesi mezunu oldukları görülmüştür. Ayrıca konu ile ilgili daha önceki yıllarda yapılan araştırma ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan istatistiksel çalışmalarda, din görevlileri arasında Yüksek Dini Öğretim mezunu din görevlileri az oranda temsil edilirken, elde ettiğimiz bulgularda din görevlileri arasında Yüksek Dini Öğretim mezunu din görevlilerinin önceki yıllara göre iki katı arttığı gözlenmiştir. Bu durumda din görevlilerinin eğitim seviyelerinin geçen yıllara göre yükseldiğini ifade edebiliriz.
2. Din görevlilerinin toplum nazarında çoğunlukla ek işlerle uğraştığı ve bu yüzden görevlerini aksatabildiği gibi düşüncelerin varlığına rağmen, din görevlilerinin çoğunluğunun görevleri dışında herhangi bir meşguliyetlerinin olmadığını ve gelir getirici ticari faaliyetlerde bulunmadıkları ortaya çıkmıştır.
3. Din görevlilerinin genelinin hizmet içi eğitime katıldıklarını ve hizmet içi eğitimi mesleki yeterlilik ve mesleki gelişim adına gerekli ve faydalı gördüğünü söyleyebiliriz.

Din görevlilerin çoğunluğu, hizmet içi eğitime katılma ihtiyaç içinde olmadıklarını ve kendilerini görevlerinde yeterli gördüklerini belirtmektedirler.

4. Din görevlileri imamet, hitabet ve nikah gibi çeşitli dini hizmetleri ifa ettiği bilinmektedir. Araştırmamız sonucunda dini hizmetlerin ifasında, din görevlilerinin çoğunluğunun vaaz etme konusunda güçlük çektiği ortaya çıkmıştır.

5. Din görevlilerinin mesleklerini seçme sebeplerinin başında, din görevlisi mesleğinin kutsal bir meslek olması büyük bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca, mesleğinizi tekrar seçer misiniz? şeklindeki soruya, din görevlilerinin çoğunluğu “evet” derken, mesleklerinden memnun olduklarını ifade etmektedirler.

6. Din görevlilerine göre, din görevlilerinin insanlarla diyalog ve sıcak ilişkiler kurması vasfı, halkın din görevlilerinde en çok aradığı vasıf durumundadır. Bu konuda halkın beklentisinin de aynı yönde olduğunu ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi din görevlilerine göre de din görevlilerinin cemaati ve muhitindeki diğer insanlarla iletişim içinde olması önemli görülmektedir.

7. Din görevlilerine göre, din görevlisi cemaat ilişkisini olumsuz etkileyen en önemli etken, halkın din görevlisi ile iletişim kuramamasıdır. Bu cevabın tersi olan din görevlisinin halk ile iletişim kuramaması cevabı, konu ile ilgili tabloda daha az oranda temsil edilmesi, din görevlilerinin kendilerinin halkla iletişimlerinin, halkın kendileri ile iletişimlerinden daha iyi olduğunu düşündükleri sonucunu doğurmaktadır.

8. Din görevlilerinin çoğunluğunun camisinde merkezi vaaz şeklinde vaaz edilmektedir. Merkezi vaaz uygulamasının üç, dört yıl öncesinde başlayan bir uygulama olduğu düşünüldüğünde hızlı olarak yaygınlaştığı görülmektedir.

9. Din görevlilerine göre, hutbelerin tenkit nedenlerinin başında hutbe konularının ilgi çekmemesi gelmektedir. Yetişkin insanların en kolay bir şekilde ilgi alanlarına giren konuları öğrendikleri dikkate alındığında, hutbe konularının güncel olarak insanların ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmesi gerekmektedir. Halkın da, din görevlilerinin hutbe konuları hakkındaki düşüncelerine paralel düşüncelere sahip olduğuna dair bulgular elde edilmiştir.

10. Din görevlilerine göre, hutbelerde olduğu gibi vaaz konularının da ilgi çekmemesi ve merkezi vaaz uygulaması, vaazların en çok eleştirildiği konular olmaktadır. Hutbelerde olduğu gibi aynı şekilde vaaz konularının da insanların güncel dini ihtiyaçlarına göre şekillenmesi din görevlilerinin ortak düşüncesidir. Din görevlisinin kendi bölgesindeki insanları daha iyi tanıyacağı, onların ihtiyaçlarını daha iyi bileceği ve ona göre vaazlar hazırlayacağı, ayrıca cemaatin karşısında konuşan bir insan görmediği için merkezi vaazlara itibar etmediği gibi nedenlerle merkezi vaaz uygulaması, din görevlilerine göre gereksiz ve faydasız olarak yorumlanmaktadır.

11. Halkımızın; cami-içi en önemli bilgilenme vasıtaları olan hutbe ve vaazlara karşı ilgisi, cami dışındaki dini konulardaki sohbetlere karşı ilgileri, dini konulara karşı duyarlılıkları, dini değerlere uygun davranışları ve dine ve camiye karşı ilgileri din görevlilerine göre çoğunlukla normal olarak değerlendirilmektedir.

12. Din görevlilerinin çoğunluğu halkımızın; din görevlilerine karşı ilgi, saygı ve itibarlarını ve ayrıca verdiği dini bilgilere karşı güvenlerini ve mevlit, hatim gibi dini etkinliklere karşı ilgilerini normal olarak değerlendirmelerine karşın, elde ettiğimiz verilerin olumlu yönde yüksek çıkması bu konularda halkımızın daha yüksek ilgilerinin olduğunu göstermektedir.

13. Halk arasında yaygın olan batıl inanç ve hurafelere ve gayri resmi halk hocalarına karşı toplumumuzun ilgisi, din görevlilerini çoğunluğu tarafından az olarak değerlendirilmektedir. Yetişkin din eğitimi çalışmalarının en önemli amaçlarından olan insanlara sağlıklı dini bilgi vermek olduğu düşünüldüğünde, insanların bu tür hurafe ve halk hocalarına itibar etmemesi yetişkin din eğitimi faaliyetleri açısından sevindiricidir.

14. Din görevlilerinin çoğunluğu; almış oldukları eğitimlerinin mesleklerini icra etme, Kuran-ı Kerim'i usulüne uygun ve güzel okuma, iyi vaaz hazırlama ve sunma ve halkın sorduğu dini konulardaki sorulara cevap verebilme açılarından kendilerini yeterli görmektedir. Diğer araştırma bulgularının farklılık arz etmesi, araştırma yöntemimizdeki din görevlilerinin bu konularda kendilerini geliştirdiğini göstermektedir.

15. Din görevlilerinin geneli, mesleği açısından sahip olduğu dini bilgilerini yeterli görmekte ve genel olarak mesleğini icra etme konusunda kendisini yeterli görmektedir.

Önceki yıllarda yapılan araştırmalarda da benzer ve farklı bulgulara rastlanması, bu konularda din görevlileri arasında kişisel ve eğitimsel farklılıklara işaret etmektedir.

16. Din görevlilerinin çoğunluğu, namaz kıldırma becerisi açısından kendisini yeterli görmekte ve cemaatle olan ilişkisini olumluluk düzeyini yeterli olarak nitелеmektedir. Diğer araştırmalarda benzer bulgulara ulaşılması, din görevlilerinin bu konularda genel olarak kendilerinin yeterli hissettiklerini göstermektedir.

17. Son olarak, din görevlileri için hazırlana anketimizin son kısmında yer alan din görevlilerinin konu ile ilgili aktarmak istediği farklı düşünce ve görüşleri bölümünde, “din görevlilerinin maddi durumlarının düzeltilmesi gerekliliği”, din görevlilerinin en fazla üzerinde durduğu konu olmuştur.

Araştırmamızın diğer bir yönünü oluşturan halkın din görevlilerinden beklentileri ile ilgili olarak elde edilen sonuç ve tespitler şunlardır:

1. Halkımız dini problemlerin çözümünde ve dini konularda ilk olarak dini kitaplara müracaat etmektedir. Din görevlileri dini kitaplardan sonra ikinci olarak dini konularda danışılan kaynak durumundadır.

2. Halkın camiye devam durumlarına bakıldığında, çoğunluğun bazı vakitleri cami kıldığı görülmektedir. Oransal olarak ikinci sırada ise, sadece cuma namazlarını camide kılanlar gelmektedir.

3. Din görevlilerinin, halkın dini sorularına cevap verme konusunda kendilerini yeterli görmelerine karşın deneklerin çoğunluğu, din görevlilerine sordukları dini sorularına bazen tatmin edici cevaplar aldıklarını, dini sorulara din görevlilerinin doyurucu cevap verme noktasında halkın beklentilerini karşılayamadıklarını düşünmektedir.

4. Halkın din görevlilerinde gördüğu en önemli eksiklik, din görevlilerini kişiler arası sosyal ilişkiler konusunda zayıflığıdır. Din görevlilerinin en çok eleştirildiği konuların başında gelen sosyal münasebetlerde din görevlilerinin yetersizliği bilinmektedir. Ayrıca din görevlilerine göre, halkın din görevlisinde görmek istediği en önemli vasfın insanlarla iyi diyaloga sahip olma vasfı olduğu düşünüldüğünde, din görevlilerinin de konunun öneminin farkında olduğu görülmektedir.

5. Halkın din görevlilerine saygısı konusunda deneklerin çoğunluğu, din görevlilerine genelde herkesin saygı duyduğunu düşünmektedir. Din görevlisi mesleğinin toplum nazarında saygınlığı konusunda din görevlileri, kendilerinin ikinci sınıf memur olarak ve mesleklerinin devlet kademesinde saygınlığının olmadığını düşünmelerine rağmen, toplumumuzun din görevlilerine genelde herkesin saygı duyduğunu düşünmesi sevindiricidir.

6. Hutbeler haftalık olarak halkın dini konularda aydınlatmayı amaçlamasına rağmen deneklerin çoğunluğu, cuma ve bayram hutbelerinde verilen bilgileri kısmen yararlı bulmaktadır. Bu konuda din görevlilerinin, hutbe konularının insanların güncel ihtiyaçları çerçevesinde belirlenmesi gerektiğini düşünmesi, yetişkin din eğitimi faaliyetlerinden olan hutbelerin verimliliği açısından önemlidir. Ayrıca araştırmamızda, halkın çoğunluğunun, dinlediği vaazlardan ve hutbelerden kısmen tatmin olduğunda dair bulgulara ulaşılmıştır. Daha öncede belirtildiği gibi, hutbe ve vaaz konularının seçiminde güncel olmasına, bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmasına dikkat edilmelidir.

7. Araştırmamız sonucunda toplumumuzun din görevlilerinin dini, mesleki ve sosyal alanlardaki yeterliliklerini nasıl değerlendirdiğine dair değişik bulgulara ulaşılmıştır. Deneklerin çoğunluğu din görevlilerini; vaaz etme becerisi, cemaatin problemleriyle ilgilenme konusunda ve insani ilişkilerde yetersiz, Kuran okuma becerisi açısından, dini görevler konusunda, konuşma kabiliyeti açısından, görevlerine bağlılıkları konusunda ve dini bilgi düzeylerini bakımından yeterli, genel kültür açısından ve cemaati aydınlatma için ekstra çaba gösterme konusunda kısmen yeterli görmektedir. Elde edilen veriler dikkate alındığında din görevlilerinin, dini görevlerde ve mesleki sahada vaaz hariç halkımıza göre yeterli görülmesine karşın, sosyal alanda ve insani ilişkilerde halkın nazarında eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir.

8. Halkımıza göre din görevlilerinde bulunması gereken özellikler ile ilgili bulgulara bakıldığında deneklerin çoğunluğuna göre; din görevlilerinin hafız olması, söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması, insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması, yeterli genel kültüre sahip olması, yeterli dini bilgiye sahip olması, sesinin ve okuyuşunun güzel olması ve mütevazı ve uyumlu olması çok gereklidir. Ayrıca halkın çoğunluğu, din görevlilerinin Arapça bilgisine sahip olmasının ve giyim kuşamında

modern ve bakımlı olmasının gerekli olduğunu düşünmekte, din görevlilerinin bir yabancı dil bilmesini ise kısmen gerekli görmektedir. Bu alanda sadece din görevlilerinin sakallı olmasının ve görevinden başka işlerle uğraşmamasının gereksiz olduğu düşünülmektedir.

9. Son olarak, vatandaş için hazırlanan anketimizin son kısmında yer alan halkın din görevlilerinin özellikleri ve onlardan beklentileri konusundaki farklı düşünce ve görüşleri bölümünde, “Din görevlileri insanlarla daha yakından ilgilenmelidir, insanlarla diyalog halinde halkla yakın ilişki kurmalıdır. Din görevlileri toplumla daha iç içe olmalı, sosyal aktivitelerde yer almalı, sohbetler düzenlemeli, sadece namaz kıldırmakla yetinmemeli, bulunduğu çevredeki insanların problemleri ile ilgilenmelidir” gibi ifadeler daha yoğun olarak zikredilmektedir. Görüldüğü gibi sosyal alanda din görevlilerinin daha aktif ve halka yakın olması, halkın en fazla üzerinde durduğu konu olmaktadır.

2. ÖNERİLER

Ülkenin her tarafına yayılmış durumda olan Yetişkin Din Eğitimi faaliyetleri'nin verimliliği ile ilgili olarak ve bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde büyük sorumluluklar taşıyan din görevlilerine yönelik olarak şu tür önerilerde bulunabiliriz:

1. Öncelikli olarak din görevlilerinin eğitim seviyeleri, günümüz insanının dini ihtiyaçlarına verimli olarak cevap vermesi açısından yükseltilmesi gerekmektedir. Din görevlilerinin iyi bir bilgi ve kültür birikimine sahip olmaları günümüz toplumlarının sağlıklı dini gelişimleri için önemlidir. İnsanları çağın zararlı dinsel ve felsefi temelli düşünce akımlarından korumak ve dinin temel hakikatlerini ve özünü insanlara en uygun şekilde sunmak ancak dini, bilimsel ve kültürel referansları iyi kavramış din görevlileri ile mümkün hale gelir.

2. Din görevlilerinin akademik ve bilgi seviyelerini yükseltmek için dini yüksek öğretim yapabilme imkanının sağlanması yanında, sürekli olarak hizmet içi eğitim kursları ve dini hizmetlerle alakalı seminer, panel ve konferanslar düzenlenmelidir. Üniversite

sonrası yüksek lisans ve doktora eğitimi özendirilmeli ve her hangi bir sosyal ve dini konuda akademik çalışmaları olan din görevlileri uzmanlıkları yönünde istihdam edilmelidir.

3. Hizmet içi eğitim programlarında, dini ve mesleki derslere ek olarak psikoloji, sosyoloji ve pedagojik formasyon gibi sosyal ve eğitim bilimleri ile ilgili derslere de ağırlık verilmelidir. Bu dersler sayesinde din görevlileri cemaatleri ve çevresindeki diğer insanlarla daha iyi sosyal ilişkiler kurmaları ve yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin daha geniş kitlelere sağlıklı bir şekilde ulaşması sağlanmış olacaktır.

4. Din görevlileri sadece cami içinde birtakım dini görevlerle hizmet alanlarını sınırlandırmamalıdır. Cami dışında cemaatleri ve diğer insanlarla kaynaşmalı, halkın arasına girerek insanların problem ve dertleri ile ilgilenmeli, sosyal barışın sağlanmasına çalışmalıdırlar.

5. Vaaz ve hutbeler cemaatin ilgi, ihtiyaçları, bilgi seviyesi ve bulunduğu yerin durumuna uygun olarak hazırlanmalıdır. Yetişkinlerin en kolay bir şekilde ilgi alanlarına giren konuları öğrendikleri dikkate alındığında, hutbe konularının güncel olarak insanların ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, İbrahim (2002), “Etkili Bir Din Hizmeti Açısından Hz. Peygamberin Örneği”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt: 38, Sayı: 4, ss. 63-76.
- ADIGÜZEL, Adnan (2001), “İslamiyet’in İlk Dönemlerinde Eğitim Öğretim”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt: 37, Sayı: 2, ss. 43-59.
- AKIN, Ahmet (2004), “Osmanlı Devletinde Din Görevlilerinin Rolü”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt: 40, Sayı: 3, ss. 49-70.
- ALTINTAŞ, Ramazan (2004), “Din Görevlilerinin Kültürel Standardının Yükseltilmesi”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 166, ss. 41-44.
- BAYRAKLI, Bayraktar (1994), “Kur’an-ı Kerim’de Din Adamı Kavramı”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, ss. 147-162.
- _____ (1994a), “Din Eğitiminde İhtimal İlkesi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, ss. 1-21.
- BAYRAKTAR, M. Faruk (1999), “Yaygın Eğitimde Din Öğretimi”, Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, Türk Yurdu Yay., Ankara.
- BİLEN, Mehmet (2001), “Cami İmamlarının Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Tecrübi Bir Araştırma”, *İslamiyat IV*, Sayı: 1, ss. 73-88.
- BİLGİN, Beyza (2001), *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara.
- BULUT, Mehmet (1999), “Osmanlı Devletinde Dini Teşkilatlanma ve Yaygın Din Eğitimi”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt: 35, Sayı: 2, ss. 101-117.
- _____ (1999a), “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yaygın Din Eğitimi Görevi”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt: 35, Sayı: 4, ss. 113-128.
- BUYRUKÇU, Ramazan (1996), “Din Görevlilerinin Problemleri ve Çözümü ile İlgili Görüş ve Teklifler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, ss. 75-114.
- _____ (1995), *Din Görevlisinin Mesleği Temsil Gücü*, TDV. Yayınları, Ankara.

- CEBECİ, Suat (1996), *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- CEYHAN, Abdullah (1998), “İslam’da Eğitim-Öğretim Kurumlarına Kısa Bir Bakış”, *Diyanet Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 3, ss. 83-88.
- CİRİT, Hasan (2000), “Vaiz ve Kıssacıların Hadis İlimiyle Münasebetleri”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt: 36, Sayı: 1, ss. 19-54.
- COŞKUN, Selçuk, (1991), *Hz. Peygamberin Sünnetinde Yetişkinlerin Eğitimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇEKİN, Ahmet (2003), “İmam-Hatiplik Mesleği Üzerine”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 154, ss. 43-47.
- DAM, Hasan (2003), “Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Yıl:1, Sayı: 4, ss. 31 59.
- DEMİR, Fahri (1991), “Din Hizmetleri, Din Eğitimi ve İrşat Metodu”, 1. Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- DEMİR, Veysel, (1996), *Din Görevlilerinin Fonksiyonları ve Sosyo-Kültürel Tesirleri Üzerine Bir Araştırma (Bursa Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DİN GÖREVLİSİ EL KİTABI (1998), 2. Baskı.: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, APK. İstatistikleri, Ankara-1995, 2003, 2005.
- DODURGALI, Abdurrahman (2002), *Sevgi Peygamberi ve Yetişkin Din Eğitimi*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- EĞİTİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ (1981), Türk Dil Kurumu, Ankara.
- ERSÖZ, İsmet (1991), “Üstün Vasıflı Din Görevlisi İhtiyacı ve Yetiştirilmesi”, 1. Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

- GÜMÜŞ, İlyas (2004), “Cami-Din Görevlisi, Din Görevlisi-Cemaat İlişkisi”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 166, ss. 49-50.
- GÜNER, Osman (2002), “İslami İletişimde Metodik Esaslar”, *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt: 38, Sayı: 4, ss. 101-128.
- GÜNEŞ, Firdevs (1996), *Yetişkin Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara.
- HÖKELEKLİ, Hayati (2001), *Din Psikolojisi*, TDV. Yayınları, Ankara.
- İslam Ansiklopedisi, “Cami”, Cilt 7, s.46-92.
- İslam Ansiklopedisi, “Hutbe”, Cilt 18, s.425-428.
- İslam Ansiklopedisi, “İmam”, Cilt 22, s.178-190.
- KARAMAN, Fikret (2000), “Dini Hizmetlerin Dünü ve Bugünü”, *Diyanet Avrupa Aylık Dergi*, Sayı: 11, ss. 26-30.
- KARLIK, Halil (1992), “Meslek Olarak Din Görevlisi Kavramı”, *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı: 36, ss. 7-15.
- KAYA, Mahmut (2003), “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Özellikler”, *Diyanet Avrupa Aylık Dergi*, Sayı: 54, ss. 10-11.
- KAYADİBİ, Fahri (2000), *Yaygın Din Eğitiminde Cami ve Görevlileri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KEYİFLİ, Şükrü, (1997), *Urfa ve Yöresinde Yaygın Din Eğitimi (İmamların Mesleki İmkanları ve Problemleriyle İlgili Alan Araştırması)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KILAVUZ, M. Akif (2003), *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yayınları, Bursa.
- _____ (2003a), “Yetişkin Din Eğitimcilerinde Bulunması Gereken Özellikler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı:1, ss. 135-152.
- _____ (2002), “Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:2, ss. 59-72.

- KOÇ, Ahmet (2001), “Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 8, ss. 139-170.
- KÖYLÜ, Mustafa (2000), *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, Etüt Yayınları, Samsun.
- _____ (1998), “Yetişkin Eğitimi; Tanımı, Alanı ve Tarihi Gelişimi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, ss. 169-194.
- _____ (1991), “Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, ss. 181-212.
- _____ (1990), “Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 4, ss. 135-153.
- KURT, İhsan (1991), “Türkiye’de Yetişkin Eğitiminin Önemi”, *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı: 31, ss. 30-35.
- MEHMEDOĞLU (2001), Yurdağül, *Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci ve Din Eğitimi*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- MERT, Hamdi (19??), “Yaygın Eğitimde Din Eğitimi”, Türkiye’de 1. Din Eğitimi Semineri, İlahiyat Vakfı Yayınları:1, Ankara.
- OKÇABOL, Rıfat (1994), *Halk Eğitimi*, Der Yayınları, İstanbul.
- ONAY, Ahmet (2003), “Cami Eksenli Din Hizmetleri”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 154, ss. 36-40.
- ÖCAL, Mustafa (2002), “Nasıl Din Eğitimcileri Yetiştirmeliyiz”, Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, Değişim Yayınları, Adapazarı.
- ÖZTÜRK, Şükrü (2002), “Din Eğitiminde Diyanet İşleri Başkanlığının Görev ve Sorunları”, Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, Değişim Yayınları, Adapazarı.

- _____ (2000), “Cumhuriyet Döneminde Ülkemizde Din Eğitim-Öğretimini Düzenleyen Yasalar ve Din Eğitim-Öğretim Kurumları”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 113, ss. 6-25.
- SELÇUK, Mualla (1999), “Camilerde Yetişkinlere Yönelik Din Eğitimi Çalışmaları”, *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- TAŞ, Kemalettin (2002), *Türk Halkının Gözüyle Diyanet*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- TETİK, Hayati (2000), “Osmanlılardan Günümüze İmam-Hatiplik”, *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt: 36, Sayı: 3, ss. 123-128.
- _____ (1998), “Yaygın Din Eğitiminde Cami Görevlileri-Cemaat İletişiminin Önemi”, *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt: 34, Sayı: 2, ss. 99-108.
- TOSUN, Cemal (2003), “Yetişkin Din Eğitiminin Önemli Merkezi Cami”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 148, ss. 38-40.
- _____ (2002), *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 2. Baskı.: Pegem A Yayınları, Ankara.
- _____ (2000), “Yetişkinler Din Eğitimi: Mahiyeti, İmkanları ve Problemleri”, *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- _____ (1997), “İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXXVI, ss. 179-221.
- _____ (1993), *Din ve Kimlik*, TDV. Yayınları, Ankara.
- ULUDAĞ, Süleyman (1975), *İslam'da Mürsid ve İrşad Faaliyetleri*, İstanbul.
- UYGUN, Hamdi, (1992), *Halktaki Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, Cengiz, (1999), *Din Görevlilerinin Sorunları ve Beklentileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Elazığ Uygulaması)*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YILGIN, Mehmet, (1997), *Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EK – 1

ANKET FORMU

Sayın Din Görevlisi,

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı tarafından “Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri” konulu bir araştırma yürütülmektedir. Aşağıdaki anket konuyla ilgili sizlerin düşüncelerini belirlemeyi hedeflemektedir. Bu araştırma sonuçları yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Lütfen size uygun seçenekleri (X) işareti ile doldurunuz, seçenekler görüşünüze uygun gelmiyorsa “başka” seçeneğini işaretleyerek görüşünüzü yazınız. Yardım ve katılımınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Din Eğitimi ABD Başkanlığı

SORULAR

1. Göreviniz? a ( ) İmam-Hatip b ( ) Müezzin-Kayyım
2. Yaşınız? a ( ) 25'ten az b ( ) 26-35 c ( ) 36-45 d ( ) 46-55 e ( ) 56 ve üzeri
3. Eğitim Durumunuz?
a ( ) İlkokul b ( ) Ortaokul c ( ) Lise d ( ) İmam-Hatip Lisesi
e ( ) Dini Yüksek Öğretim f ( ) Diğer Yüksek Öğretim g ( ) Lisans Üstü
4. Meslekteki Kıdeminiz? a ( ) 5 yıldan az b ( ) 6-10 c ( ) 11-20 d ( ) 21 ve üzeri
5. Görev yerinizin bulunduğu yerleşim birimi? a ( ) İl Merkezi b ( ) İlçe merkezi c ( ) Köy
6. Görev dışındaki zamanlarda nelerle meşgul olursunuz?
a ( ) Belirli bir meşguliyetim yok b ( ) Ticaretle uğraşırım c ( ) Bahçe ve tarımla uğraşırım
d ( ) Sürekli uğraştığım bir hobim var e ( ) Başka (Yazınız) .....
7. Görevinizle ilgili hiç hizmet içi eğitim kursuna katıldınız mı? a ( ) Evet b ( ) Hayır
8. Görevi daha iyi yapabilmek için bir hizmet içi eğitim kursu alma ihtiyacı duyuyor musunuz?
a ( ) Evet b ( ) Kısmen c ( ) Hayır
9. Mesleğinizi yerine getirirken en çok hangi konuda güçlük çekiyorsunuz?
a ( ) Kuran Kıraati b ( ) Vaaz c ( ) Hutbe d ( ) Halkın sorularını cevaplama
e ( ) Başka (Yazınız) .....

10. Din görevlisi mesleğini seçme sebebiniz nedir?

- a ( ) Kutsal bir görev olması b ( ) Aile büyüklerinin isteği c ( ) Başka bir iş imkanının olması
d ( ) Rahat bir meslek olması e ( ) Başka (Yazınız) .....

11. Şu an bir meslek seçme durumunda olsanız aynı mesleği tekrar seçer misiniz?

- a ( ) Evet b ( ) Belki c ( ) Hayır

12. Size göre halk bir din görevlisinde en çok hangi vasfın bulunmasını istiyor?

- a ( ) Güzel ses b ( ) Hafızlık c ( ) Yeterli dini bilgi ve genel kültür
d ( ) Etkileyici vaaz etme e ( ) İnsanlarla iyi diyalog kurma

13. Size göre din görevlisi ile cemaat ilişkisini olumsuz etkileyen en önemli sebep nedir?

- a ( ) Din görevlisinin mesleki yetersizliği b ( ) Din görevlisinin görevini ihmal etmesi
c ( ) Camilerde sık sık para toplanması e ( ) Halkın din görevlisi ile iletişim kuramaması
f ( ) Din görevlisinin halk ile iletişim kuramaması

14. Görevli bulunduğunuz camide vaaz edilme durumu;

- a ( ) Cami görevlisi vaaz ediyor b ( ) Merkezi vaaz ediliyor c ( ) Vaaz edilmiyor

15. Size göre en çok hangi nedenden dolayı hutbeler tenkit edilmektedir?

- a ( ) Hutbe konularının ilgi çekmemesi b ( ) Hutbelerin uzun olması
c ( ) Hatibin sunuş yetersizliği d ( ) Başka (Yazınız) .....

16. Size göre en çok hangi nedenden dolayı vaazlar tenkit edilmektedir?

- a ( ) Konuların ilgi çekmemesi b ( ) Vaizin kendini dinletememesi
c ( ) Vaazlarda siyaset yapılması d ( ) Vaazın merkezi sistemle yapılması
e ( ) Başka (Yazınız) .....

Aşağıda cemaatin tutumu ile ilgili konulardaki görüşlerinizi ilgili kısma işaretleyerek belirtiniz

Tutum ve tavırlar	Çok fazla	Fazla	Normal	Az	Hiç yok
17.Cemaatinizin camide okunan hutbelere karşı ilgisi					
18.Cemaatinizin camide verilen vaazlara karşı ilgisi					
19.Cemaatinizin dini konulardaki sohbetlere karşı ilgisi					
20.Cemaatinizin din görevlilerine karşı ilgi, saygı, itibarı					
21.Cemaatinizin din görevlilerinin verdiği bilgilere güveni					
22.Muhitinizdeki insanların mevlit, hatim gibi dini etkinliklere ilgisi					
23.Muhitinizdeki insanların dine ve camiye ilgisi					
24.Muhitinizdeki insanların dini değerlere uygun davranışları					
25.Muhitinizdeki insanların dini konulara karşı duyarlılıkları					
26.Muhitinizdeki insanların batıl inanç ve hurafelere ilgisi					

27.Muhitinizdeki insanların gayri resmi halk hocalarına ilgisi ve güveni					
--	--	--	--	--	--

Aşağıda sıralanan hususlardaki yeterlilik düzeyinizi ilgili kısma işaretleyerek belirtiniz

Yeterlilik konuları	Çok yeterli	Yeterli	Az yeterli	Yetersiz
28.Aldığınız öğrenimin mesleğinizi icra etmenizdeki yeterlilik düzeyi				
29.Kuran'ı Kerim'i usulüne uygun ve güzel okuma beceriniz				
30.İyi vaaz hazırlama ve sunmadaki beceri düzeyiniz				
31.Sahip olduğunuz dini bilgilerin mesleğiniz açısından yeterlilik düzeyi				
32.Namaz kıldırma becerisi açısından yeterlilik durumunuz				
33.Halkın dini konularda sorduğu sorulara cevap verebilme durumunuz				
34.Cemaatle olan ilişkilerinizin olumluluk düzeyi				
35.Genel olarak mesleğinizi icra etmedeki yeterlilik düzeyiniz				

Konuyla ilgili aktarmak istediğiniz başka düşünce ve görüşleriniz varsa buraya yazınız:

ANKET FORMU

Sayın Vatandaş,

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı tarafından “Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri” konulu bir araştırma yürütülmektedir. Aşağıdaki anket konuyla ilgili sizlerin düşüncelerini belirlemeyi hedeflemektedir. Bu araştırma sonuçları yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Lütfen size uygun seçenekleri (X) işareti ile doldurunuz, seçenekler görüşünüze uygun gelmiyorsa “başka” seçeneğini işaretleyerek görüşünüzü yazınız. Yardım ve katılımınızdan dolayı teşekkür ederiz.

**Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi ABD Başkanlığı**

SORULAR

1. Yaşınız? a ( ) 20’den az b ( ) 21-30 c ( ) 31-40 d ( ) 41-50 e ( ) 51 ve üzeri
2. Öğrenim Durumunuz? a ( ) İlkokul b ( ) Ortaokul c ( ) Lise d ( ) Üniversite
3. Mesleğiniz nedir? a ( ) İşçi b ( ) Memur c ( ) Esnaf d ( ) Çiftçi e ( ) emekli
f ( ) Başka (Yazınız) .....
4. İkamet ettiğiniz yerleşim birimi? a ( ) İl Merkezi b ( ) İlçe merkezi c ( ) Köy
5. Öğrenmek istediğiniz dini bir konuda ilk olarak kime müracaat edersiniz?
a ( ) Müftü b ( ) Vaiz c ( ) İmam d ( ) Dini kitaplar e ( ) Başka (Yazınız) .....
6. Camiye devam durumunuz nasıldır?
a ( ) Beş vakit namazı camide kılarım b ( ) Bazı vakitler camide kılarım
c ( ) Sadece cumaları camiye giderim d ( ) Sadece bayram namazlarına giderim
e ( ) Hiç camiye gitmem
7. Din görevlilerine sorduğunuz dini sorularınıza tatmin edici cevaplar alabiliyor musunuz?
a ( ) Her zaman b ( ) Çoğu kez c ( ) Bazen d ( ) Hiç alamıyorum
e ( ) Din görevlilerine soru sormam
8. Caminizdeki din görevlilerinde gördüğünüz en önemli eksiklik nedir?
a ( ) Konuşma kabiliyeti eksikliği b ( ) Kılık kıyafete önem vermeme
c ( ) Mesleki alanda yetersizlik d ( ) Kişiler arası sosyal ilişkiler zayıflık
e ( ) Görevlerini ihmal etme e ( ) Söz ve davranışları arasındaki tutarsızlık
9. Caminizdeki din görevlilerine cemaat saygısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a ( ) Genelde herkes saygı duyuyor   b ( ) Bir kısmı saygı duyuyor
c ( ) Sadece belli kişiler saygı duyuyor   d ( ) Kimse saygı duymuyor

10. Cuma ve bayram hutbelerinde verilen bilgiler sizin için yararlı oluyor mu?

- a ( ) Evet b ( ) Kısmen c ( ) Hayır

11. Camilerde okunan hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

a ( ) Hutbelerde anlatılanlar genellikle gereksiz konular olduğu için sıkıcı buluyorum

b ( ) Anlatılanlar gerekli ve dini bilgileri geliştirme yönünden faydalı buluyorum

c ( ) Anlatılanlar genelde bildik konuların tekrarından ibaret kalıyor

d ( ) Hutbeler namazın bir parçası olmasa zannediyorum ki kimse dinlemek istemez

e ( ) Başka (Yazınız) .....

12. Dinlediğiniz hutbeler sizi tatmin ediyor mu?

- a ( ) Evet b ( ) Kısmen c ( ) Hayır

13. Dinlediğiniz vaazlar sizi tatmin ediyor mu?

- a ( ) Evet b ( ) Kısmen c ( ) Hayır

Aşağıdaki konularda din görevlilerini ne ölçüde yeterli bulduğunuzu uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz

Din görevlisinin görevi ile ilgili konular	Çok yeterli	Yeterli	Kısmen yeterli	Yetersiz
14. Caminizdeki din görevlilerinin vaaz etme becerisi				
15.Kuran okuma becerisi				
16. Genel kültür bilgisi				
17. Dini görevlerdeki becerisi				
18. Cemaati aydınlatmak için ekstra çaba göstermesi				
19. Cemaatin problemleriyle ilgilenme durumu				
20. Görevine bağlılığı				
21. Konuşma kabiliyeti				
22.Dini bilgi düzeyi				
23. İnsanlarla iletişimi				

Aşağıdaki özelliklerin bir din görevlisinde bulunmasını ne ölçüde gerekli görüyorsunuz?

Din görevlilerine ait özellikler	Çok gerekli	Gerekli	Kısmen gerekli	Gereksiz
24. Hafız olması				
25. Söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olması				

26. İnsani ilişkilerde sıcak ve samimi olması				
27. Yeterli genel kültüre sahip olması				
28. Yeterli dini bilgiye sahip olması				
29. Arapça bilgisine sahip olması				
30. Bir yabancı dil bilmesi				
31. Sesinin ve okuyuşunun güzel olması				
32. Giyim kuşamının modern ve bakımlı olması				
33. Sakallı olması				
34. Görevinden başka işlerle uğraşmaması				
35. Mütevazı ve uyumlu olması				

Din görevlilerinin özellikleri ve onlardan beklentileriniz konusunda başka söylemek istediğiniz varsa buraya yazabilirsiniz

.....

ÖZGEÇMİŞ

Abdülkadir Çekin, 1979 yılında Kayseri ili, Tomarza ilçesinde doğdu. İlkokulu İzmit Suadiye İlköğretim Okulu'nda, ortaokulu Konya İmam-Hatip Lisesi'nde ve liseyi Amasya Merzifon İmam-Hatip Lisesi'nde 1996'da tamamladı. Aynı yıl girdiği Sakarya Üniversitesi İlahiyat fakültesinden 2002'de mezun oldu. 2004 kasımında atandığı din görevlisi mesleğini halen devam ettirmektedir.

